

**T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
DİN EĞİTİMİ BİLİM DALI**

**ORTAÖĞRETİM ÖĞRENCİLERİNDE
DİNİ YÖNELİM VE DİN EĞİTİMİ**

Betül Zehra UYANIK

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**DANIŞMAN:
Doç.Dr. İrfan ERDOĞAN**

KONYA-2024

BİLİMSEL ETİK SAYFASI

Öğrencinin	Adı Soyadı	Betül Zehra UYANIK		
	Numarası	21810201031		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Felsefe ve Din Bilimleri / Din Eğitimi		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans	X	
		Doktora		
Tezin Adı	Ortaöğretim Öğrencilerinde Dini Yönelim ve Din Eğitimi			

Bu tezin hazırlanmasında bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

Betül Zehra UYANIK

ÖZET

Öğrencinin	Adı Soyadı	Betül Zehra UYANIK		
	Numarası	21810201031		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Felsefe ve Din Bilimleri / Din Eğitimi		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans	X	
		Doktora		
	Tez Danışmanı	Doç. Dr. İrfan ERDOĞAN		
Tezin Adı	Ortaöğretim Öğrencilerinde Dini Yönelim ve Din Eğitimi			

Bu araştırmanın amacı, ortaöğretim öğrencilerinin dini yönelimlerinin çeşitli sosyo-demografik değişkenler ve aldıkları din eğitimine göre anlamlı farklılık gösterip göstermediğini incelemektir. Araştırmada nicel araştırma yöntemlerinden betimsel tarama modeli kullanılmıştır. Çalışma, Konya merkez ilçelerinde bulunan Fen Lisesi, Anadolu Lisesi, Anadolu İmam Hatip Lisesi, Sosyal Bilimler Lisesi ve Meslek Liselerinde öğrenim gören 917 öğrenciyle gerçekleştirilmiştir. Katılımcılara demografik bilgilerini, aile tutumlarını ve aldıkları din eğitimi kaynaklarını içeren "Kişisel Bilgi Formu" ve "Yeniden Yapılandırılmış Müslüman Dini Yönelim Ölçeği" uygulanmıştır. Verilerin analizinde SPSS programı kullanılmıştır. Verilerin normal dağılım gösterdiği tespit edildiğinden dolayı bağımsız gruplar t-testi ve Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) testleri tercih edilmiştir. Dini yönelim alt boyutları arasındaki ilişkiyi incelemek için Çoklu Korelasyon Analizi yapılmıştır. Araştırma sonuçları, eğitimle ilgili değişkenlerin dini yönelim alt boyutlarında anlamlı farklılıklara yol açtığını göstermiştir. Lise öğrencilerinin en yüksek puana sahip oldukları alt boyutun içsel dini yönelim olduğu, en düşük puana sahip oldukları alt boyutun ise sorgulayıcı dini yönelim olduğu tespit edilmiştir. Lise türlerine göre yapılan incelemede Fen Lisesi öğrencilerinde sorgulayıcı dini yönelim puanlarının yüksek, Anadolu İmam Hatip Lisesinde ise katı kuralcı dini yönelim puanlarının yüksek olduğu belirlenmiştir. Ayrıca anne baba tutumu ve dindarlığı gibi değişkenlerde de anlamlı farklılıklar bulunmuştur. Elde edilen bulgular, öğrencilerin dini yönelimlerinin aldıkları din eğitimi ve sosyo-demografik değişkenlere göre farklılaştığını ortaya koymaktadır. Araştırma, din eğitiminin içeriği ve uygulanış biçiminin dikkatle ele alınması gerektiğini göstermektedir.

Anahtar kelimeler: Din Eğitimi, Dini Yönelim, Ortaöğretim, Lise, Lise Öğrencileri.

ABSTRACT

Author' s	Name and Surname	Betül Zehra UYANIK		
	Student Number	21810201031		
	Department	Philosophy and Religious Sciences / Religious Education		
	Study Programme	Master's Degree (M.A.)	X	
		Doctoral Degree (Ph.D.)		
	Supervisor	Doç. Dr. İrfan ERDOĞAN		
Title of the Thesis/Dissertation	Religious Orientation and Religious Education in High School Students			

The aim of this study is to examine whether the religious orientations of secondary school students differ significantly according to various socio-demographic variables and the religious education they receive. Descriptive survey model, one of the quantitative research methods, was used in the study. The study was conducted with 917 students studying in Science High School, Anatolian High School, Anatolian Imam Hatip High School, Social Sciences High School and Vocational High School in the central districts of Konya. "Personal Information Form" and "Revised Muslim Religious Orientation Scale" including demographic information, family attitudes and sources of religious education were applied to the participants. SPSS program was used to analyze the data. Since the data were found to be normally distributed, independent samples t-test and One-Way Analysis of Variance (ANOVA) tests were preferred. Multiple Correlation Analysis was used to examine the relationship between the sub-dimensions of religious orientation. The results of the study showed that education-related variables led to significant differences in the sub-dimensions of religious orientation. High school students were found to have the highest intrinsic religious orientation and the lowest inquisitive religious orientation scores. When analyzed according to high school types, it was determined that Science High School students had high inquisitive religious orientation scores, while Anatolian Imam Hatip High School students had high strict prescriptive religious orientation scores. Significant differences were also found in variables such as parental attitude and religiosity. The findings reveal that students' religious orientations differ according to the religious education they receive and socio-demographic variables. The research shows that the content and implementation of religious education should be handled carefully.

Keywords: Religious Education, Religious Orientation, Secondary Education, High School, High School Students.

ÖNSÖZ

Din algısıyla ilgili toplumda ve medyada yapılan tartışmalarda, lise çağındaki gençlerin dinden uzaklaştığı ve inanç ve değerlere ilgisiz kaldıkları iddia edilmektedir. Bir eğitimci olarak bu durum dikkatimi çektiği için lise öğrencilerinin dini yönelimlerindeki değişimleri inceleme gereği duydum. Tez sürecinde, öğrencilerin dini inanç ve değerlerinin gelişiminde din eğitiminin rolünü belirlemek ve dini yönelimlerinin düzeyini tespit etmeyi hedefledim. Bu araştırma sonucunda elde edilen bulguların, eğitim politikalarının ve uygulamalarının geliştirilmesi konusunda ilgililere yol gösterici olması beklenmektedir.

Bu çalışmanın her aşamasında, bilgi, tecrübe ve desteğiyle bana yol gösteren danışman hocam Doç. Dr. İrfan ERDOĞAN'a en içten teşekkürlerimi sunarım. Tezimi titiz bir şekilde inceleyerek değerli katkılar sunan jüri üyelerim Prof. Dr. Muhiddin OKUMUŞLAR ve Doç. Dr. Fatih İPEK'e şükranlarımı arz ederim.

Tezin saha çalışması aşamasında emeği geçen okul idarecilerine ve öğretmenlerine, anket sorularını cevaplayarak araştırmaya katkıda bulunan değerli lise öğrencilerine de teşekkür ederim.

Hayatımın her aşamasında bana maddi ve manevi desteklerini esirgemeyen anne ve babama, çalışma konuma olan merakımı ve araştırma ruhunu tetikleyen yeğenim Emine Sena DOĞAN'a ve zor zamanlarda manevi desteğini gösteren ablam Rabia DOĞAN'a da minnettarım.

İÇİNDEKİLER

BİLİMSEL ETİK SAYFASI	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT.....	iv
ÖNSÖZ	v
İÇİNDEKİLER	vi
TABLolar LİSTESİ.....	ix
KISALTMALAR.....	xi
GİRİŞ	1
1. Araştırma Konusu ve Problemi.....	1
2. Araştırmanın Amacı ve Önemi	3
3. Araştırmanın Sayıtları.....	5
4. Araştırmanın Sınırlılıkları.....	5
5. Tanımlar.....	5
BİRİNCİ BÖLÜM	7
KURAMSAL ÇERÇEVE.....	7
1.1. Din ve Dini Yönelim.....	7
1.1.1. Dinin Kapsamı	7
1.1.2. Dini Yönelim	9
1.1.3. Dini Yönelim Biçimleri	9
1.1.3.1. İçsel Dini Yönelim.....	10
1.1.3.2. Dışsal Dini Yönelim	10
1.1.3.3. Sorgulayıcı Dini Yönelim.....	11
1.1.3.4. Katı Kuralcı Dini Yönelim	12
1.1.4. Ergenlik Dönemi ve Din	12
1.1.5. Din Eğitimi	15
1.1.5.1. İnformal Din Eğitimi	18
1.1.5.2. Formal Din Eğitimi.....	21
1.1.6. Ortaöğretim Eğitim Sistemi ve Din Eğitimi	25
1.1.7. Araştırma Konusuyla İlgili Belli Başlı Araştırmalar	28
1.1.7.1. Yurt İçinde Yapılan Çalışmalar	28
1.1.7.2. Yurtdışında Yapılan Çalışmalar.....	30
İKİNCİ BÖLÜM.....	31

YÖNTEM	31
2.1. Araştırma Yöntemi (Modeli).....	31
2.2. Evren ve Örneklem	31
2.3. Veri Toplama Araçları	33
2.3.1. Kişisel Bilgi Formu.....	33
2.3.2. Yeniden Yapılandırılmış Müslüman Dini Yönelim Ölçeği.....	33
2.4. Veri Toplama Süreci	34
2.5. Veri Analizi.....	35
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	37
BULGULAR ve TARTIŞMA	37
3.1. Birinci Alt Probleme İlişkin Bulgular	37
3.2. İkinci Alt Probleme İlişkin Bulgular.....	39
3.3. Üçüncü Alt Probleme İlişkin Bulgular.....	40
3.3.1. Dini Yönelim Biçimleri Puanlarının Cinsiyete Göre Değişimi	40
3.3.2. Dini Yönelim Biçimleri Puanlarının Mezun oldukları Ortaokul Türüne Göre Değişimi.....	42
3.3.3. Dini Yönelim Biçimleri Puanlarının Öğrenim Gördükleri Lise Türüne Göre Değişimi.....	44
3.3.4. Dini Yönelim Biçimleri Puanlarının Öğrenim Gördükleri Liseye Yerleşme Biçimine Göre Değişimi.....	47
3.3.5. Dini Yönelim Biçimleri Puanlarının Sınıf Seviyesine Göre Değişimi	49
3.3.6. Dini Yönelim Biçimleri Puanlarının Anne-Baba Tutumlarına Göre Değişimi.....	50
3.3.7. Dini Yönelim Biçimleri Puanlarının Anne-Baba Dindarlık Düzeylerine Göre Değişimi.....	53
3.3.8. Dini Yönelim Biçimleri Puanlarının Aile Mutluluğu Algısına Göre Değişimi.....	57
3.4. Dördüncü Alt Probleme İlişkin Bulgular	59
3.4.1. Dini Yönelim Biçimleri Puanlarının Ortaokulda Seçmeli Din Dersi Alıp Almama Durumuna Göre Değişimi.....	59
3.4.2. Dini Yönelim Biçimleri Puanlarının Lisede Seçmeli Din Dersi Alıp Almama Durumuna Göre Değişimi.....	63
3.4.3. Dini Yönelim Biçimleri Puanlarının Kur'an-ı Kerim Okumayı Bilme Durumuna Göre Değişimi.....	65
3.4.4. Dini Yönelim Biçimleri Puanlarının Öğrencilerin Din Eğitimiyle İlgili Derslerin Seçmeli Olarak Okutulması Konusundaki Görüşlerine Göre Değişimi	

3.4.5. Dini Yönelim Biçimleri Puanlarının Okulda Verilen Din Eğitiminin İnanç ile İlgili Sorulara Cevap Vermede Yeterli Olma Durumuna İlişkin Görüşlere Göre Değişimi	69
3.4.6. Dini Yönelim Biçimleri Puanlarının Öğrencilerin Dini Konularda Aklına Takılan Sorularda İlk Müracaat Ettikleri Kişi/Kuruma Göre Değişimi.	70
3.4.7. Dini Yönelim Biçimleri Puanlarının Öğrencilerin Dini Anlayışının Oluşmasında En Etkili Olan Kişi/Kaynak/Kuruma Göre Değişimi	73
3.4.8. Dini Yönelim Biçimleri Puanlarının Okul Dışında Alınan Din Eğitime Göre Değişimi.....	75
SONUÇ ve ÖNERİLER	81
KAYNAKÇA.....	90
EKLER.....	99
Ek-1. Kişisel Bilgiler Formu.....	99
Ek-2. Yeniden Yapılandırılmış Müslüman Dini Yönelim Ölçeği	100
Ek-3. Necmettin Erbakan Üniversitesi Etik Kurul Onayı.....	101
Ek-4. İl Milli Eğitim Müdürlüğü Araştırma İzni	102
Ek-5. Konya İl Merkezindeki Lise Öğrenci Sayıları: MEM Verileri	103
Ek-6. Yeniden Yapılandırılmış Müslüman Dini Yönelim Ölçeği Kullanım İzni....	105

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1. Katılımcıların Cinsiyet, Okul Türü ve Sınıf Değişkenlerine Göre Dağılımı	32
Tablo 2. Yeniden Yapılandırılmış Müslüman Dini Yönelim Ölçeğinin Değer Aralıkları	35
Tablo 3. Dini Yönelim Alt Boyutlarının Betimsel Analiz Sonuçları	37
Tablo 4. Dini Yönelim Alt Boyutlarının Çoklu Korelasyon Analizi Sonuçları	39
Tablo 5. Ortaöğretim Öğrencilerinin Dini Yönelim Puanlarının Cinsiyete İlişkin Bağımsız Gruplar t Testi Sonuçları	41
Tablo 6. Ortaöğretim Öğrencilerinin Dini Yönelim Puanlarının Mezun Oldukları Ortaokul Türüne İlişkin Bağımsız Gruplar t-Testi Sonuçları	43
Tablo 7. Ortaöğretim Öğrencilerinin Dini Yönelim Puanlarının Lise Türüne İlişkin ANOVA Sonuçları	44
Tablo 8. Ortaöğretim Öğrencilerinin Dini Yönelim Puanlarının Liseye Yerleşme Biçimine Göre Bağımsız Gruplar t Testi Sonuçları	47
Tablo 9. Ortaöğretim Öğrencilerinin Dini Yönelim Puanlarının Sınıf Seviyesine İlişkin ANOVA Sonuçları	49
Tablo 10. Ortaöğretim Öğrencilerinin Dini Yönelim Puanlarının Anne Tutumlarına İlişkin ANOVA Sonuçları	51
Tablo 11. Ortaöğretim Öğrencilerinin Dini Yönelim Puanlarının Baba Tutumlarına İlişkin ANOVA Sonuçları	52
Tablo 12. Ortaöğretim Öğrencilerinin Dini Yönelim Puanlarının Anne Dindarlık Düzeyine İlişkin ANOVA Sonuçları	54
Tablo 13. Ortaöğretim Öğrencilerinin Dini Yönelim Puanlarının Baba Dindarlık Düzeyine İlişkin ANOVA Sonuçları	55
Tablo 14. Ortaöğretim Öğrencilerinin Dini Yönelim Puanlarının Aile Mutluluğu Algısına İlişkin ANOVA Sonuçları	57
Tablo 15. Ortaöğretim Öğrencilerinin Dini Yönelim Puanlarının Ortaokulda Peygamberimizin Hayatı Dersi Alma Durumuna İlişkin Bağımsız Gruplar t testi Sonuçları	59
Tablo 16. Ortaöğretim Öğrencilerinin Dini Yönelim Puanlarının Ortaokulda Kur'an-ı Kerim Dersi Alma Durumuna İlişkin Bağımsız Gruplar t Testi Sonuçları	60
Tablo 17. Ortaöğretim Öğrencilerinin Dini Yönelim Puanlarının Ortaokulda Temel Dini Bilgiler Dersi Alma Durumuna İlişkin Bağımsız Gruplar t testi Sonuçları	61
Tablo 18. Ortaöğretim Öğrencilerinin Dini Yönelim Puanlarının Ortaokulda Seçmeli Din Dersi Alma Durumuna İlişkin Bağımsız Gruplar t Testi Sonuçları	62
Tablo 19. Ortaöğretim Öğrencilerinin Dini Yönelim Puanlarının Lisede Peygamberimizin Hayatı Dersi Alma Durumuna İlişkin Bağımsız Gruplar T Testi Sonuçları	63
Tablo 20. Ortaöğretim Öğrencilerinin Dini Yönelim Puanlarının Lisede Kur'an-ı Kerim Dersi Alma Durumuna İlişkin Bağımsız Gruplar T testi Sonuçları	64
Tablo 21. Ortaöğretim Öğrencilerinin Dini Yönelim Puanlarının Lisede Temel Dini Bilgiler Dersi Alma Durumuna İlişkin Bağımsız Gruplar T testi Sonuçları	64
Tablo 22. Ortaöğretim Öğrencilerinin Dini Yönelim Puanlarının Lisede Seçmeli Din Dersi Alma Durumuna İlişkin Bağımsız Gruplar T testi Sonuçları	65
Tablo 23. Ortaöğretim Öğrencilerinin Dini Yönelim Puanlarının Kur'an-ı Kerim Okumayı Bilme Durumuna İlişkin ANOVA Sonuçları	66

Tablo 24. Ortaöğretim Öğrencilerinin Dini Yönelim Puanlarının Din Eğitimiyle İlgili Derslerin Seçmeli Olarak Okutulması Konusundaki Görüşlerine İlişkin ANOVA Sonuçları	67
Tablo 25. Ortaöğretim Öğrencilerinin Dini Yönelim Puanlarının Okulda Verilen Din Eğitiminin İnanç ile İlgili Sorulara Cevap Vermede Yeterli Olma Durumuna İlişkin ANOVA Sonuçları.....	69
Tablo 26. Dini Yönelim Biçimleri Puanlarının Öğrencilerin Dini Konularda Aklına Takılan Sorularda İlk Müracaat Ettikleri Kişi/Kuruma Göre Değişimine İlişkin ANOVA Sonuçları.....	71
Tablo 27. Dini Yönelim Biçimleri Puanlarının Öğrencilerin Dini Anlayışının Oluşmasında En Etkili Olan Kişi/Kaynak/Kuruma İlişkin ANOVA Sonuçları	73
Tablo 28. Dini Yönelim Biçimleri Puanlarının Okul Dışında Din Eğitimi Alma Durumuna İlişkin Bağımsız Gruplar T Testi Sonuçları	75
Tablo 29. Dini Yönelim Biçimleri Puanlarının Ailede Din Eğitimi Alma Durumuna İlişkin Bağımsız Gruplar T Testi Sonuçları	77
Tablo 30. Dini Yönelim Biçimleri Puanlarının Camide Din Eğitimi Alma Durumuna İlişkin Bağımsız Gruplar T Testi Sonuçları	77
Tablo 31. Dini Yönelim Biçimleri Puanlarının Kur'an Kursunda Din Eğitimi Alma Durumuna İlişkin Bağımsız Gruplar T Testi Sonuçları	78
Tablo 32. Dini Yönelim Biçimleri Puanlarının Dini Grup ve Cemaatlerde Din Eğitimi Alma Durumuna İlişkin Bağımsız Gruplar T Testi Sonuçları	79
Tablo 33. Dini Yönelim Biçimleri Puanlarının Diğer yerlerden Din Eğitimi Alma Durumuna İlişkin Bağımsız Gruplar T Testi Sonuçları	80

KISALTMALAR

AİHL	: Anadolu İmam Hatip Lisesi
ANOVA	: Analysis of Variance
DDY	: Dışsal Dini Yönelim
İDY	: İçsel Dini Yönelim
F	: Frekans
KKDY	: Katı Kuralcı Dini Yönelim
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
N	: Kişi Sayısı
p	: Anlamlılık Değeri
r	: Korelasyon Katsayısı
ss	: Standart Sapma
sd	: Serbestlik Derecesi
SDY	: Sorgulayıcı Dini Yönelim
SPSS	: Statistical Package for the Social Sciences
\bar{X}	: Puan Ortalaması
vb.	:ve benzeri

GİRİŞ

1. Araştırma Konusu ve Problemi

İnsan yaşamı boyunca sürekli bir gelişim içindedir. Bu gelişim fiziksel olduğu kadar duygusal ve zihinsel alanlarda da devam eder. Gençlik dönemi, bireyin kimliğinin oluştuğu, düşüncelerinin olgunlaştığı ve hayatına yön verecek değerlerinin şekillendiği kritik bir evredir. Bu dönemde bireyin hayatını derinden etkileyen unsurlardan biri de dini yönelimdir. Dini yönelim, bireyin dini inançlarına ve pratiklerine olan yaklaşımını ifade eder. Kimi dini olduğu gibi kabul ederken, kimi sorgulayarak yaklaşır, kimi içselleştirir, kimi ise başka amaçlar için bir araç olarak görebilir.

Çocukluk ile erişkinlik arasında bulunan gençlik dönemi, bireyin gelişimi, ruhsal olgunlaşması ve gelecekteki yaşamına hazırlık sürecinin ön planda olduğu bir dönemdir (Yörükoğlu, 2000). Modernitenin etkileriyle ortaya çıkan sosyal, kültürel ve psikolojik sorunlar, özellikle gençliği olumsuz yönde etkilemektedir. Bu dönemde gençler toplumun dinamik ve yeniliklere açık kesimi olarak sosyal ve kültürel değişimlere en yoğun şekilde maruz kalırlar. Bu durum gençlerin yaşamını karmaşık hale getirebilir (Aybey, 2022). Ancak, bu dönemde gençlerde oluşan olumlu bir farkındalık, hayatları boyunca kendilerine rehberlik edecek temel prensipler ve kuralları içselleştirme fırsatı sunarak, genç bireyin yaşamın anlamı üzerine derin bir kavrayış geliştirmesine olanak sağlar (Gündüz, 2020).

Gençlerin bedensel ve zihinsel gelişimleri sırasında düşünce ve inançlarında önemli değişimler yaşanır. Dini konular da bu dönemde büyük bir öneme sahiptir. Dini emirler ve rehberlikler karşısında kendi durumlarını tayin ederken, çocukluk döneminden gelen telkinleri zaman zaman sorgulamaya başlarlar. Dinin bazı noktalarına şiddetle sarılırken bazı noktalarda şüphe duymaları, kişisel kimliklerini tanımlama sürecinin doğal bir parçasıdır (Peker, 2019). Bu süreç, gençlerin inançlarını daha derinlemesine anlamalarına ve kendi değer sistemlerini oluşturmalarına yardımcı olabilir.

Gençlik döneminde bireylerin din ile olan ilişkilerini çeşitli şekillerde sınıflandırmak mümkündür. Bazı gençler dinî vecibelerini yerine getirmeye çalışır ve

kendilerini dindar olarak tanımlarken, bazıları dinî emirleri tam olarak yerine getiremeyebilir ancak dünya görüşlerini ve fikirlerini dinin etkisi altında şekillendirebilir. Diğer taraftan, bazı gençler ise dinî inanç ve anlayışlardan uzak durabilirler (Kaya, 2019).

Din hem bireysel hayatın hem de toplumsal yapının önemli bir parçasıdır. Birey dini ilk olarak ailesinden ve çevresinden öğrenir, ardından bu bilgiler eğitim kurumlarında pekiştirilir. Din eğitimi, bireyin dine bakış açısını ve dini hayatında nasıl bir yer edineceğini belirlemede önemli bir rol oynar. Bu süreç, bireyin daha bilinçli bir dini anlayış geliştirmesine yardımcı olabilir veya daha katı ve dogmatik bir tutum benimsemesine neden olabilir. Ayrıca bireyin dinden tamamen uzaklaşması da mümkündür.

Bu bağlamda, araştırmamızın konusu, çeşitli değişkenler ele alınarak ortaöğretim öğrencilerinin dini yönelimleri üzerinde etkisi olup olmadığını incelemek ve din eğitiminin bu süreçteki rolünü tespit etmektir.

Bu araştırma ile “Ortaöğretim düzeyindeki öğrencilerin dini yönelimleri çeşitli sosyo-demografik değişkenler ile aldıkları formal ve informal din eğitimine göre anlamlı farklılık göstermekte midir?” sorusuna cevap aranmaktadır.

Bu bağlamda, çalışmamızın alt problemleri şunlardır:

1. Ortaöğretim öğrencilerinin dini yönelim biçimlerinin (içsel, dışsal, sorgulayıcı ve katı kuralcı) betimsel istatistik değerleri nelerdir?
2. Ortaöğretim öğrencilerinin dini yönelim biçimleri arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?
3. Öğrencilerin dini yönelim biçimleri;
 - a) Cinsiyete
 - b) Mezun oldukları ortaokul türüne
 - c) Öğrenim gördükleri lise türüne
 - d) Liseye yerleşme biçimlerine
 - e) Öğrenim gördükleri sınıf seviyesine
 - f) Anne ve baba tutumlarına

- g) Anne ve baba dindarlık düzeylerine
- h) Aile mutluluğu algısına
- i) Kur'an-ı Kerim okumayı bilme durumuna göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?

4. Öğrencilerin dini yönelim biçimleri;

- a) Ortaokulda seçmeli din dersi alıp almama durumuna
- b) Lisede seçmeli din dersi alıp almama durumuna
- c) Din eğitimiyle ilgili derslerin seçmeli olarak okutulması konusundaki görüşlerine
- d) Okulda verilen din eğitiminin inanç ile ilgili sorulara cevap vermede yeterli bulmalarına
- e) Dini konularda aklına takılan sorularda ilk müracaat ettikleri kişi veya kuruma
- f) Dini anlayışlarının oluşmasında en etkili olan kişi, kaynak veya kuruma göre okul dışında alınan din eğitimine göre anlamlı farklılık göstermekte midir?

2. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Bu araştırmanın amacı, ortaöğretim öğrencilerinin dini yönelim düzeylerini tespit etmek; ayrıca dini yönelimlerinin çeşitli sosyo-demografik değişkenlere (cinsiyet, mezun olunan okul türü, öğrenim görülen lise türü, sınıf düzeyi vb.) ve aldıkları din eğitimine göre farklılık gösterip göstermediğini incelemektir.

Gençlik dönemi, bireyin kimlik ve kişilik temellerinin atıldığı, biyolojik, psikolojik ve sosyal açıdan yoğun bir değişim sürecinin yaşandığı kritik bir evredir. Ayrıca sosyal etkileşimlerin yoğun olduğu bu dönemde gençlerin dini inançları ve değerleri şekillenmeye başlar. Özellikle modern toplumlarda gençler, geleneksel dini normlardan daha bağımsız düşünme eğilimindedirler. Bu bağlamda, bazı gençler dini inançlarını sorgulayabilir veya reddedebilirken, bazıları da ailelerinden veya çevrelerinden aldıkları dini değerlere sıkı sıkıya bağlı kalabilirler.

Gençlerdeki dini değişimler, genellikle taklit ve uyum davranışları veya tam tersi olarak bağımsızlık ve bireysellik arasında gidip gelebilir. Örneğin, bazı gençler,

toplumun veya ailenin beklentilerine uygun davranarak dini pratikleri sürdürürken, diğerleri bu pratikleri kendi içsel değerleriyle veya dünya görüşleriyle uyumlu olup olmadığına göre değerlendirirler.

Alan yazında lise ve üniversite öğrencilerinin dini yönelimleri üzerine yapılan araştırmalar incelendiğinde bu kavramın çeşitli değişkenlerle ilişkili olarak ele alındığı görülmüştür. Bilge (2024) tarafından lise ve üniversite öğrencileri üzerinde yapılan çalışmada, dini yönelim biçimlerinin, Tanrı algısı ve psikolojik iyi oluş düzeyleri arasındaki ilişki incelenmiştir. Lise öğrencileri üzerinde gerçekleştirilen diğer çalışmalarda ise öğrencilerin dini yönelimlerinin aile bağları ile romantik ilişkilerle (Yücel, 2022), narsisizm ile sosyal medya tutumlarıyla (Ulusal, 2019) ve psikolojik iyi oluş düzeyleriyle (Bozgeyikli, Hasan - Çalışkan, 2020) ilişkisi incelenmiştir.

Üniversite öğrencileri ile ilgili yapılan araştırmalarda ise dini yönelim biçimleri, Enneagram kişilik tipleri ve Enneagram temelli dini kişilik tiyolojileri (İşgilip, 2023), Tanrı algıları ve umut duyguları (Arkan, 2023), Tanrı algısı ve psikolojik iyi oluş (Türkmen, 2022), mutluluk düzeyi (Evcimen, 2019), Allah'a bağlanma ve psikolojik sağlamlık (Beyazkılınç, 2019), psikolojik dayanıklılık ve öz-şefkatleri (Yağbasanlar, 2018), kimlik duygusu ve psikolojik iyi oluş (Sözer, 2017), psikolojik dayanıklılık ile Tanrı algısı, ve dindarlık (Erdoğan, 2014), utanç eğilimi ve psikolojik iyilik hali (Cirhinlioğlu, 2006) arasındaki ilişki incelenmiştir.

Bilge (2020) tarafından üniversite öğrencileri üzerinde yapılan çalışmada, din eğitimi ile dini yönelim arasındaki ilişkiyi incelemek için (Coştu, 2009) tarafından geliştirilen dini yönelim ölçeği kullanılmıştır. Bu ölçek, dini yönelimi normatif ve popüler olarak sınıflandırmaktadır. Ulaşılabilir alan yazında, din eğitimi ve dini yönelimi içsel, dışsal, sorgulayıcı ve katı kuralcı alt boyutlarıyla inceleyen bir çalışmaya rastlanılmamıştır.

Ortaöğretimdeki din eğitimi politikalarının ve programlarının etkili bir şekilde tasarlanması ve uygulanması için bu alanda yapılan araştırmalar büyük önem taşımaktadır. Araştırmanın sonuçları, din eğitimi müfredatının ve öğretim yöntemlerinin geliştirilmesine katkıda bulunabilir. Bu, öğrencilerin dini bilgileri anlamlı ve etkili bir şekilde kazanmalarını sağlayarak, dini yönelimlerinin oluşumunu

destekleyebilir. Bu çalışma, genç neslin dini inançlarının ve değerlerinin anlaşılmasına ve onlara uygun rehberlik ve destek sağlanmasına yardımcı olabilir.

Bu araştırma sosyal bilimler alanında yapılan çalışmalara katkıda bulunarak literatüre yeni bir perspektif sunabilir. Ortaöğretimde din eğitimi ve dini yönelimler arasındaki ilişkiyi daha iyi anlamak, sosyoloji, eğitim bilimleri ve din eğitimi gibi disiplinlerdeki teorik ve pratik tartışmalara katkıda bulunabilir. Bu çalışma, mevcut bilgi ve araştırmaları zenginleştirerek, ilgili alanda daha kapsamlı bir anlayış sağlayabilir. Bu nedenlerle, bu araştırma ortaöğretim öğrencilerinin dini yönelimlerine din eğitiminin etkisi konusunda önemli bir katkı sağlayabilir ve ilgili alanda daha ileri araştırmaların temelini oluşturabilir.

3. Araştırmanın Sayıtları

1. Araştırmaya katılan öğrencilerin anket ve veri toplama araçlarına samimi ve doğru yanıtlar verdiği kabul edilmiştir.
2. Araştırmada kullanılan veri toplama araçlarının, öğrencilerin dini yönelimlerini doğru ve güvenilir bir şekilde ölçtüğü varsayılmıştır.
3. Seçilen örneklem grubunun, araştırmanın geneline uygun bir şekilde evreni temsil ettiği varsayılmıştır.

4. Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu araştırma 2023-2024 eğitim öğretim yılında Konya ilinde ortaöğretim kurumlarında öğrenim gören öğrencilerle sınırlıdır.

Araştırma bulguları, kullanılan veri toplama araçlarının geçerliliği ve güvenilirliği ile sınırlıdır.

Araştırmada, dindarlık/dini yönelimler ile ilgili konular sadece İslam dini açısından ele alınmıştır.

Araştırmanın ana değişkeni olan dini yönelim düzeyleri, Yeniden Yapılandırılmış Müslüman Dini Yönelim Ölçeği'nin ölçtüğü içsel, dışsal, sorgulayıcı ve katı kuralcı boyutlarla sınırlıdır.

5. Tanımlar

Gençlik: Gençlik kavramının yaş aralığı konusunda farklı görüşler bulunmaktadır ve ortak bir tanımı yoktur. UNESCO, gençlik dönemini 15-25 yaş arası

olarak tanımlarken, Birleşmiş Milletler (BM) bu aralığı 12-24 yaş olarak belirlemiştir. Türkiye de BM'nin bu tanımını benimsemiştir. Böylece, gençlik dönemi ergenliğin başlangıcıyla başlamakta ve 18 yaşından sonra yetişkinliğe geçişle birlikte sona ermektedir. ("<https://hugaum.hacettepe.edu.tr/>" (06 Temmuz 2024)) Çalışmamızda gençlik kavramı lisede öğrenim gören öğrencilerin yaş aralığını kapsamaktadır.

Ortaöğretim: Ortaokul veya imam-hatip ortaokulundan sonra gelen ve genellikle dört yıl süren eğitim ve öğretim sürecini ifade eder.

Dini Yönelim: Bireyin kendi dinine yönelik algı ve yaklaşımını ifade eder.

İçsel Dini Yönelim: Motivasyon kaynağı dinin kendisi olarak görülür. Din onlar için önceliklidir (Allport - Ross, 1967).

Dışsal Dini Yönelim: Kendi amaçlarına ulaşmak için dini araç olarak görür (Allport - Ross, 1967).

Sorgulayıcı Dini Yönelim: Arayış yönelimi, şüphe, kararsızlık ve varoluşsal sorularla yüzleşmede dürüstlük gibi karakteristik özellikleri benimseyen bir dini yaklaşımı ifade eder (Batson - Ventis, 1982).

Katı Kuralcı Dini Yönelim: Kutsal metinlere kelimesi kelimesine bağlılık, dini otoriteye mutlak itaat gibi özellikleri benimseyen ve dini hakikatleri değişmez ve mutlak olarak kabul eden bir yaklaşımı ifade eder (Mcfarland, 1989; Williamson vd., 2010).

BİRİNCİ BÖLÜM

KURAMSAL ÇERÇEVE

1.1. Din ve Dini Yönelim

1.1.1. Dinin Kapsamı

Din, insanlık tarihinde önemli bir yere sahiptir. Arkeologlar, antropologlar ve diğer bilim dalları dinin insanla birlikte var olan evrensel bir olgu olduğunu belirtmektedir (Arık, 2020, 1). İnsanlık tarihi boyunca dinsiz bir toplum örneğine rastlanmamıştır. En ilkel kabileden en gelişmiş toplumlara kadar her kabileden bir dinin varlığı tespit edilmiştir (Adam, 2015). Çünkü insanlar toplu şekilde yaşadıklarında birbirlerine karşı belirli görevler ve haklar taşırlar ve din bu ilişkileri düzenler. Bu sebeple, toplumsal bir olgu olması bağlamında, insanın var olduğu her yerde bir dinin mevcut olması, kaçınılmaz bir durumdur (Doğan, 1979). Din, toplumlarının temel yapı taşlarından biri olarak işlev görerek, sosyal düzen, ahlak ve anlam arayışı gibi konularda önemli bir rol oynamıştır.

Dinin anlaşılması konusunda tarih boyunca çeşitli görüş ayrılıkları yaşanmış ve bu ayrılıklar günümüzde de devam etmektedir. Dini tanımlama ve onun insan yaşamındaki rolünü anlama çabalarında, araştırmacılar genellikle kendi bakış açıları ve dinsel inançlarını temel alarak hareket etmişlerdir. Bu durum, genel bir perspektif yerine, genellikle belirli bakış açılarına dayalı sınırlı veya muğlak din tanımlarının ortaya çıkmasına neden olmuştur. İnsanlık tarihi boyunca var olan dinin ne olduğu ve insanlık tarihindeki rolüne dair tartışmalar, araştırmacılar arasında hala devam etmektedir (Aydın, 2016). Bu, dinin evrensel ama aynı zamanda çok boyutlu bir olgu olduğunu göstermektedir.

Dinin sözlük anlamlarında Doğu ve Batı arasında temel farklılıklar mevcuttur. Batı kökenli "religion" kelimesi, Latince "Religio" kökünden gelir ve bağlanma, korkma gibi anlamlar içerirken, Arapça 'da kullanılan "din" kelimesi, yol, yargı, borç ve ödev gibi çeşitli anlamlarda kullanılmaktadır. Tarih boyunca birçok sistem din olarak nitelendirilmiştir; ancak, bunların birçoğu kapsamlı bir din olmaktan ziyade bir inanç sistemidir. Dinler, kendi içinde geçerli olan bir doğruluğa sahiptir ve müntesipleri tarafından bu doğrulukları kabul edilir. İslam'a göre, "Allah katında

yegâne din İslam'dır." Bu ifade, doğruluğun belirlenebilmesi için bir referans noktasına ihtiyaç olduğunu vurgular ve İslam'da bu referans noktası Allah'tır (Aydın, 2019).

Çeşitli özellikleri dikkate alınarak değerlendirildiğinde din kavramına dair birçok tanım ortaya çıkmıştır. Bu tanımlar, bazen dinin teolojik, sosyolojik ve psikolojik yönlerine vurgu yaparken, kimi zaman felsefi ve ahlaki yönlerini ön plana çıkarmaktadır (Arık, 2020). Psikologlar, dinin ruhsal boyutuna odaklanırken; sosyologlar toplumsal yönlerini ele alır ve felsefeciler metafizik yönüne vurgu yaparlar. Ayrıca din bireyin tüm yaşam alanlarına etki eden bir kurumdur. Dinin itikadi yönü bireyin inanç ihtiyacını karşılamaya yönelikken, ibadet boyutu bu inançlara bağlılığı ifade eder. Dinin ahlaki boyutu ise bireyin davranışlarını düzenleyerek toplum içinde bu davranışların vicdan, iman ve diğer varlıklarla uyum içinde olmasını sağlar (Eroğlu, 2020, 1). Bu çok yönlülük, dinin insan hayatındaki kapsamlı etkisini gözler önüne sermektedir.

İslam kelimcilerine göre din, Allah'ın belirlediği emir ve yasaklara dayanan ve peygamberler aracılığıyla insanlara tebliğ edilen; dünya ve ahiret mutluluğu için rehberlik eden ilahi prensipler bütünüdür. Diğer dini inançlara sahip olanlar da kendi inanç sistemlerinde dinin dünya ve ahiret mutluluğunu kazandırmayı amaçlayan kutsal hükümler olduğuna inanırlar (Yavuzer - Cihan, 2023). Bu ilahi prensipler, insan hayatına anlam ve düzen katmada kritik bir rol oynar.

İnsan, kendi iradesi dışında bu dünyaya gelir ve ölüm sonrasında neyle karşılaşacağı hakkında bilgi sahibi değildir. Bu nedenle insan için başlangıç ve sonu belirsiz olan bu dünya hayatı anlamsız bir hal alır. Din, insana bu dünyada varoluşunun nedenini anlatır, dünya hayatında izleyebileceği farklı yaşam alternatiflerini gösterir, hangisinin tercih edilmesi gerektiğini öğretir. Ölüm sonrası hayat hakkında bilgi vererek kişinin dünyadaki varlığı ve davranışları anlamlı hale gelir (Eroğlu, 2020). Din, insanın varoluşsal sorularına cevap bulmasında rehberlik eder.

Dinî inanç ve değerler, toplumsal bütünleşmenin temel unsurlarından biridir. Din, sosyal becerilerin güçlenmesine, toplum için olumlu davranışları teşvik

edilmesine, aile içinde uyumun desteklenmesine ve yardımlaşma gibi değerler aracılığıyla toplumsal bütünleşme ve barışa önemli katkılar sağlar. Toplumlardaki dinî etkinin zayıfladığı durumlarda, toplumsal çözülme daha hızlı bir şekilde ortaya çıkabilir (Karaca, 2010). Bu nedenle din, sadece bireysel değil, aynı zamanda toplumsal düzeyde de kritik bir rol oynar.

1.1.2. Dini Yönelim

Dini inançlar ve uygulamalar, bireyler arasında oldukça geniş bir çeşitlilik göstermektedir. Allport'un (1963) da belirttiği gibi, dini duygu kişiden kişiye farklılık gösterebilir. Bazıları için parçalı ve yüzeysel bir deneyimken, kimileri için derin ve kapsamlı bir şekilde varlığın her yönüne nüfuz edebilir. Bu çeşitlilik, dini duygunun sadece derinlik ve kapsam bakımından değil, aynı zamanda içerik ve işleyiş biçimi açısından da farklılık gösterdiğini ortaya koymaktadır.

Dini yönelim, bireyin kendi dini inançlarını nasıl yaşadığı ve bu inançların hayatında ne tür bir anlam taşıdığıyla ilgili bir kavramdır. Bireyin dini yaşamındaki motivasyon kaynaklarının ve dinle ilgili algı ve yaklaşımlarının belirlenmesi, dini yönelimin biçimini anlamak açısından büyük bir önem taşır. Dini, yaşamının merkezi olarak gören ve hayatını dini referanslar doğrultusunda şekillendiren bireyler genellikle dindar olarak adlandırılırlar. Ancak, dinin önemli olduğunu vurgulayan ve dinî değerlere bağlı bir yaşam sürmeye çalışan her bireyin dinle ilgili duyguları ve düşünceleri keline özgüdür (Erdoğan, 2014). Bu nedenle, dini yönelim kavramı, bireylerin dini inançlarını ve bu inançlarla olan ilişkilerini anlamamıza yardımcı olan önemli bir terimdir.

Harlak ve Eskin (2018) dini yönelimi kişinin dini inançlarını ve bu inançları neye dayanarak benimsediğine dair psikolojik bir yönelim olarak açıklar. Ayrıca, bu terim bireyin bir dini inanç sistemini kabul etme veya reddetme derecesine yönelik psikolojik değerlendirmesini de yansıtır.

1.1.3. Dini Yönelim Biçimleri

Dini yönelimler, bireyler arasında çeşitli varyasyonlara sahip olabilir. Bu çeşitliliği ilk defa tanımlayan kişi Gordon Allport'tur. Allport ve Ross (1967) "Kişisel Dini Yönelim ve Önyargı" isimli çalışmasında dini inançları içselleştirenleri ve dini

deneyimleri daha dışsal olarak yaşayanları içsel ve dışsal yönelim biçimleri şeklinde sınıflandırmıştır. Daha sonra, Batson (1976) bu iki temel yaklaşımın yanı sıra dini sorgulama eğiliminde olan unc bir grup bireyin varlığını da öne sürmüştür. Mcfarland (1989) dini yönelimlerin toplumsal etkileşimlerdeki rolünü daha iyi anlamak için "katı kuralcı dini yönelim" adını verdiği yeni bir boyut geliştirerek dini inançların önyargılar ve diğer sosyal tutumlar üzerindeki etkisini analiz etmeyi amaçlamıştır. Bu çalışmada dini yönelim içsel, dışsal, sorgulayıcı ve katı kuralcı dini yönelim olmak üzere dört ana alt boyut şeklinde incelenecektir.

1.1.3.1. İçsel Dini Yönelim

İçsel dini yönelime sahip bireyler dini temel motivasyon kaynağı olarak görürler. Bu kişiler, dini inançlarına ve kurallarına en st düzeyde bağlı kalmaya, dini yaşamın her yönüne uygulamaya ve dini içselleştirmeye çalışırlar. Din, yaşamlarına anlam katan bir değerler sistemidir ve bu kişiler günlük yaşamlarını dinleri doğrultusunda sürdürmeye eğilimlidirler. Diğer ihtiyaçlar daha az önemlidir ve bu ihtiyaçlar, dini inanç ve adetlere uygun hale getirilmeye çalışılır (Allport - Ross, 1967).

İçsel dini yönelim, bireyin Tanrı'ya samimiyetle ve herhangi bir karşılık beklemeden yönelmesidir (Yüksel, 2019). Allport ve Ross'a (1967) göre bu kişiler benimsedikleri inançları içselleştirmeye ve onlara tam olarak uymaya çalışırlar. Bu nedenle, içsel olarak dindar olan kişiler, dinleri için fedakrlık yapmaya hazır bir şekilde dini inanç ve değerlere bağlıdırlar.

1.1.3.2. Dışsal Dini Yönelim

Allport ve Ross (1967) dışsal dini yönelime sahip bireylerin, dinin kişisel çıkarları desteklemek için kullanıldığı bir bakış açısını benimsediklerini belirtir. Bu yaklaşıma göre, dini inançlar, genellikle dünyevi ihtiyaçları karşılamak için birer araç olarak görülmektedir. Bu bağlamda, bu kişiler dini kendilerine güvenlik ve teselli sağlama, sosyalleşme, toplumsal kabul görme, eğlence ve kendini haklı çıkarma gibi çeşitli alanlarda faydalı bulabilir. Yüksel (2019) dışsal dini yönelimde, bireyin inanç dünyasının öncelikli olarak kendi ihtiyaçlarına göre şekillendiğini ve bu nedenle Tanrı'ya yönelmenin, bireyin benmerkezciliğini koruyan bir savunma mekanizması işlevi gördüğünü vurgulamaktadır.

1.1.3.3. Sorgulayıcı Dini Yönelim

Batson (1976) ile Batson ve Ventis (1982) tarafından yapılan çalışmalar, dini yönelim kavramını genişleterek daha ayrıntılı bir şekilde ele almış ve üçüncü bir boyutun varlığını ileri sürmüşlerdir; bu üçüncü boyuta "sorgulayıcı/arayış dini yönelim" adını vermişlerdir. Allport'un içsel ve dışsal tanımlamalarına ek olarak, bu yaklaşım, karmaşıklık, şüphe ve belirsizlik özelliklerini içeren bir bakış açısını literatüre kazandırmıştır. Bu yaklaşım, dini, özgün olarak içsel veya dışsal olmayan bir şekilde yaşamının ötesinde, karmaşıklık ve esneklik içeren bir bakış açısı sunmaktadır. Birey, dini bu şekilde ele aldığı anda, bu konularda kesin bir bilgiye sahip olmadığını ve muhtemelen hiçbir zaman gerçek bilgiye sahip olamayacağını kabul eder. Ancak, sorular önemli olarak kabul edilir ve ne kadar belirsiz ve değişebilir olursa olsun, cevaplar aranır. Bu yaklaşım, belirli ve net cevapları reddederek varoluşsal sorularla yüzleşmeyi içermektedir. Bu bağlamda, bireyin hayatında net bir şekilde tanımlanmış gerçekliğe olan bir inanç bulunmayabilir. Ancak bireyin yaşamında dini yön hakimdir. Bu yaklaşımı "arayış" olarak adlandırabiliriz (Batson vd., 1993; Batson - Schoenrade, 1991).

Harlak ve Eskin (2018) sorgulayıcı dini yönelime sahip bireylerin mutlak cevaplardan ziyade sorulara daha fazla önem verdiklerini vurgulamaktadırlar. Paloutzian (2017, 208) da bu kişilerin, dindarlık veya maneviyatla ilgili soruların, verilen cevaplar kadar veya belki de onlardan daha fazla değer taşıdığını belirtmektedir. Başka bir deyişle, arayış yönelimi sürekli olarak keşfetme sürecini içerir.

Batson (1976) ile Batson ve Ventis(1982), dini yönelimi dini araç olarak gören (dışsal), dini amaç olarak gören (içsel) ve dini bir arayış olarak ele alan (quest) boyutları olmak üzere üç boyutlu bir anlayışla tanımlamışlardır. Bu üç boyutun, bireylerin psikolojik uyumlarını ve olumlu toplumsal davranışlarını nasıl kolaylaştırabileceğini veya engelleyebileceğini belirlemeye yönelik bir perspektifle yaklaşmışlardır. Ayrıca, bu boyutları birbirinin yerine geçirme veya bireyleri belirli bir yönelimle sınıflandırma çabası olmadığı belirtilmiştir. Bu boyutlar bağımsız ve dik olarak ele alınmıştır (Batson - Schoenrade, 1991).

1.1.3.4. Katı Kuralcı Dini Yönelim

McFarland (1989), katı kuralcı dini yönelimle ilgili bazı özellikler tanımlamıştır. Bu özellikler arasında kutsal metinlere kelimesi kelimesine bağlılık, modern dünyaya karşı muhalefet, dini otoriteye mutlak itaat ve dış gruplara karşı önyargı yer almaktadır. Altemeyer ve Hunsberger (1992) ise katı kuralcı dini yönelimin, insanlığa ve Tanrı'ya ilişkin temel, içsel, esas ve mutlak hakikati içeren bir dizi dini öğretilere inanmayı ifade ettiğini belirtir. Bu temel hakikate karşı çıkan kötülük güçleri ile şiddetle mücadele edilmesi gerektiği düşünülmektedir. Ayrıca, bu hakikatin geçmişin temel ve değişmez uygulamalarına dayalı olarak günümüzde de sürdürülmesi gerektiğine ve bu temel öğretileri benimseyip uygulayan bireylerin, ilahi bir varlıkla özel bir bağ kurduklarına inanılır. Bu bireyler için kuralların ve onların uygulanmasının önemi oldukça yüksektir (Erdoğan, 2014).

Çeşitli çalışmalar, yüksek düzeyde Katı Kuralcı Dini Yönelime sahip bireylerin genellikle otoriter, dini açıdan gelenekselci, önyargılı ve dini yönelimlerinde sorgulamaya dirençli olma eğiliminde olduklarını göstermiştir (Altemeyer - Hunsberger, 1992; Hunsberger, 1996; Hunsberger vd., 1996).

Williamsona ve arkadaşlarının (2010) belirttiğine göre, katı kuralcı dini yönelime sahip kişilerin kutsal metinlere yönelik tutumlarını değerlendirdikleri altı temel ilke şunlardır: Kutsal metin, insan zihninin bir ürünü değil, ilahi bir kaynaktır. Metni anlamak için dış kaynaklara ihtiyaç duyulmaz, metin kendi başına yeterlidir. Bilim veya tarih gibi dış kaynaklar, metinde algılanan gerçeği desteklediği sürece kabul edilebilir. Dünya ve zaman değişse bile kutsal metin değişmez ve zamansızdır. Kutsal metnin beyanları, diğer metinlerden üstündür, hiçbir çelişki ve hata içermez. Kutsal metin, diğer tüm metinlere göre kural koyucu bir otorite olarak kabul edilir.

1.1.4. Ergenlik Dönemi ve Din

Ergenlik, çocukluktan erişkinliğe geçişin bir köprüsü olarak tanımlanan bir evredir. "Adolescence" olarak adlandırılan bu dönem, genç bireylerin hayatlarında çeşitli fizyolojik, psikolojik ve sosyal değişimleri beraberinde getirir (Aydın, 2010). Tarihsel bir bakış açısıyla ele alındığında, geçmiş yüzyıllarda, ilkel tarımsal ve kentsel toplumlarda yaşam sürelerinin kısa olması, ekonomik ve toplumsal baskılar gibi etkenler, bireyleri ergenlik dönemini atlayarak doğrudan yetişkinlik sorumluluklarıyla

yüzleşmeye zorluyordu. Ancak, sanayileşme süreciyle birlikte yaşam kalitesinin artması, teknolojik ilerlemeler ve nüfus artışları, gençlerin ekonomideki katkısına duyulan ihtiyacın azalmasına neden olmuştur. Bu durum aynı zamanda ergenlik döneminin ekonomik topluma katkılarının giderek azalmasına yol açmıştır (Koç, 2004).

Ergenlik, temelde vücuttaki biyolojik değişimleri içeren ve bu değişimlerin toplumsal etkileşimlerle birleşerek duygusal ve sosyal olgunluğun geliştiği kritik bir zaman dilimini işaret eden bir süreçtir (Garrison vd., 1965). Çocukluk döneminde yavaşlayan bedensel büyüme ve gelişme, ergenlik döneminde yeniden hız kazanarak, bu evrede yetişkinlikteki fiziksel olgunluğa ulaşır. Bu hızlı gelişimin yanı sıra, ergenlik dönemi gençler için oldukça karmaşık bir evredir. Bu dönemde bireyler çocukluk ve yetişkinlik arasındaki belirsiz bir konumda buldukları için uyum sorunları yaşayabilir. Fizyolojik ve hormonal değişikliklerin belirgin olduğu ergenlik dönemi, genellikle on bir-on iki ile on yedi- on sekiz yaşları arasını kapsar (İnanç vd., 2020).

Çocukluk dönemi, bireyin buluğa erişine kadar uzanan bir süreci kapsar. İslam dini ve diğer birçok dinde, buluğa eriş, bir kişinin sorumluluk çağına girdiği dönem olarak kabul edilir. Bu aşamada bireyin inanç, ahlak ve ibadet gibi konularda doğru ile yanlış ayırt edebilme ve seçim yapabilme yeteneği gelişmiş olur. Bu nedenle bu evreye "akıl balığ olma" dönemi denmektedir (Peker, 2019). Ayrıca bu dönemde bireyler dinin emirleri, yasakları, görevleri ve kuralları çerçevesinde sorumluluk almaya başlar (İmamoğlu - Yavuz, 2011).

Din psikologları tarafından yapılan araştırmalarda, ergenlik dönemindeki dini gelişimin genellikle üç evreden geçtiği görülmüştür: dini uyanış, iç çatışmalar ve olgunlaşma. (Koç, 2006). Hayati Hökelekli'nin "Ergenlik Çağı Gençlerinin Dinî Gelişimi" başlıklı çalışmasında, ortaöğretim öğrencilerine uygulanan anketler sonucunda ergenlik döneminin temel dinî gelişim özellikleri belirlenmiştir. Bu dönemde, gençler şuurlu bir dinî uyanış yaşamakta ve bu süreçte geleneksel dinî değerleri eleştirme ve sorgulama eğilimi göstermektedir. Dinî şüpheler ve kararsızlıklar da bu dönemin karakteristik özellikleri arasında yer alırken, bazı gençler geçici olarak dinden uzaklaşabilmektedir. Ancak, ergenlik döneminin sonlarına doğru bu gençlerin birçoğu dine yeniden yönelmekte ve kararlı bir dinî bağlanma

geliştirmektedir (Koç, 2005). Bu bulgular, ergenlik döneminin dinî gelişim açısından dinamik ve değişken bir süreç olduğunu ortaya koymaktadır.

Ergenlik döneminde bedensel ve zihinsel gelişimle birlikte kendini keşfeden genç birey, çocukluk döneminde pasif bir şekilde kabul ettiği düşüncelerden ayrılarak kendi ilgi alanlarına yönelir. Bu evrede, dini konular da gençleri ilgilendiren ve düşündürülen önemli konular arasında yer alır. Aile tarafından aktarılan ve genellikle sorgusuzca kabul edilen inançları tekrar değerlendirirken, bazı konularda daha sağlam bir bağlılık geliştirirken, bazı noktalarda şüphe duymaya başlar(Peker, 2019) Bu dönemde genç, dinle ilgili konulara, inançlara, duygu ve düşüncelere daha fazla derinlemesine ilgi göstermeye başlar. Bu süreçte öncelikle ölümden sonraki hayat, cennet, cehennem, melek, şeytan ve adalet gibi dinsel içerikli kavramların içerdiği anlamları detaylı bir şekilde düşünmeye yönelir. Ergenlik döneminin ilk evrelerinde genellikle 12-13 yaşları civarında genç birey, Allah'ı somut bir formdan uzak, maddenin ötesinde soyut ve manevi tasavvur edebilir. Ancak, Allah kavramının tam anlamını ve yetişkin bilişsel kapasite düzeyinde çözme becerisine ulaşamaz (Abay, 2020).

Gençler, bilişsel gelişimleriyle birlikte her şeyi eleştirel bir perspektifle değerlendirme eğilimindedirler. Aynı zamanda, dinî inançları bilişsel düzeyde anlamak ve bu inançları günlük yaşamlarına nasıl entegre edeceklerini anlama arzusu içindedirler. Dünya görüşü oluşturma, kendi değerlerini keşfetme ve kendi varoluşlarının yerini belirleme konularında bir arayış içindedirler (Karaca, 2010).

Allah'a ve dini değerlere yönelmenin heyecanını yaşayan genç kısa bir süre sonra, bu dini coşkunluk gölgede kalmaya başlar. Bu durumun nedenleri arasında, zihinsel entelektüel kapasitenin artmasıyla birlikte güçlenen bağımsızlık duygusu ve diğer duygular bulunur. Bu faktörler, ergenin ruhsal dünyasında her türlü otoriteye karşı tepkisel bir tutumun ortaya çıkmasına yol açabilir (Bahadır, 2018).

Ergenlik döneminde sosyal etkenlerde dini gelişimi etkileyen diğer faktörler arasında yer alır. Çocukluk yıllarında, dindar olmayan ailelerde dahil olmak üzere, aile ve dini kurumlar gibi iki temel etken, çocukların dini yönelimini belirlemede farklı düzeylerde etki eder. Ancak, ergenlik döneminde, bu etkenlere ek olarak yeni bir

sosyal faktörler devreye girer ve bu faktörler öncekilerle çatışabilir. İlk olarak akranların etkisi ortaya çıkar. Akran etkisi çocukluk döneminde var olsa da ergenlik döneminde gençler akranlarından daha fazla etkilenebilir. Akran etkisi o kadar güçlü olabilir ki, gençler belli yasaklara karşı açıkça meydan okuma eğiliminde olabilir (Karaca, 2010).

Modern dönemlerde inançların gençler üzerindeki işlevleri bazı değişikliklere uğramış olsa da hala önemli rolünü devam ettirmektedir. Günümüz gençlerinin karşılaştığı sorunlarla başa çıkarken dinler, bazı işlevlerini korurken bazılarını da topluma yeni yorumlarla uyarlayarak değişime ayak uydurmaktadır (Eren, Selim, 2007). Bilimsel ve teknolojik ilerlemelerin toplumsal doku üzerinde yarattığı değişimler, genç neslin özellikle dini inanç ve değerlerine olan etkisini artırmaktadır. Kendi özgün yaşam felsefesini ve kimliğini oluşturmaya çalışan gençler, bu süreçte dini inançlar ve değerlerle sağlıklı bir ilişki kuramadıklarında içinde bulunduğu dönemin getirdiği çatışmaların ve belirsizliklerin etkisiyle umutsuzluğa kapılabilmektedirler (Kimter, 2018). Bu bağlamda, gençlerin inançlarını ve değerlerini anlamaları ve kendi hayatlarında nasıl yer verebileceklerini keşfetmeleri önemlidir.

Ergenlik dönemi, olumsuzluklarla özdeşleştirilse de aynı zamanda bireyin gelişimine katkıda bulunan eşsiz bir fırsat sunar. Dini uyanışla başlayan ve sorgulama, şüpheyile devam eden bilişsel gelişim, bireyin düşünme ve sorumluluk alma becerilerini geliştirir. Bu sayede birey, toplumda kim olduğunu konumlandırma ve benlik algısını netleştirme imkânı bulur (Çakmak, 2020). Bu süreçte kimlik karmaşası yaşayan gençler, dinden rehberlik alarak yeni kimliklerini oluşturabilir, gerilimlerden ve çatışmalardan uzaklaşarak daha dengeli ve tutarlı bir kimliğe sahip olabilirler. Bu durum, hayata ve insanlara karşı daha olumlu bir bakış açısı kazanmalarını sağlar (Hökelekli, 2018).

1.1.5. Din Eğitimi

Eğitim, bireyin yaşamının her evresini kapsayan sürekli bir gelişim yolculuğudur. Bu süreç sadece bilgi ve beceri kazandırmakla kalmaz, aynı zamanda değerlerin ve tutumların gelişimine de katkıda bulunarak bireyin kişiliğinde ve davranışlarında değişikliklere neden olur. Her bireyin çevresiyle farklı etkileşimde bulunduğu göz önüne alındığında, bireylerde meydana gelen değişimlerin birbirinden

farklılık gösterdiği ortaya çıkar (Erden, 2011). Bu bağlamda, eğitim sürecinin kişiselleştirilmiş ve çeşitlenmiş bir etki yarattığı ifade edilebilir.

Ertürk (1972) eğitimi “Bireyin davranışında kendi yaşantısı yoluyla ve kasıtlı olarak istendik değişme meydana getirme sürecidir.” şeklinde tanımlar. Bu tanımda kullanılan "kasıt" sözcüğü, eğitimin planlı olarak gerçekleştirildiğini ve rastlantılara yer verilmediğini; "istendik" kelimesi ise bütün değişimleri değil, toplumun istekleri, idealleri ve beklentileriyle uyumlu olan davranış değişikliklerinin hedeflendiğini belirtir. "Bireyin davranışlarında kendi yaşantısı yoluyla" ifadesiyle ise öğrenmenin yaparak, yaşayarak gerçekleşeceğini ifade etmektedir (Gürsel, 2007).

Din eğitimi, mahiyet olarak genel eğitimden farklı olmadığı için, genel eğitimde geçerli olan prensipler ve kavramlar din eğitimi için de geçerlidir. Bu benzerlik göz önüne alındığında, din eğitimi tanımlarken genel eğitim tanımından yola çıkmak uygun olacaktır. Dolayısıyla, din eğitimi kavramını şu şekilde tanımlamak mümkündür: "Din eğitimi, bireyde kendi yaşantısı yoluyla dinle ilgili davranış değişikliği meydana getirme sürecidir." (Aydın, 2017). Kalıcı ve istenen yönde davranış değişikliği için din eğitimi, bireyi çeşitli yollarla etkilemek durumundadır (Karasu, 2020).

Okumuşlar (2020) dini, bir yaşam biçimi olarak tanımlar. Bu yaklaşımı benimseyenlere göre, dinlerin temel görevi dogmalar ve ritüellerden ziyade, bireylerin günlük yaşamlarını şekillendirmektir. Din, akademik bir tarzda ve bu öğretilerden kaynaklanan çeşitli yararlarla anlatılabilir. Bu perspektif, din eğitiminin amacının yalnızca teorik bilgi aktarmaktan ibaret olmadığını, aynı zamanda bireylerin dini inanç ve değerleri içselleştirerek, bunları yaşamlarının her alanında uygulamalarını sağlamayı hedeflediğini vurgulamaktadır.

Günümüzde eğitim, sadece bilgi aktarımını değil, aynı zamanda eleştirel düşünme, karakter eğitimi ve olumsuz davranışların engellenmesi gibi özellikleri kazandırmayı hedeflemektedir. Din eğitimi de eğitim disiplinlerinden biri olarak, genel hedefi iyi insan oluşturmayı amaçlar. İyi bir birey, kendi potansiyelini fark ederek bu potansiyeli uygun şekilde kullanabilen, toplumda özgüvenli ve dengeli bir kişilik sergileyen kişidir. Din eğitiminde, genel eğitimde olduğu gibi bilişsel hedefler

ön planda bulunmaktadır. Ancak din eğitiminde vurgu sadece bilgi aktarımında değil, aynı zamanda bu bilginin uygulama alanında sosyal ve ahlaki davranışlarda kendini göstermesinde de yapılmaktadır (Dirimeşe - Ev, 2013).

Ülkemizde din eğitimi, ilkokul, ortaokul, lise veya ilahiyat fakülteleri aracılığıyla sunulsa da, genellikle dindarlığın sadece bilgi boyutuna odaklanmaktadır. Bu durum, bireylerin dini bilgiye sahip olmalarına rağmen dinlerini yaşamayan, duygusal bir bağ kurmayan ve içselleştirmeyen kişiler olarak yetişmelerine neden olmaktadır. Ancak eğitim, önceden belirlenmiş prensiplere dayalı olarak planlı bir şekilde insanların davranışlarında belirli gelişmeler sağlama sürecidir. Modern eğitim anlayışında sadece bilgi transferi değil, öğrenilen konuların yaşanması ve günlük hayata entegre edilmesi hedeflenmektedir. Etkili bir din eğitimi için beden ve ruh bir bütün olarak ele alınmalıdır. Din eğitimi yalnızca maddi içerikli olmamalı; aynı zamanda dinin manevi ve duygusal boyutu da yoğun bir şekilde hissettirilmelidir. Çünkü insan, hangi gelişim döneminde olursa olsun duygusal bir varlıktır ve genellikle duygularına göre hareket eder. Bu nedenle, din eğitiminin sadece bilgi aktarımına değil, aynı zamanda öğrencilere dinin anlamını ve duygu yönünü derinlemesine kavratma amacını taşıması önemlidir (Karlı, 2013).

Din eğitimi insanların hayatlarında karşılaşılabilecekleri dini konularla ilgili teorik ve pratik çözüm arayışı içindedir. İnsanın varoluşunu merkeze alarak insanların dini inançları ve yaşamlarıyla ilgili sorunları araştırarak çözüm bulmaya çalışır (Önder, 2003).

Din duygusu, insanın varoluşundan itibaren var olan bir olgudur. Ancak bu duygunun yanlış veya eksik bir biçimde doyurulabilir, bu da eğitimin kritik bir rol oynamasını gerektirir. Eğitimin temel amacı, bu eksiklikleri ve yanlış algıları önlemek, bireyin din duygusunu sağlıklı bir şekilde doyurmasına rehberlik etmektir (Tosun, 2020, 96). Ayrıca, din eğitimi insanın ilahi varlıkla ilgili düşüncelerinin istenilen yönde gelişmesine yardımcı olarak inanç sistemini sağlam ve doğru bir şekilde oluşmasını sağlar. Bu sayede, bireyin dini inançları, ibadetleri ve duyguları, onun yaratılışına uygun biçimde açığa çıkarılır ve geliştirilir (Keyifli, 2013).

1.1.5.1. İnfomal Din Eğitimi

İnfomal eğitim, planlı ve programlı olmayan, günlük yaşamın doğal bir parçası olarak kendiliğinden gerçekleşen bir öğrenme sürecidir. Yazılı bir plan olmadığı için eğitimin yer ve zamanı belirsizdir ve spontan bir şekilde ortaya çıkar. Bu süreçte öğretici genellikle profesyonel değildir (Bayram, 2021, 10). İnfomal eğitim, bireyin günlük yaşantısında, çevresindeki olaylardan, deneyimlerden ve etkileşimlerden doğrudan öğrenme anlamına gelir (Senemoğlu, 2007). Ancak, bu süreçte bireyler olumlu davranışlar edinebildiği gibi, istenmeyen zararlı alışkanlıkları da benimseyebilirler. Yalan söyleme, şiddet uygulama, kopya çekme, küfretme gibi davranışlar buna örnek olarak gösterilebilir (Şahin, 2010).

Çocuk, çevresindeki insanlarla nasıl ilişki kuracağını ilk aile içinde öğrenir. Bu süreç, çocuğun ilerideki yaşamının bir tür provası gibidir. Özellikle büyükleriyle kurduğu ilişki, gelecekte karşılaşacağı otoriteyle başa çıkma şeklini belirler. Aynı zamanda ailede edinilen bu tecrübeler, çocuğun ileride kendi otorite pozisyonunda nasıl davranacağını belirler (Güngör, 1998).

Çocukluk döneminde dini gelişim, taklit, model alma, özdeşleşme ve öğrenme gibi süreçlerle şekillenir. Çocuklar 3 yaşından itibaren dini konulara ilgi duymaya başlarlar. İlk başlarda dini kavramların içeriğini tam kavrayamazlar da, dualara ve ibadetlere karşı büyük ilgi gösterirler. Aile büyüklerinin gerçekleştirdiği dini uygulamaları dikkatle izleyen çocuklar, dini ilgilerini taklit ve özdeşleşme yoluyla ifade etmeye başlarlar. Bu ilgi, çocuğun sosyal çevresinin dini atmosferiyle uyumlu bir şekilde gelişir ve kişiliğini şekillendirir (Karaca, 2010).

Çocuklar, ailelerinden ve çevrelerinden yeni davranışlar öğrenirler. Formal yapı içinde olduğu kadar informal ortamlarda da gelişen bu öğrenme süreci, çocukların arkadaşlarından, akranlarından veya televizyon gibi görsel-işitsel medyadan etkilenmeleriyle devam eder. Çocukların zihinlerinde iz bırakan olaylar ve şahıslar, onların ilerleyen yıllarda nasıl davranacaklarını etkiler. Örneğin, çocuk film kahramanlarının güç, otorite, sevimlilik, iyilik gibi özellikleri dikkate değer bulur (Aydın, 2001).

Çocuğun dini anlayışının oluşumunda ailenin rolü oldukça belirleyicidir. Aile, dinin öğrenildiği ve ilk dini uygulamaların gerçekleştiği temel bir ortam sunar. Çocuğun dinle ilişkisi, aile içindeki etkileşimlerle şekillenir (Aydın, 2019). Çocuk ilk dönemlerde duygusal bir varlık olduğundan, ailesine duygusal bir bağlılık geliştirir ve Allah'a olan inanç ve bağlılığı da bu duygusal temele dayanarak öğrenir. Anne ve babasını otorite olarak gören çocuk, onların üstünlüklerini kabul eder ve bu durumu Allah'a olan inanç ve bağlılığa taşır (Aydın, 1996).

Aile içi iletişim, belirli amaçlar doğrultusunda şekillenir ve yazılı olmayan ancak güçlü etkilere sahip aile içi yasalara göre sürdürülür. Bu yasalar, hangi davranışların beklenen normlara uygun olduğunu ve bu davranışların nasıl yerine getirilmesi gerektiğini gösterir. Çocuklara kazandırılmak istenilen davranışlar aile içinde çeşitli koşullandırmalarla aktarılır (Apaydın, 2001).

Dini sosyalleşme, çocukluk döneminde daha etkin bir şekilde gerçekleşir ve bu süreç ailede başlar, arkadaşlık, komşuluk, cami, Kuran kursu gibi çevrelerde devam eder. Çocuklar, dini bilgiler ve duaları genellikle aile içinde edinirler. Bu süreçte aile büyükleri, özellikle büyükanne ve büyükbaba, çocuklara dini değerleri ve yaşam biçimini aktarmada önemli bir rol oynarlar (Tezcan, 2010).

Çocukların din eğitimi sürecinde aile ve çevrelerinin büyük bir etkisi vardır. Çevresel faktörler, çocukların davranış örneklerini gözlemlemelerine ve bu örnekleri benimsemelerine olanak tanır. Din eğitimi, sadece zihinsel bilgi aktarımı ile sınırlı değildir (Bilgin, 1988). Aynı zamanda çocuğun fiziksel, duygusal ve zihinsel gelişim alanlarını da kapsamalıdır. Çocuğun dini gelişim özelliklerini anlamak da önemlidir (Köylü, 2004).

Kişilik büyük ölçüde aile ortamında şekillenir. Çocuğun, topluma uyumlu ve olumlu bir birey olarak yetişmesi öncelikle aile içinde gerçekleşir. Ailenin tutumları ve davranışları çocuğun kişisel gelişimini etkiler. Doğuştan getirilen yetenekler, aile tarafından doğru şekilde anlaşılacak desteklenildiğinde, çocuğun potansiyeli tam anlamıyla geliştirilebilir (Bayraktar, 1995). Aynı şekilde, bu dönemde verilecek doğru bir din eğitimi, çocuğun kişilik gelişimine olumlu katkı sağlayacaktır. Ay'a (1994) göre ebeveynlerin davranışları, çocuğun dini gelişimini doğrudan etkiler ve olumlu

tutumları, çocuğun dini yaşantısına olumlu katkılar sağlar. Çocuklar dini karakterlerini aile içinde oluşturmaya başlarlar. Ailenin olumlu ve çocuğa örnek olacak davranışları, sağlam bir karakterin oluşmasında önemli bir etkidir.

Çocukluk döneminde alınan eğitim, bireyin gençlik ve yetişkinlik yıllarındaki dinle ilgili inançlarını, duygularını ve tutumlarını şekillendirmede önemli bir rol oynar. Doğru bir eğitimle, din duygusunun sağlıklı bir şekilde gelişimi desteklenebilir. Ancak yanlış veya baskıcı bir eğitim, çocuğun din duygusunun zayıflamasına ve hatta dinden uzaklaşmasına neden olabilir (Köylü, 2004). Bu sebeple, çocukluk yıllarında sağlıklı bir din eğitimi, bireyin ilerleyen yaşamında sürdürülebilir bir dini bağlılık oluşturmaya yardımcı olabilir.

Çocuklar, yakın ve uzak çevrelerindeki olaylardan etkilenecek davranışlarını şekillendirirler. Arkadaşları, akranları ve görsel-işitsel medya gibi etkenler, çocukların zihinlerinde iz bırakan modeller sunar. Bu etkilerin hangi olaylardan ve ne ölçüde olacağını önceden kestirmek zordur. Ancak çocuklar genellikle film kahramanlarının güç, otorite, sevimlilik ve iyilik gibi özelliklerini dikkate değer bulurlar. Bu unsurlar, çocukların ilgisini çeker ve zihinlerinde önemli bir etki bırakabilir (Aydın, 2001).

Taklit, bilinçli veya bilinçsiz bir şekilde başka bir kişinin veya grubun davranışlarını kopya etme süreci veya alışkanlığıdır. Bu, becerilerimizden tutumlarımıza, rol davranışlarımızdan sosyal geleneklerimize kadar birçok önemli öğrenme biçimini etkileyen temel bir unsurdur (Budak, 2009). Çocukluğun ilk evrelerinde, aile içinde gerçekleştirilen ibadetler ve dualar, çocuklar tarafından dikkatle taklit edilir. Anne babasını gözlemleyen çocuk, bu ritüelleri zamanla tekrarlayarak ilerleyen yıllarda bu davranışların anlamını keşfetmeye başlar. (Apaydın, 2001).

Çocukluğun son yıllarında, okulun çocuk üzerindeki etkisi büyük önem arz etmektedir. Daha önce anne ve babasını örnek alan çocuk, okula başladıktan sonra öğretmenini model almaya başlar. Öğretmenini otorite figürü olarak gören çocuk, onun yönlendirmelerine uygun davranmaya çabalar. Öğretmenin dinle ilgili görüş ve tutumları, çocuğun dini gelişimi üzerinde kritik bir rol oynar (Peker, 2019).

Aile içi eğitimde çocuk genellikle daha pasif ve alıcı bir roldeyken, anne-baba etkin ve verici bir rol üstlenir. Bu nedenle, aile içi eğitim, çocuğun psikolojik hazırlık sürecini en doğrudan ve etkili şekilde biçimlendiren aşamayı oluşturur. Anne ve babanın dini tercihleri çocukların dini duygu, düşünce ve tutumlarında belirleyici bir etkiye sahiptir. Dinî aktarımların niteliği, çocuğun dini yapılanmasını belirlemede kritik bir rol oynar (Bahadır, 2010). Dine olumlu bir bakış açısı geliştirmiş bir ailede yetişen çocukların, dine karşı olumsuz veya ilgisiz bir çevrede yetişen çocuklara göre dinle ilgili hazır bulunuşluk düzeyi farklıdır. Ailenin dinle ilgili tutumu, çocuğun kavram dağarcığını doğrudan etkiler. Aile içindeki öğrenme süreçleri genellikle planlı ve programlı değildir, bu nedenle düzenli bir din eğitiminden bahsetmek mümkün değildir. Bu durum, birçok kavramın yüzeysel bir bilgi düzeyinde kalmasına neden olabilir (Akyürek, 2004).

Eğer ailede ve çevrede din konusu hiç ele alınmamış ve örnek davranışlar benimsenmemişse, gelecekte verilecek din eğitimleri temelsiz kalabilir. Bu durumda, yanlış yorumlamalar, aşırılıklar ve sorgulamadan başkalarını takip etme gibi davranışlar daha sık gözlemlenebilir (Bilgin, 1988). Bu sebeple, çocukluk yıllarında sağlıklı bir din eğitimi, bireyin ilerleyen yaşamında sürdürülebilir bir dini bağlılık oluşturmasına yardımcı olabilir.

Dini gruplar, tarikatlar, cemaatler ve mezhepler gibi üyelerini dine dayanan bir unsurla bir araya getiren sosyal yapılardır. Aynı dini inanca sahip olan bireylerin oluşturduğu dayanışma toplulukları, grup aidiyeti ve sosyal kimlik oluşturma işlevini yerine getirir (Şahin, 2020). Bu gruplara mensubiyet, bireyleri birer fert olmanın ötesine taşır ve ortak bir irade etrafında birleştirir. Grubun ortak menfaati, çoğu zaman bireysel menfaatlerin önüne geçer ve doğal bir dayanışma/kardeşlik ruhu ortaya çıkar. Bu gruplarda otoriteye bağlılık ve hiyerarşik bir görev dağılımı bulunur. Her dini cemaat, kendi din yorumunu eğitim ve öğretim yoluyla mensuplarına aktarır (Büyükkara, 2007). Dini grup ve cemaatlerde verilen eğitim informal şekilde gerçekleşir.

1.1.5.2. Formal Din Eğitimi

Formal eğitim, önceden tasarlanmış bir program doğrultusunda planlı ve sistematik bir şekilde yürütülen bir süreçtir. Bu tür eğitim, belirli bir düzen ve kontrol

altında, özel olarak hazırlanmış ortamlarda gerçekleştirilir. Başlangıçtan bitişe kadar dikkatlice takip edilen bu süreç, belirli aşamalarda yapılan değerlendirmelerle desteklenir (Fidan, 1996). Formal din eğitimi, informal din eğitimi sürecinde kazanılan yanlış davranışları düzeltmeyi, eksiklikleri tamamlamayı, doğruları pekiştirmeyi ve yeni bilgiler kazandırmayı hedefler. Ancak, formal eğitim süreçlerinde yapılan hatalar, belirlenen hedeflerin gerçekleşmesini engelleyebilir (Aydın, 2017).

14 Haziran 1973 tarihli ve 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu'nun 18. maddesi, Türk Milli Eğitim sisteminin örgün ve yaygın eğitim olmak üzere iki ana bölümden oluştuğunu belirtir. Örgün eğitim, belirli bir yaş grubundaki öğrencilere Milli Eğitim'in amaçlarına uygun olarak hazırlanmış müfredat çerçevesinde, okul ortamında düzenli bir şekilde sunulan eğitimidir (Arslan, 2009). Örgün eğitimin aşamaları okul öncesi, ilkökul, ortaokul, ortaöğretim ve yükseköğretimden oluşur ve her aşama belirli bir süreklilik ve düzen gerektirir. Dolayısıyla, örgün eğitimde bir aşamayı atlayarak doğrudan bir sonraki aşamaya geçmek mümkün değildir (Bayram, 2021, 8).

Örgün eğitim, bireylerin hayata atılmadan önce genel ve özel bilgilerle donatılmasını sağlayan sistemli bir eğitim modelidir. Türkiye'de din eğitimi de bu bağlamda ele alınmakta olup, ilkökul, ortaokul, ortaöğretim ve yaygın eğitim kurumlarında din kültürü ve ahlak bilgisi dersleri, belirlenen yasal çerçevelere uygun olarak hazırlanmaktadır. Din Öğretimi Genel Müdürlüğü, 652 sayılı Milli Eğitim Bakanlığı Teşkilat ve Görevleri Hakkında KHK'nın 10. maddesi çerçevesinde, İmam Hatip Liseleri'nin yönetimi ve öğrencilerinin eğitim öğretimine yönelik politikaları belirleme görevini üstlenmiştir. Bu bağlamda, örgün din eğitimi, Din Öğretimi Genel Müdürlüğü tarafından yürütülen çeşitli programlar ve politikalar aracılığıyla şekillenmektedir (Özer, 2015).

Yaygın eğitim, örgün eğitim sisteminin dışında kalan, belirli bir eğitim kademesini tamamlamamış veya bu kademedan ayrılmış bireylere yönelik, ihtiyaç ve ilgi alanlarına göre düzenlenen bir eğitim türüdür (Taymaz, 1981). Yaygın eğitim, örgün eğitim dışında gerçekleşen çeşitli biçimlerdeki eğitim faaliyetlerini kapsar. Bu eğitim türü, yetişkin eğitimi, halk eğitimi, okul dışı eğitim ve işbaşı eğitim gibi

farklı alanları içerir. Yaygın eğitim, örgün eğitimden daha geniş bir hedef kitleye hitap eder ve farklı yaş gruplarını, deneyim seviyelerini kapsar (Şişman, 2016).

Ülkemizdeki yaygın din eğitimi faaliyetleri, İslam dininin inanç, ibadet ve ahlak esaslarını öğretmek, toplumu aydınlatmak ve ibadet yerlerini düzenlemek amacıyla 3 Mart 1924 tarihinde kurulan 429 sayılı kanunla Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından resmi olarak yürütülmektedir. Bu kapsamda, bu faaliyetleri şu şekilde sınıflandırmak mümkündür: Camilerde Din eğitimi, Kur'an Kursları, Eğitim Merkezleri, Merkez İrşad Ekipleri (Özer, 2015).

Diyanet İşleri Başkanlığı Kur'an Kursları Yönetmeliği'nin 26. maddesine göre, Kur'an kursu bulunmayan veya mevcut kursların ihtiyaca cevap veremediği yerlerde, ya da isteyen vatandaşlara Kur'an-ı Kerim ve meâli ile gerekli dini bilgileri öğretmek amacıyla, camilerde kurslar açılabilir. Yaz Kur'an kursları genellikle erkek öğrenciler için camilerde, kız öğrenciler için ise kadınlara yönelik kurslarda düzenlenmektedir. Ancak, kız Kur'an kursu binalarının yetersiz olması durumunda, kız öğrencilere yönelik kurslar da camilerde yapılmaktadır. Bu kurslarda imamlar ve müezzinler tarafından eğitim verilmektedir. Eğitim içeriğinde Kur'an-ı Kerim, ibadet, itikad, siyer ve ahlak derslerinin yanı sıra milli ve manevi değerler eğitimi de yer almaktadır (Ağırbaş, 2022). Bu kurslar, çocukların dini bilgilerini artırmanın yanı sıra, toplumsal ve kültürel değerlerini pekiştirmelerine de katkı sağlamaktadır.

Diyanet İşleri Başkanlığı, kuruluşundan itibaren yaygın din eğitimi kapsamında Kur'an kurslarını açmıştır. Başkanlık, Kur'an kurslarıyla ilgili yürüttüğü faaliyetleri belirli bir program çerçevesinde düzenlemekte ve bu kapsamda Kur'an Kursları Yönetmeliği'nde belirtilen hedeflere odaklanmaktadır (Koç, 2019). Yönetmeliğin 10. maddesi, Kur'an öğreniminin kapsamlı bir çerçevesini sunmaktadır. Bu maddedeki hedefler arasında; Kur'an-ı Kerim'i usulüne uygun okuma, tecvid eğitimi, ibadetlerde gerekli sure ve duaları ezberletme ve anlamlarını kavratma, hafızlık eğitimi, Kur'an'ın anlaşılmasını sağlama, İslam dininin inanç, ahlak ve ibadet esasları hakkında bilgi verme ve Hz. Peygamberin hayatı ve örnek ahlakı hakkında bilgilendirme, dini içerikli etkinlikler düzenleme yer almaktadır. Bu hedefler, Kur'an'ın öğrenilmesi ve öğretilmesi için sağlam bir temel oluşturmakta ve onu öğrenenlerin hayatlarına rehberlik etmeyi amaçlamaktadır.

Türkiye'deki eğitim sistemi içerisinde dinin konumuyla ilgili sürekli tartışmalar olmuştur ve bu tartışmalar devam etmektedir. Bu konudaki değerlendirmeleri iki temel açıdan ele alabiliriz. Birincisi, dinin ve bu bağlamda din eğitiminin ortaya çıkmasının önemli bir sorun alanı olarak değerlendirilmesidir. Diğer bir açıdan ise Türk toplumunda meydana gelen sekülerleşmeye rağmen dinin önemli bir yer tutmaya devam etmesidir. Esasen, bu iki perspektifi birleştirerek konuyu daha kapsamlı bir şekilde ele almak mümkündür. Türkiye Cumhuriyeti tarihinde yönetim, eğitim, toplum ve birey hayatında dinin konumu tartışma konusu olmuştur. Bu arayış ve tartışmaların önemli bir boyutunu, okullarda nasıl bir din eğitimi verilmesi gerektiği soruları oluşturmuştur. Türkiye, bu konuda çeşitli deneyimlere sahiptir. Okullarda din derslerinin olmamasından, seçmeli bir ders olmasına ve en sonunda zorunlu hale gelmesine kadar farklı yaklaşımlar denenmiştir (Kaymakcan, 2006).

Eğitim-öğretim faaliyetlerinden elde edilecek sonuçlara doğrudan etkisi olan dört temel unsur önemlidir: öğretim hedefleri doğrultusunda hazırlanan öğretim programı, bu programın etkili bir şekilde uygulanmasına yardımcı olacak öğretim materyalleri, hazırlanan programın yürütülmesini sağlamak ve materyallerin rahatlıkla kullanılabilmesi için uygun bir eğitim ortamının oluşturulmasıdır. Dördüncü faktör ise bu unsurların birbirleriyle uyumlu bir şekilde kullanılmasını sağlayarak etkili bir eğitim sürecini gerçekleştirecek olan öğreticidir (Karlı, 2013). Çağımızda nitelikli bireyler yetiştirmek, özellikle öğretmenlerin üzerine önemli bir sorumluluk yüklemektedir. Eğitimin etkili bir şekilde gerçekleştirilmesinde temel rolü üstlenen öğretmenlerin, çağın gereksinim duyduğu bilgi, beceri, iletişim yeteneğine, rehberlik yetisine sahip olmaları, aynı zamanda yeniliklere açık olma ve gelişime uyum sağlama becerisine sahip olmaları eğitimin başarısını önemli ölçüde belirleyecektir (Mücahit, 2017).

Eğitim veren kurumlar, örgün ve yaygın eğitimle bireylere sundukları din eğitimi sayesinde, bireylerin aileleri ve çevrelerinden edindikleri dini bilgi ve deneyimleri değerlendirme imkânı tanır. Bu, öğrencilere önceki dini birikimlerini sorgulama ve doğrulama şansı verir. Aynı zamanda, bu kurumlar, daha güncel dini bilgilerin ve deneyimlerin edinilmesi için önemli birer kaynak görevi görerek, bireyleri çağın dinî gelişmeleriyle buluşturur. Bu sayede bireyler, hem geçmişte öğrendikleriyle

uyumlu bir çerçevede dinlerini değerlendirme hem de günümüzdeki dinî gelişmeleri anlama fırsatı elde ederler (Bahadır, 2010).

Ay ve Gücen (2018) ve Bilgin (1988) tarafından yapılan araştırmalar, ergenlik döneminde doğru bir din eğitimi almanın birey üzerinde birçok olumlu etkisi olduğunu göstermektedir. Din eğitimi, ergenlerin bilişsel ve duygusal gelişimini destekler, ahlaki değerlerini pekiştirir, kimlik arayışında onlara rehberlik eder ve zorluklarla başa çıkmada yardımcı olur. Bu nedenle, ailelerin ve eğitimcilerin bu döneme özel din eğitimi programlarına ve rehberlik hizmetlerine önem vermeleri oldukça önemlidir.

Eğitim programları tasarlarken, ergenlerin bilişsel gelişimini destekleyen ve kalbe hitap eden yöntemler kullanılmalıdır. Ayrıca, duygusal ihtiyaçlara da cevap verilmeli ve dini bilginin ahlaki değerleri pekiştirecek şekilde aktarılması sağlanmalıdır. Bu sayede, ergenler dinî inançları sadece zihinsel bir düzeyde değil, duygusal bir bağlamda da içselleştirebilir ve bu inançlar hayatlarında rehberlik ilkesi haline gelebilir.

Ergenlik döneminde verilecek din eğitiminin bireyin gelişim özellikleri dikkate alınarak yapılmalıdır. Özellikle din eğitimi programlarının gençlerin bilişsel gelişimini destekleyerek kalbine ve duygularını da etkileyecek şekilde tasarlanmalıdır (Ay - Gücen, 2018). Gelişim sürecinde doğru bir din eğitimi alan gençler, çocukluk dönemlerinde edindikleri temel değerler sayesinde hayatları boyunca büyük ölçüde destek bulacaktır. İbadetleri daha içten ve coşkulu hale gelir. Zira ruhsal ve bedensel zorluklarla mücadele ederken, genç birey Allah'ın yardımının bu zorlukların üstesinden gelmede kilit bir rol oynayabileceğini içselleştirir. Bu süreçte, ihmal ettiği emir ve yasaklara sığınarak, dinin rehberliği altında yeniden bu prensiplere bağlanma fırsatı bulur. Bu nedenle, bir süre ihmal ettiği emir ve yasaklara yönelir ve bunları tekrar uygulamaya başlar. Bu evrede, duygularını ve içsel dürtülerini dinin rehberliğiyle kontrol altına alabilen genç birey, artık bu gerçeği sorgulamayacaktır (Bilgin, 1988).

1.1.6. Ortaöğretim Eğitim Sistemi ve Din Eğitimi

Türkiye'de ortaöğretime yerleşme sistemi, öğrencilerin ortaokul eğitimlerinin ardından devam edecekleri liseleri belirlemek amacıyla bir dizi ölçüt ve sınavlar içerir.

Ortaöğretim kurumlarına yerleşim, resmi ve özel ortaokullar ile imam hatip ortaokullarını bitiren öğrencilerin kayıt alanı, bilgi, beceri ve yetenekleri doğrultusunda, sınavlı veya sınavsız olarak gerçekleştirilir.

Millî Eğitim Bakanlığı Ortaöğretime Geçiş Yönergesine göre ortaokul başarı puanı (OBP), öğrencilerin 6, 7 ve 8. sınıflarda aldıkları yılsonu başarı puanlarının aritmetik ortalamasını ifade eder. Bu puan, sınavsız yerleşme süreçlerinde önemli bir rol oynar. Merkezi Sınav, yani Liseye Geçiş Sınavı (LGS), 8. sınıf öğrencilerine yönelik olarak Millî Eğitim Bakanlığı (MEB) tarafından düzenlenir.

LGS'ye giren öğrenciler, yeterli puanı alarak merkezi sınavla öğrenci alan fen liseleri, sosyal bilimler liseleri, proje uygulayan eğitim kurumları ve mesleki ve teknik Anadolu liselerinin Anadolu teknik programlarına yerleşebilirler. Merkezi sınavdan yeterli puan alamayan öğrenciler ise 6, 7 ve 8. sınıf notlarının ortalamasına dayanan okul başarı puanına göre, sınavsız öğrenci alan diğer liselere başvuruda bulunabilirler.

Bu sistem, öğrencilerin hem akademik performanslarını hem de sınav başarılarını değerlendirerek, nitelikli liselere yerleşmelerini sağlamayı amaçlamaktadır. Böylece, Türkiye eğitim sistemi içerisinde öğrenciler, yetenek ve başarılarına göre en uygun okullara yönlendirilir ve eğitim hayatlarına devam ederler (MEB, 2024).

Türkiye Cumhuriyeti, 1923'te kurulduktan sonra laik bir devlet anlayışını benimsemiştir. Bu anlayış doğrultusunda, eğitim sistemi de laiklik ilkelerine uygun olarak şekillendirilmiştir. Cumhuriyet'in ilk yıllarında din eğitimi okullarda yer almamış, fakat 1948 yılında ilkokullarda "Din Bilgisi" dersi seçmeli olarak müfredata dahil edilmiştir (Ateş, 2018). 12 Eylül 1980 askeri müdahalesinin ardından 1982 yılında kabul edilen Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın 24. maddesi gereğince, okullarda isteğe bağlı olarak verilen Din Bilgisi dersi ile zorunlu olan Ahlak dersleri birleştirilmiş ve 1982-1983 eğitim öğretim yılından itibaren "Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi" adı altında ilkokul 4. sınıftan lise son sınıfa kadar zorunlu ders olarak okutulmaya başlanmıştır (Öcal, 2008).

Genel lise türlerinde peygamberimizin hayatı, temel dini bilgiler ve Kur'an-ı Kerim dersleri seçmeli olarak sunulmaktadır. Ancak, Anadolu İmam Hatip Liselerinde bu dersler meslek dersleri kategorisinde zorunlu olarak okutulmaktadır.

Ortaöğretimde verilen Peygamberimizin Hayatı Dersi (9-12. sınıflar), 1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu'nda belirtilen "Türk Millî Eğitiminin Genel Amaçları ve Temel İlkelerine" uygun olarak, öğrencilerin peygamberimizin hayatını kronolojik bir sırayla öğrenmelerini, peygamberimizin beşeri ve peygamberlik yönlerini anlamalarını, örnek kişiliğinin bireysel ve toplumsal boyutlarını kavramalarını, peygamberimizi severek onu örnek almalarını, sünnetin bağlayıcılığını idrak etmelerini, peygamberimizin hayatını bütüncül bir yaklaşımla tanımasını, sahabenin İslam'ı yayma konusundaki rolünü fark etmelerini ve kültürümüzdeki peygamber sevgisinin tezahürlerini anlamalarını hedeflemektedir (Millî Eğitim Bakanlığı, 2018).

Temel Dinî Bilgiler Dersi (İslam 1-2), 1739 Sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu'nda belirtilen "Türk Millî Eğitiminin Genel Amaçları ve Temel İlkeleri'ne uygun olarak, öğrencilerin dinin temel özelliklerini kavraması ve İslam'ın hayat anlayışını öğrenmesi, İslam dininin temel iman esaslarını anlaması, İslam dininin ibadetleri ve uygulamaları hakkında bilgi edinmesi, İslam'ın inanç, ibadet ve ahlak ilkelerini içselleştirip dini sorumluluklarını bilmesi, Toplumsal hayata yön veren temel ilkeleri öğrenmesi hedeflenmektedir (Millî Eğitim Bakanlığı, 2018).

Anadolu İmam Hatip Liseleri Kur'an-ı Kerim Dersi (9-12. sınıflar) öğretim programı, 1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu'nun 2. maddesinde belirtilen "Türk Millî Eğitiminin Genel Amaçları'na uygun olarak hazırlanmıştır. Bu program kapsamında öğrencilerin: Kur'an-ı Kerim'i doğru ve güzel okumanın İslam dinindeki ve kültürümüzdeki yerini anlaması, Kur'an-ı Kerim'i doğru ve güzel okuma kurallarını açıklaması, Kur'an-ı Kerim'i harflerin mahreçlerine ve tecvid kurallarına uygun olarak doğru ve güzel bir şekilde okuması, mesleki ve kişisel hayatlarında kullanabilecekleri bazı sure ve ayetleri ezberlemesi ve okuması, ayet ve surelerin anlamlarından temel ilkeler çıkarma becerisi kazanması amaçlanmaktadır (Millî Eğitim Bakanlığı, 2018).

1.1.7. Araştırma Konusuyla İlgili Belli Başlı Araştırmalar

1.1.7.1. Yurt İçinde Yapılan Çalışmalar

Türkiye'de dini yönelim üzerine yapılan araştırmaların büyük bir kısmı, bu kavramın Tanrı algısı, psikolojik dayanıklılık ve psikolojik iyi olma ile ilişkileri üzerinde yoğunlaşmaktadır. Ancak literatürde, dini yönelim ve din eğitiminin birlikte değerlendirildiği kapsamlı bir araştırmaya rastlanmamaktadır.

Huyut (2013) tarafından üniversite öğrencileri üzerinde gerçekleştirilen araştırma intihar davranışı ile dini yönelim arasındaki ilişkiyi incelemiştir. İçsel dini yönelim ile intiharın kabul edilebilirliği arasında negatif yönde, sorgulama dini yönelim ile intiharın kabul edilebilirliği arasında pozitif yönde bir ilişki tespit edilmiştir.

Erdoğan (2014) tarafından üniversite öğrencileri ile yapılan “Tanrı Algısı, Dini Yönelim Biçimleri ve Dindarlığın Psikolojik Dayanıklılıkla İlişkisi” isimli doktora tezinde; içsel dini yönelim ile psikolojik dayanıklılık arasında olumlu ilişki tespit edilmiştir. Bunun yanı sıra eğitim fakültesi öğrencilerinin içsel dini yönelim puanları ilahiyat öğrencilerinin puanlarından anlamlı derecede yüksek bulunmuştur.

Parlak (2019) tarafından ortaöğretim öğrencilerinin dini tutumlarına din eğitiminin etkisinin incelendiği araştırmada, nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Araştırma bulgularına göre, öğrencilerin çoğunluğu dini tutumlarının şekillenmesinde en belirleyici referans olarak ailelerini kabul etmektedir. Bununla birlikte, ergenlik döneminin getirdiği sorgulama süreci, dini şüphe ve stres bunalımı gibi faktörlerin öğrencilerin dini tutumlarında değişime yol açtığı tespit edilmiştir.

Bozgeyikli ve Çalışkan (2020) tarafından 472 lise öğrencisinden oluşan örneklem üzerinde gerçekleştirilen bir araştırmada, psikolojik iyi oluş ile içsel, katı kuralcı ve dışsal dini yönelim arasında pozitif yönlü anlamlı ilişkiler tespit edilmiştir. Sorgulayıcı dini yönelim ile psikolojik iyi oluş arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır.

Yücel'in (2022) ortaöğretimde öğrenim gören kız öğrenciler üzerinde romantik ilişkilerinin aile bağları ve dindarlık düzeyleri ile ilişkilerini incelemek amacıyla gerçekleştirdiği araştırmada, bireylerin dini yönelimleri bağlanma stilleri çerçevesinde

ele alınmıştır. Araştırma bulgularına göre, güvenli bağlanma stiline sahip bireylerin güven duygularının yüksek olması nedeniyle içsel dini yönelim, dışsal dini yönelim ve katı kuralcı dini yönelim düzeylerinin daha yüksek olduğu, sorgulayıcı dini yönelim düzeylerinin ise daha düşük olduğu saptanmıştır.

Kıraç (2023) tarafından örneklemini 421 katılımcının oluşturduğu bir araştırmada, çocukluk çağı travmalarının hayatın anlamı üzerindeki etkisinde dini yönelimin rolü incelenmiştir. Araştırma bulgularına göre, çocukluk çağı travmaları, içsel dini yönelimi olumsuz yönde, sorgulayıcı dini yönelim ise olumlu yönde etkilemektedir. Bununla birlikte, çocukluk çağı travmaları ile dışsal dini yönelim ve katı kuralcı dini yönelim arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır.

İsgilip (2023) tarafından Enneagram temelli dini kişilik tipolojisi geliştirmek amacıyla üniversite öğrencileri üzerinde yapılan araştırmada dini kişilik tipolojileri ile dini yönelim biçimleri arasında anlamlı ve pozitif ilişkiler bulunmuştur. Araştırma bulgularına göre Güzel Sanatlar Lisesinden mezun olan öğrencilerin sorgulayıcı dini yönelim puanlarının Mesleki ve Teknik Lise ile İmam Hatip Lisesinden mezun olan öğrencilerinin puanlarına göre daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Arkan (2023) tarafından yapılan üniversitede öğrenim gören kız öğrencilerin manevi ihtiyaçlarını tespit etmek amacıyla nitel ve nicel yöntemlerinin kullanıldığı araştırmada öğrencilerin Tanrı algısı, umut ve dini yönelim duyguları arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırma bulgularına göre öğrencilerin sevgi yönelimli Tanrı algısı puanları ile içsel ve katı dini yönelimleri arasında pozitif yönlü anlamlı ilişki bulunmuştur. Ayrıca algılanan dindarlık düzeyine göre katı kuralcı, dışsal ve sorgulayıcı dini yönelim boyutları puanlarının istatistiksel olarak anlamlı farklılık gösterdiği tespit edilmiştir.

Bilge (2024) tarafından lise ve üniversite öğrencilerinin Tanrı algısı, dini yönelim biçimleri ve psikolojik iyi oluş düzeyleri arasındaki ilişki ve etkileşimi incelenmiştir. Olumlu Tanrı algısı ile içsel dini yönelim, dışsal dini yönelim ve katı kuralcı dini yönelim arasında pozitif; sorgulayıcı dini yönelim arasında ise negatif ilişki tespit edilmiştir. Dini yönelim biçimleri ile psikolojik iyi oluş arasında pozitif yönlü anlamlı ilişkiler olduğu görülmüştür.

1.1.7.2. Yurtdışında Yapılan Çalışmalar

Genia ve Shaw (1991), farklı mezhep gruplarını temsil eden 309 gönüllü katılımcı üzerinde gerçekleştirdiği çalışmada, depresyon ile dini yönelim ilişkisine bakmışlardır. Allport'un Dini Yönelim Envanterinin uygulandığı araştırmalarının sonucunda İçsel Dini Yönelim ile depresyon arasında olumsuz ilişki bulmuşlardır.

Altemeyer ve Hunsberger (1992) tarafından üniversite öğrencileri ve ebeveynleri üzerinde yapılan çalışmada, dini yönelimler ile önyargı arasındaki ilişki incelenmiştir. Bu çalışmanın bulgularına göre, katı kuralcı dini yönelim sahiplerinin daha önyargılı olduğu tespit edilmiştir. Diğer taraftan, sorgulayıcı dini yönelim sahiplerinin ise daha az önyargılı olduğu belirlenmiştir. Bu sonuçlar, dini yönelimlerin bireylerin önyargı düzeylerini nasıl etkileyebileceğini ve dini inançların toplumdaki hoşgörü ve ayrımcılıkla olan ilişkisini anlamak açısından önemli bilgiler sunmaktadır.

Lewis ve arkadaşlarının (2005), 138 yetişkin üzerinde gerçekleştirdikleri çalışmada, içsel dini yönelime sahip bireylerin pozitif dini başa çıkma stratejilerini daha yüksek düzeyde kullandıklarını ve bu kişilerin psikolojik mutluluk seviyelerinin de yüksek olduğunu tespit etmişlerdir.

Seidmahmoodi ve arkadaşları (2011) tarafından İran'da üniversite öğrencileri üzerinde yapılan araştırmada, içsel dini yönelim ve dışsal dini yönelim boyutlarının psikolojik dayanıklılık ve travma sonrası gelişim ile olan ilişkisi incelenmiştir. Araştırmanın bulguları, içsel dini yönelimi yüksek olan bireylerin travma sonrası gelişim düzeylerinin ve psikolojik dayanıklılıklarının daha yüksek olduğunu ortaya koymuştur.

İKİNCİ BÖLÜM

YÖNTEM

Bu bölümde, araştırmamızda kullanılan yöntem, belirlenen evren ve örneklem, kullanılan veri toplama araçları, veri toplama süreci ve veri analizine ilişkin bilgiler sunulmuştur.

2.1. Araştırma Yöntemi (Modeli)

Farklı lise türlerinde öğrenim gören öğrencilerin dini yönelimleri ve din eğitiminin bu yönelimler ile ilişkisini incelemeyi hedeflediğimiz bu çalışmada, tarama modeli kullanılmıştır. Tarama modelleri, geçmişte veya hâlen var olan bir durumu mevcut haliyle betimlemeyi amaçlayan araştırma yaklaşımlarıdır. Bu modellerde, araştırma konusu olan olaylar, bireyler ya da nesnelere, kendi doğal koşulları içinde ele alınarak tanımlanır ve herhangi bir şekilde değiştirilmez ya da etkilenmez. (Karasar, 2012, 77). Bu kapsamda, çalışmamızda kesitsel tarama modeli kullanılmıştır. Kesitsel tarama modeli, belirli bir zaman diliminde mevcut durumu betimlemeye yönelik bir araştırma türüdür. Genellikle büyük örneklerle çalışılan bu tür araştırmalar, birçok farklı özelliğe sahip geniş bir topluluğu kapsar (Büyüköztürk vd., 2020, 186).

2.2. Evren ve Örneklem

Bu araştırmanın genel evreni, Türkiye’deki lise öğrencileri, çalışma evreni ise Konya ilinde yer alan liselerde öğrenim gören öğrencilerdir. Çalışma evrenimizi belirlemek için Konya İl Milli Eğitim Müdürlüğü’nden alınan bilgilere göre 2023-2024 eğitim öğretim yılında merkez ilçelerdeki özel ve devlet Fen Lisesi öğrenci sayısı 3240, Sosyal Bilimler öğrenci sayısı 540 ve Anadolu liselerinde öğrenim gören öğrenci sayısı 32868’dir. Meslek liselerinde 20969 ve İmam Hatip liselerinde 14041 öğrenci bulunmaktadır (Bk. Ek-5).

LGS’ye giren öğrenciler, yeterli puanı alarak merkezi sınavla öğrenci alan fen liseleri, sosyal bilimler liseleri, proje uygulayan eğitim kurumları (Anadolu imam hatip lisesi) ve mesleki ve teknik Anadolu liselerinin Anadolu teknik programlarına yerleşebilirler. Merkezi sınavdan yeterli puan alamayan öğrenciler ise okul başarı puanına göre, sınavsız öğrenci alan diğer liselere başvuruda bulunabilirler. Ortaokul

başarı puanı (OBP), öğrencilerin 6, 7 ve 8. sınıflarda aldıkları yılsonu başarı puanlarının aritmetik ortalamasını ifade eder.

Örneklem seçiminde, öğrencilerin liseye kabulünde kullanılan LGS puanı ve okul başarı puanı kriterleri dikkate alınmıştır. Fen liseleri ve sosyal bilimler liseleri yalnızca LGS puanıyla öğrenci kabul ettiği için bu liselerden yalnızca bir tanesi seçilmiştir. Diğer lise türlerinde ise öğrenci alımı için bu iki kriterden biri tercih edilmektedir. Bu nedenle örneklem belirlemede LGS puanı ve okul başarı puanıyla öğrenci alan liselerden bir tane okul tercih edilmiştir.

Çalışmanın örnekleme, evrenden rastgele yöntemle seçilerek gerçekleştirilen basit olasılıklı örnekleme yöntemiyle belirlenmiştir (Ekiz, 2020, 114). Çalışmanın örnekleminde, Fen Lisesinden 72, Sosyal Bilimler Lisesinden 94, Anadolu Liselerinden 201, Meslek liselerinden 254 ve Anadolu İmam Hatip Liselerinden 296 öğrenci yer almaktadır. Aşağıdaki tabloda 2023-2024 eğitim-öğretim yılında adı geçen lise türlerinde öğrenim gören öğrenci ve çalışmaya katılan öğrenci sayıları istatistiksel olarak belirtilmiştir.

Tablo 1. Katılımcıların Cinsiyet, Okul Türü ve Sınıf Değişkenlerine Göre Dağılımı

Değişkenler	Grup	N	%
Cinsiyet	Erkek	414	45.1
	Kız	503	54.9
	Toplam	917	100.0
Lise	Fen Lisesi	72	7.9
	Sosyal Bilimler Lisesi	94	10.3
	Anadolu Lisesi	201	21.9
	Meslek Lisesi	254	27.7
	İmam Hatip Lisesi	296	32.3
	Toplam	917	100.0
Sınıf	9. Sınıf	328	35.8
	10. sınıf	237	25.8
	11. Sınıf	168	18.3
	12. sınıf	184	20.1
	Toplam	917	100.0

Çalışmaya toplam 1141 öğrenci katılmıştır. Ancak, formları eksik ve hatalı dolduran öğrencilere ait veriler analize dahil edilmemiştir. Ayrıca uç değerler tespit

edilmiş ve bu birimler analizden çıkarılmıştır. Bu nedenle değerlendirme sürecinde 917 öğrencinin verileri dikkate alınmıştır.

2.3. Veri Toplama Araçları

Bu çalışmada, katılımcıların dini yönelimlerini belirlemek ve demografik özellikleri hakkında veri toplamak için “Kişisel Bilgi Formu” ve "Yeniden Yapılandırılmış Müslüman Dini Yönelim Ölçeği" kullanılmıştır.

2.3.1. Kişisel Bilgi Formu

Kişisel bilgi formu çalışmada yer alan öğrencilerin kişisel bilgileri ve aldıkları din eğitimleri hakkında bilgi toplamak amacıyla hazırlanmıştır. Form, öğrencilerin cinsiyet, öğrenim gördükleri okul türü ve mezun oldukları ortaokul türü, sınıf, ailedeki ebeveyn tutumları, ebeveynlerin dindarlık düzeyleri gibi kişisel bilgileri içermektedir. Ayrıca, öğrencilerin ortaokulda ve öğrenim gördükleri lisede aldıkları seçmeli dersler, Kur'an-ı Kerim okumayı bilme düzeyleri, seçmeli derslerin yeterlilik düzeyleri hakkında görüşleri, okulda aldıkları din eğitiminin inançla ilgili sorularına yeterli cevap vermesi hakkındaki düşünceleri ve aldıkları din eğitime yönelik sorular da formda yer almaktadır. Din eğitimi alanındaki sorular, önceki çalışmalar ve literatür göz önünde bulundurularak hazırlanmıştır. Bu bölümde yer alan sorular, katılımcıların aldıkları formal ve informal din eğitiminin kaynaklarını ve dini konularla ilgili başvurdukları mercileri belirlemeye yöneliktir.

2.3.2. Yeniden Yapılandırılmış Müslüman Dini Yönelim Ölçeği

Bu çalışmada kullanılan ölçek, başlangıçta Harlak ve arkadaşları (2008) tarafından geliştirilen İçsel Dini Yönelim (İDY), Dışsal Dini Yönelim (DDY) ve Sorgulayıcı Dini Yönelim (SDY) olmak üzere üç alt boyuttan oluşan Müslüman Dini Yönelim Ölçeği'nin revize edilmiş halidir. Daha sonra Ercan (2009), ölçeğe Katı Kuralcı Dini Yönelim (KKDY) alt boyutunu ekleyerek ölçeği yeniden yapılandırmıştır.

Ercan'ın (2009) revize ettiği bu ölçek, 7'li Likert tipi bir değerlendirme sistemi üzerine kurulmuş ve toplamda 21 madde içermektedir. Bu maddeler, İDY (6 madde: 1, 2, 7, 8, 13, 18), DDY (6 madde: 10, 11, 15, 16, 17), SDY (5 madde: 4, 6, 9, 14, 19) ve KKDY (4 madde: 3, 5, 12, 20, 21) olmak üzere dört farklı alt boyutu ölçmektedir.

Ölçeğin maddeleri, 1 (Kesinlikle katılmıyorum) ile 7 (Kesinlikle Katılıyorum) arasında puanlanmaktadır.

Yapılan faktör analizi sonuçları, ölçeğin bu dört alt boyutu ayrı ayrı ölçtüğünü doğrulamıştır. Güvenirlik analizine göre, İDY alt boyutu için Cronbach'ın α değeri .93, DDY alt boyutu için .83, SDY alt boyutu için .73 ve KKDY alt boyutu için .81 olarak belirlenmiştir (Ercan, 2009). Bu bulgular, ölçeğin güvenilir ve geçerli bir şekilde dini yönelimlerin farklı boyutlarını ölçmek için kullanılabileceğini göstermektedir.

İDY, bireyin dini inançları ve uygulamaları kişisel bir içsel motivasyonla benimsemesi ve içselleştirmesi durumunu ifade eder. DDY'de ise bireyin dini inançları ve uygulamaları içsel deneyimlerinden ziyade dış etkenler tarafından belirlenir. SDY, bireyin dini inanç ve uygulamaları kabul etmeden önce sorgulama ve eleştirme ön plandadır. KKDY de ise, bireyin dini inançları ve uygulamaları katı, dogmatik ve değişmez bir şekilde benimsemesi durumunu ifade eder.

2.4. Veri Toplama Süreci

Uygulama öncesinde, Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurulu'nun 13.10.2023 tarih, 10 sayılı toplantı ve 2023/425 nolu kararı ile etik kurul onayı alınmıştır (Bk. Ek-3). Daha sonra Konya İl Milli Eğitimi Müdürlüğü'nün 15.01.2024 tarih ve E-83688308-605.99-94350203 sayılı yazısı ile gerekli araştırma izni alınmıştır (Bk. Ek-4). Ancak, Mahmut Sami Ramazanoğlu Anadolu İmam Hatip Lisesi yönetimi, öğrencilerin verilerinden elde edilecek sonuçlar konusunda endişelerini dile getirerek alınan izinlere rağmen anketin uygulanmasına izin vermemiştir. Bu nedenle, imam hatip lisesi olarak farklı bir okul tercih edilmiştir.

Veri toplama süreci, 2023-2024 eğitim öğretim yılında belirlenen lise türlerinde öğrenim gören öğrencilere anketlerin uygulanmasıyla gerçekleştirilmiştir. Anketler, öğrencilere yüz yüze görüşme yöntemi ile uygulanmış ve katılımcılar anketi gönüllülük esasına göre cevaplamıştır. Veri toplama süreci boyunca katılımcıların anonimliği ve gizliliği titizlikle korunmuştur.

2.5. Veri Analizi

Çalışmada toplanan verilerin analizi SPSS programı kullanılarak yapılmıştır. Toplamda 1141 kişiden toplanan veriler sisteme yüklendikten sonra, eksik, hatalı ve uç değerler analiz dışı bırakılarak 917 veri analize dahil edilmiştir.

Dini yönelim biçimlerine ait puan ortalamalarını değerlendirmek üzere puan aralıkları oluşturularak Tablo 2’de verilmiştir.

Tablo 2. Yeniden Yapılandırılmış Müslüman Dini Yönelim Ölçeğinin Değer Aralıkları

Puan Aralığı	Derecelendirme
1.00-2.20	Çok Düşük
2.21-3.40	Düşük
3.41-4.60	Orta
4.61-5.80	Yüksek
5.81-7.00	Çok Yüksek

Dini yönelim biçimlerinin ortalamalarını değerlendirmek amacıyla 7’li ölçek, 5’li gruplara ayrılarak değerlendirme kriteri belirlenmiş ve bu kriterler Tablo 2 de sunulmuştur.

Öncelikle, verilerin dağılımının normal olup olmadığını belirlemek amacıyla çarpıklık ve basıklık katsayıları incelenmiştir. Büyüköztürk ve arkadaşları (2011) çarpıklık katsayılarının -1 ile +1 arasında olmasının, Tabachnick ve Fidell (2013) ise +1.5 ile -1.5 aralığındaki değerlerin normal dağılımı gösterdiğini belirtmiştir. George ve Mallery (2016) ise psikometrik ölçümler için çarpıklık ve basıklık değerlerinin +1 ile -1 arasında olmasını mükemmel, +2 ile -2 aralığını ise kabul edilebilir olarak değerlendirmişlerdir.

Araştırmada elde edilen tüm verilerin normal dağılım gösterdiği belirlenmiş ve bu doğrultuda kullanılacak analiz testlerine karar verilmiştir. Betimsel istatistiklerin incelenmesi sonrasında, iki grubun karşılaştırılmasında Bağımsız Gruplar t testi, ikiden fazla grup için Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) ve dini yönelim alt boyutları arasındaki ilişkiyi incelemek için çoklu korelasyon analizi kullanılmıştır.

İki değişken arasındaki korelasyon, -1.0 ile 1.0 arasında değerler alabilir. Korelasyon katsayısının 1.0 olması, değişkenler arasında mükemmel bir pozitif ilişki olduğunu; -1.0 olması, mükemmel bir negatif ilişki olduğunu; 0.0 olması ise herhangi

bir ilişki bulunmadığını gösterir. Korelasyon katsayısının mutlak değeri 0.70-0.99 arasında olduğunda yüksek, 0.30-0.69 arasında olduğunda orta, 0.01-0.29 arasında olduğunda ise düşük düzeyde bir ilişki olduğu kabul edilmiştir (Büyüköztürk vd., 2020, 113).

Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) yapılırken, homojenlik sağlandığında ilk olarak çoklu karşılaştırma testlerinden Scheffe testi, gruplar arasındaki anlamlılığın bu test ile tespit edilemediği durumlarda LSD testi; homojenliğin sağlanamadığı durumlarda ise Dunnett C testi kullanılmıştır. Bu analizler, elde edilen verilerin doğru ve güvenilir sonuçlar sunmasını sağlamak amacıyla titizlikle yrtlmştir. Çünkü Scheffe testi, oldukça tutucu (hata payını düşük tutan) bir testtir; buna karşın, LSD (Fisher's Least Significant Differences) testi, oldukça liberal (hataya daha fazla tolerans gösteren) bir testtir (Morgan vd., 2004, 151 akt. Can, 2020, 154).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR ve TARTIŞMA

Araştırmanın bu bölümünde, katılımcıların sosyo-demografik özelliklerinin (cinsiyet, sınıf düzeyi, okul türü, mezun olunan okul vb.) ve aldıkları din eğitimi düzeylerinin Yeniden Yapılandırılmış Müslüman Dini Yönelim Ölçeği'nin alt boyutları (içsel dini yönelim, dışsal dini yönelim, katı kuralcı dini yönelim ve sorgulayıcı dini yönelim) üzerindeki etkisi incelenecektir. Ayrıca, elde edilen bulgular mevcut literatürle ilişkilendirilerek tartışılacak ve bu tartışmalardan çıkan sonuçlar ile öneriler ele alınacaktır

3.1. Birinci Alt Probleme İlişkin Bulgular

Ölçek formları 1141 öğrenciye uygulanmış, hatalı kodlama ve uç değerlerin çıkarılmasıyla elde edilen 917 öğrenciden sağlanan veriler üzerinde betimsel istatistik analizleri gerçekleştirilmiştir. Analizlerden önce, değişkenler arasındaki karşılaştırmalarda kullanılacak testleri belirlemek amacıyla Yeniden Yapılandırılmış Müslüman Dini Yönelim Ölçeği'nin alt boyutlarının ortalama puanlarının normal dağılım gösterip göstermediği incelenmiştir.

Tablo 3. Dini Yönelim Alt Boyutlarının Betimsel Analiz Sonuçları

Alt Boyutlar	N	Minimum	Maximum	\bar{X}	SS	Çarpıklık	Basıklık
İçsel Dini Yönelim	917	3.33	7	6.09	.72	-1.03	1.01
Dışsal Dini Yönelim	917	1.6	7	5.05	1.12	-.42	-.25
Sorgulayıcı Dini Yönelim	917	1	7	4.31	1.32	-.25	-.47
Katı Kuralcı Dini Yönelim	917	1.2	7	4.83	1.16	-.35	-.28

Tablo 3 incelendiğinde, Yeniden Yapılandırılmış Müslüman Dini Yönelim Ölçeğinin tüm alt boyutlarında çarpıklık ve basıklık değerlerinin normal dağılım gösterdiği gözlemlenmektedir. Diğer tüm değişkenlerin ortalama puanlarının da normal dağılım gösterdiği saptanmıştır. Bu nedenle tüm analizlerde parametrik testler kullanılmıştır.

Birinci alt problemde “Ortaöğretim öğrencilerinin dini yönelim biçimlerinin (içsel, dışsal, sorgulayıcı ve katı kuralcı) betimsel istatistik değerleri nelerdir?” sorusuna yanıt aranmıştır.

Tablo 3 incelendiğinde, ortaöğretim öğrencileri arasında içsel dini yönelim alt boyutunun ortalama puanının ($\bar{X}=6.09$) en yüksek değere sahip olduğu görülmektedir. Bu ortalama puan, Tablo 2'ye göre "Çok Yüksek" olarak değerlendirilebilir. Sorgulayıcı dini yönelim puanının ($\bar{X}=4.31$) ise en düşük olduğu dikkat çekmektedir ve bu puan “Orta” düzeyi ifade etmektedir. Bu bulguya göre, katılımcıların sorgulayıcı dini yönelim düzeylerinin orta seviyede olduğu değerlendirilebilir.

Dışsal dini yönelim puanı ($\bar{X}=5.05$) ve katı kuralcı dini yönelim puanı ($\bar{X}=4.83$) ise Tablo 2'ye göre "Yüksek" düzeyde olduğu ifade edilebilir. Bu bulgular, katılımcıların dışsal dini yönelim ve katı kuralcı dini yönelim puanlarının orta seviyenin üzerinde olduğunu ortaya koymaktadır.

İDY puanının yüksek olması, öğrencilerin dini inançları kişisel ve içten bir şekilde benimsediklerini ortaya koymaktadır. SDY alt boyutunun en düşük çıkması ise, öğrencilerin dini inançları sorgulama veya eleştirel bir bakış açısıyla değerlendirme eğilimlerinin daha az olduğunu göstermektedir. Bu bulgu literatürdeki çalışmalarla tutarlılık göstermektedir. Gencer (2023) çalışmasında, katılımcıların İDY puanının diğer dini yönelim puanlarından oldukça yüksek olduğu bulunmuştur. Benzer bir sonuç Erdoğan (2014) tarafından lise öğrencileri üzerinde gerçekleştirdiği çalışmada da gözlenmiştir. Bu çalışmada öğrencilerin SDY puanları orta düzeyde, İDY puanları yüksek düzeyde, KKDY puanları orta düzeyin üstünde ve DDY puanları ise orta düzeyin biraz üzerinde olduğu görülmüştür. Ayrıca öğretmenlerle yapılan bir çalışmada, İDY düzeyi ilk sırada yer alırken, bunu sırasıyla KKDY, DDY ve SDY düzeylerinin takip ettiği belirlenmiştir (İkis - Kuşat, 2021).

Bilge'nin (2024) lise ve üniversite örneklemleri üzerinde gerçekleştirdiği çalışmada İDY puanının tüm alt boyutlar içinde en yüksek değere sahip olduğu tespit edilmiştir. SDY ise ikinci sırada yer almaktadır.

Literatürde eleştirel düşünme üzerine yapılan çalışmalar incelendiğinde, öğrencilerin genel eleştirel düşünme puanlarının düşük olduğu belirlenmiştir. Erdoğan

(2012), Leventoğlu (2024) ve Senseker ve Kartal (2010) tarafından üniversite öğrencileri üzerine yapılan araştırmalar ile Demir ve Aybek (2014) tarafından lise öğrencileri üzerinde yapılan çalışmalar bu bulguyu desteklemektedir. Lise öğrencilerinin SDY düzeylerinin düşük çıkması, SDY boyutunun eleştirel düşünme ile olan ilişkisi dikkate alındığında bu bulgularla tutarlılık göstermektedir.

3.2. İkinci Alt Probleme İlişkin Bulgular

İkinci alt problemde “Ortaöğretim öğrencilerinin dini yönelim biçimleri arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?” sorusuna yanıt aranmıştır. Dini Yönelim alt boyutları arasındaki ilişkiyi incelemek için yapılan Çoklu Korelasyon analizi sonuçları, aşağıdaki tabloda sunulmuştur.

Tablo 4. Dini Yönelim Alt Boyutlarının Çoklu Korelasyon Analizi Sonuçları

Dini Yönelim Alt Boyutları	İDY	DDY	SDY	KKDY
İçsel Dini Yönelim (İDY)	1	.40*	-.12*	.47*
Dışsal Dini Yönelim (DDY)	.40*	1	.06	.39*
Sorgulayıcı Dini Yönelim (SDY)	-.12*	.06	1	-.27*
Katı Kuralcı Dini Yönelim (KKDY)	.47*	.39*	-.27*	1

*p<.01

Tablo 4'teki Korelasyon testi sonuçları incelendiğinde, İçsel Dini Yönelim (İDY) ile Dışsal Dini Yönelim (DDY) arasındaki ilişkinin orta düzeyde pozitif ($r = .40$) ve anlamlı ($p < .01$); İDY ile Katı Kuralcı Dini Yönelim (KKDY) arasındaki ilişkinin de orta düzeyde, pozitif yönlü ($r = .47$) ve istatistiksel olarak anlamlı ($p < .01$) olduğu belirlenmiştir. Bu durum İDY'nin yüksek olduğu bireylerde DDY ve KKDY'nin de yüksek olma eğiliminde olduğunu gösterir.

DDY ile KKDY arasındaki ilişkinin orta düzeyde, pozitif yönlü ($r = .39$) ve anlamlı ($p < .01$) olduğu saptanmıştır. Bu durum, DDY'nin yüksek olduğu bireylerde KKDY'nin de yüksek olma eğiliminde olduğunu gösterir.

İDY ile Sorgulayıcı Dini Yönelim (SDY) arasındaki ilişkinin düşük düzeyde, negatif yönlü ($r = -.18$) ve istatistiksel olarak anlamlı ($p < .01$) ve SDY ile KKDY arasındaki ilişkinin düşük düzeyde, negatif yönlü ($r = -.27$) ve istatistiksel olarak

anlamli ($p < .01$) olduğu belirlenmiştir. Bu, SDY'nin yu'ksek olduğu bireylerde DDY ve KKDY'nin d'uşuk olma eğiliminde olduğunu g'osterir.

SDY ile DDY arasındaki ilişki ($r = .06$) istatistiki olarak anlamli bulunmamıştır.

Erdoğan (2014) tarafından yapılan araştırma, lise oğrencilerinin SDY ile dini y'nelimin diğer alt boyutları arasındaki ilişkinin istatistiksel olarak anlamli ancak negatif y'nlü olduğunu ortaya koymuştur. İDY ile DDY ve KKDY arasındaki ilişki istatistiksel olarak anlamli ve pozitif y'nlü; DDY ile KKDY arasındaki ilişki de aynı Şekilde anlamli ve pozitif y'nlü bulunmuştur. Bu bulgular mevcut çalışma sonuçları ile tutarlılık g'ostermektedir.

Lise ve üniversite 'rneklemi uzerinde yapılan bir araştırmada, SDY ve KKDY d'zeyleri açısından anlamli bir fark bulunmadığı belirlenmiştir. Ancak İDY ve DDY d'zeyleri bakımından lise ve üniversite oğrencileri arasında anlamli bir farklılıklar tespit edilmiştir. Üniversite oğrencilerinin İDY d'zeyinin lise oğrencilerinden daha yu'ksek olduğu; lise oğrencilerinin ise DDY d'zeyinin üniversite oğrencilerine g'ore daha yu'ksek olduğu tespit edilmiştir (Bilge, 2024).

Bu bulgular, SDY ile diğer dini y'nelim t'urleri arasındaki negatif ilişkilerin daha eleştirel ve sorgulayıcı bir dini tutuma sahip bireylerin, geleneksel dini yaklaşımlardan uzaklaşma eğiliminde olduklarını g'ostermektedir.

3.3. U'nc' Alt Probleme İlişkin Bulgular

Araştırmanın uç'nc' alt probleminde ‘‘Oğrencilerin dini y'nelim biçimleri; cinsiyet, mezun oldukları ortaokul t'uru, oğrenim g'ord'kleri lise t'uru, liseye yerleşme biçimleri, oğrenim g'ord'kleri sınıf seviyesi, anne ve baba tutumları, anne ve baba d'ndarlık d'zeyleri ve aile mutluluğu algısına g'ore anlamli bir farklılık g'ostermekte midir?’’ sorusuna cevap aranacaktır.

3.3.1. Dini Y'nelim Biçimleri Puanlarının Cinsiyete G'ore Değişimi

Orta'đretim oğrencilerinin Dini Y'nelim puanları ile cinsiyetleri arasındaki ilişkinin istatistiksel anlamlılığını değerlendirmek için Bağımsız Gruplar t testi uygulanmış ve sonuçlar Tablo 5'te sunulmuştur.

Tablo 5. Ortaöğretim Öğrencilerinin Dini Yönelim Puanlarının Cinsiyete İlişkin Bağımsız Gruplar t Testi Sonuçları

Alt boyut	Cinsiyet	N	\bar{X}	SS	t	p
İçsel Dini Yönelim	Kız	503	6.12	0.68	1.48	.14
	Erkek	414	6.05	0.77		
Dışsal Dini Yönelim	Kız	503	5.02	1.05	-.81	.42
	Erkek	414	5.08	1.20		
Sorgulayıcı Dini Yönelim	Kız	503	4.33	1.29	.51	.61
	Erkek	414	4.28	1.37		
Katı Kuralcı Dini Yönelim	Kız	503	4.71	1.13	-3.50	.00*
	Erkek	414	4.98	1.18		

*p<.01

Tablo 5 incelendiğinde, öğrencilerin dini yönelim alt boyutlarından İçsel Dini Yönelim (İDY), Dışsal Dini Yönelim (DDY) ve Sorgulayıcı Dini Yönelim (SDY) puanlarında cinsiyete göre anlamlı bir fark bulunmamaktadır. Katı Kuralcı Dini Yönelim (KKDY) puanlarına göre ise, erkek öğrencilerin puanları ile kız öğrencilerin puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmaktadır. Erkek öğrencilerin puanları ($\bar{X} = 4.98$), kız öğrencilerin puanlarından ($\bar{X} = 4.71$) daha yüksektir.

Alan yazında, cinsiyet ile dini yönelim/dindarlık arasındaki ilişkiyi inceleyen çeşitli çalışmalar mevcuttur. Mendes'in (2010) ortaöğretim öğrencileri üzerinde yaptığı çalışmada, erkek öğrencilerin dini duygularının kız öğrencilere oranla daha gelişmiş ve dini algılayış biçimlerinin teolojik açıdan daha tutarlı olduğu bulunmuştur. Benzer şekilde, Gökmen'in (2020) lise öğrencileri üzerinde yaptığı başka bir çalışmada, erkek öğrencilerin dini tutumlarının kız öğrencilere göre daha olumlu olduğu tespit edilmiştir. Din hizmetleri çalışanları üzerinde yapılan bir çalışmada ise cinsiyetin KKDY ve DDY'yi yordadığı belirlenmiştir; bu çalışmada erkeklerin KKDY ve DDY düzeylerinin daha yüksek olduğu saptanmıştır (Eryücel, 2017).

Bilge (2024) tarafından lise öğrencileri ile gerçekleştirilen çalışmada, kız öğrencilerin SDY ortalamasının erkek öğrencilere göre daha yüksek olduğu, erkek öğrencilerin ise KKDY ortalamasının kız öğrencilere göre daha yüksek olduğu bulunmuştur. Ancak, çalışmanın üniversite örnekleminde, cinsiyet değişkeni ile SDY

ve KKDY arasında anlamlı bir farklılık saptanmamıştır. Bununla birlikte, kız öğrencilerin İDY ve DDY puanlarının erkek öğrencilere göre anlamlı derecede yüksek olduğu belirlenmiştir.

Araştırmamızın sonuçlarından farklı bulgular elde eden diğer araştırmalar da mevcuttur. Gencer'in (2023) Türkiye'nin farklı bölgelerinden katılımcılarla gerçekleştirdiği çalışmasında, İDY'nin kadınlar lehine anlamlı derecede farklılaştığını göstermiştir. Bununla birlikte, DDY, SDY ve KKDY puanlarında gruplar arasında anlamlı bir farklılaşma olmadığı belirlenmiştir. İsgilip (2023) ve Ayten (2004) tarafından üniversite öğrencileri ve Kavun (2016) tarafından lise öğrencileri üzerinde yapılan araştırmada, katılımcıların dini yönelimlerinin cinsiyet değişkenine göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermediği tespit edilmiştir.

Ülkemizde cinsiyet ve dindarlık ilişkisi üzerine yapılan çalışmalar, üç farklı yargıyı ortaya koymaktadır: Birincisi, kadınların erkeklerden daha dindar olduğu; ikincisi, erkeklerin kadınlardan daha dindar olduğu ve üçüncüsü, dindarlık açısından her iki cinsiyet arasında anlamlı bir farklılaşmanın bulunmadığıdır. Toplumsal normlar ve günlük hayattaki gözlemler, genel olarak kadınların daha dindar olduğuna dair bir algı oluşturmaktadır. Ancak, bilimsel araştırmalar bu konuda kesin bir yargıya varmayı zorlaştırmaktadır (Yapıcı, 2016).

Bu bulgular, cinsiyetin dini yönelimler üzerindeki etkisinin karmaşık ve bağlama göre değişken olabileceğini ortaya koymaktadır. Araştırmaların sonuçları, dini yönelimlerin bireylerin cinsiyetine göre farklılaşabileceğini, ancak bu farklılıkların her zaman istatistiksel olarak anlamlı olmayabileceğini göstermektedir.

3.3.2. Dini Yönelim Biçimleri Puanlarının Mezun oldukları Ortaokul Türüne Göre Değişimi

Ortaöğretim öğrencilerinin Dini Yönelim puanları ile mezun oldukları ortaokul türü arasındaki ilişkinin istatistiksel anlamlılığını değerlendirmek için Bağımsız Gruplar t Testi uygulanmış ve sonuçlar Tablo 6' da sunulmuştur.

Tablo 6. Ortaöğretim Öğrencilerinin Dini Yönelim Puanlarının Mezun Oldukları Ortaokul Türüne İlişkin Bağımsız Gruplar t-Testi Sonuçları

Altboyut	Mezun Ortaokul Türü	N	\bar{X}	SS	t	p
İçsel Dini Yönelim	Ortaokul	476	6.03	.77	-2.42	.02*
	İmam Hatip Ortaokulu	441	6.15	.67		
Dışsal Dini Yönelim	Ortaokul	476	5.06	1.10	0.29	.77
	İmam Hatip Ortaokulu	441	5.04	1.14		
Sorgulayıcı Dini Yönelim	Ortaokul	476	4.44	1.29	3.08	.00**
	İmam Hatip Ortaokulu	441	4.17	1.35		
Katı Kuralcı Dini Yönelim	Ortaokul	476	4.67	1.23	-4.60	.00**
	İmam Hatip Ortaokulu	441	5.01	1.05		

*p<.05; **p<.01

Tablo 6 incelendiğinde, mezun oldukları ortaokul türüne göre öğrencilerin dini yönelim alt boyutlarında anlamlı farklılıklar olduğu görülmektedir. İçsel Dini Yönelim (İDY), Sorgulayıcı Dini Yönelim (SDY) ve Katı Kuralcı Dini Yönelim (KKDY) arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar tespit edilirken, Dışsal Dini Yönelim (DDY) düzeyinde ise anlamlı bir fark bulunmamaktadır.

İDY düzeyinde, ortaokul ve imam hatip ortaokulu mezunu öğrencileri arasında anlamlı bir fark bulunmaktadır (p<.05). İmam hatip ortaokulu öğrencilerinin puanları ($\bar{X} = 6.15$), ortaokul öğrencilerinin puanlarından ($\bar{X} = 6.03$) daha yüksek bulunmuştur.

DDY alt boyutunda, ortaokul ($\bar{X} = 5.06$) ve imam hatip ortaokulu ($\bar{X} = 5.04$) mezunu öğrencileri arasında anlamlı bir fark bulunmamaktadır (p >.05). Her iki grup öğrencinin puanları birbirine oldukça yakındır.

SDY alt boyutunda, ortaokul ve imam hatip ortaokulu mezunu öğrenciler arasında anlamlı bir fark bulunmaktadır (p <.01). Ortaokul öğrencilerinin puanları ($\bar{X} = 4.44$), imam hatip ortaokulu öğrencilerinin puanlarından ($\bar{X} = 4.17$) daha yüksek bulunmuştur.

KKDY alt boyutunda, ortaokul ve imam hatip ortaokulu mezunu öğrenciler arasında anlamlı bir fark bulunmaktadır (p<.01). İmam hatip ortaokulu öğrencilerinin

puanları ($\bar{X} = 5.01$), ortaokul öğrencilerinin puanlarından ($\bar{X} = 4.67$) daha yüksek bulunmuştur.

Elde edilen bulgulara göre; imam hatip ortaokullarından mezun olan öğrencilerin normal ortaokuldan mezun olan öğrencilere göre İDY ve KKDY puanlarının daha yüksek olduğu görülmektedir. Ortaokul mezunu öğrencilerin SDY düzeylerinin imam hatip ortaokulu öğrencilerinin düzeylerinden anlamlı derecede daha yüksek bulunmuştur.

3.3.3. Dini Yönelim Biçimleri Puanlarının Öğrenim Gördükleri Lise Türüne Göre Değişimi

Ortaöğretim öğrencilerinin Dini Yönelim puanları ile öğrenim gördükleri lise türü arasındaki ilişkinin istatistiksel anlamlılığını değerlendirmek için Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) testi uygulanmış ve sonuçlar Tablo 7’de sunulmuştur.

Tablo 7. Ortaöğretim Öğrencilerinin Dini Yönelim Puanlarının Lise Türüne İlişkin ANOVA Sonuçları

Alt Boyut	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p	Anlamlı fark
İçsel Dini Yönelim	Gruplar arası	15.27	4	3.82	7.55	.00*	AİHL>FL, AL>SB, AİHL>SB, ML>SB
	Gruplar içi	461.04	912	0.51			
	Toplam	476.31	916				
Dışsal Dini Yönelim	Gruplar arası	26.77	4	6.69	5.42	.00*	AL>FL, AİHL>FL, AL>SB
	Gruplar içi	1125.57	912	1.23			
	Toplam	1152.34	916				
Sorgulayıcı Dini Yönelim	Gruplar arası	71.12	4	17.78	10.55	.00*	FL>AİHL, FL>ML, AL>AİHL, AL>ML, SB>AİHL, SB>ML
	Gruplar içi	1536.57	912	1.68			
	Toplam	1607.70	916				
Katı Kuralcı Dini Yönelim	Gruplar arası	142.27	4	35.57	29.69	.00*	AL>FL, AİHL>FL, ML>FL, AL>SB, AİHL>AL, AİHL>SB, ML>SB
	Gruplar içi	1092.42	912	1.20			
	Toplam	1234.69	916				

AL: Anadolu Lisesi, AİHL: Anadolu İmam Hatip Lisesi, FL: Fen Lisesi, SB: Sosyal Bilimler Lisesi, ML: Meslek Lisesi

*p<.01

Tablo 7 incelendiğinde, ANOVA testi sonucuna göre İçsel Dini Yönelim (İDY) alt boyutunda ($F_{(4-912)}= 7.554$; $p < .01$) anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir. Bu farklılığı incelemek için yapılan çoklu karşılaştırma Scheffe testi sonucuna göre, Anadolu İmam Hatip Lisesi (AİHL) öğrencilerinin İDY puanları ($\bar{X} = 6.165$), Fen Lisesi öğrencilerinin puanları ($\bar{X} = 5.847$) ve Sosyal Bilimler Lisesi öğrencilerinin puanlarından ($\bar{X} = 5.790$); Anadolu Lisesi öğrencilerinin İDY puanları ($\bar{X} = 6.141$) ile Sosyal Bilimler Lisesi öğrencilerinin puanlarından ($\bar{X} = 5.790$) ve Meslek Lisesi öğrencilerinin İDY puanları ($\bar{X} = 6.128$), Sosyal Bilimler Lisesi öğrencilerinin puanlarından ($\bar{X} = 5.790$) anlamlı derecede daha yüksek bulunmuştur.

Dışsal Dini Yönelim (DDY) alt boyutunda ($F_{(4-912)}= 5.423$; $p < .01$) tespit edilen farklılığı incelemek için yapılan Scheffe çoklu karşılaştırma testi sonucuna göre, Anadolu Lisesi öğrencilerinin DDY puanları ($\bar{X} = 5.200$), Fen Lisesi öğrencilerinin puanları ($\bar{X} = 4.684$) ile Sosyal Bilimler Lisesi öğrencilerinin puanlarından ($\bar{X} = 4.717$); AİHL öğrencilerinin DDY puanları ($\bar{X} = 5.135$), Fen Lisesi öğrencilerinin puanlarından ($\bar{X} = 4.684$) anlamlı derecede daha yüksek bulunmuştur.

Sorgulayıcı Dini Yönelim (SDY) alt boyutunda ($F_{(4-912)}= 10.553$; $p < .01$) tespit edilen anlamlı farklılığın kaynağını belirlemek için varyansların homojenlik durumuna göre yapılan Dunnett C testi sonucuna göre, Fen Lisesi öğrencilerinin SDY puanları ($\bar{X} = 4.745$), AİHL öğrencilerinin puanları ($\bar{X} = 4.086$) ile Meslek Lisesi öğrencilerinin puanlarından ($\bar{X} = 4.093$); Anadolu Lisesi öğrencilerinin puanları ($\bar{X} = 4.526$), AİHL öğrencilerinin puanları ($\bar{X} = 4.086$) ile Meslek Lisesi öğrencilerinin puanlarından ($\bar{X} = 4.093$); Sosyal Bilimler Lisesi öğrencilerinin SDY puanları ($\bar{X} = 4.787$), AİHL öğrencilerinin puanları ($\bar{X} = 4.086$) ile Meslek Lisesi öğrencilerinin puanlarından ($\bar{X} = 4.093$) anlamlı derecede daha yüksek bulunmuştur.

Katı Kuralcı Dini Yönelim (KKDY) alt boyutunda ($F_{(4-912)}= 29.693$; $p < .01$) da öğrencilerin öğrenim gördükleri lise türü değişkenine göre anlamlı farklılıklar elde edilmiştir. Scheffe testi sonuçlarına göre, Anadolu Lisesi öğrencilerinin KKDY puanları ($\bar{X} = 4.743$), Fen Lisesi öğrencilerinin puanları ($\bar{X} = 4.208$) ile Sosyal Bilimler Lisesi öğrencilerinin puanlarından ($\bar{X} = 3.986$); AİHL öğrencilerinin KKDY puanları ($\bar{X} = 5.203$), Fen Lisesi öğrencilerinin puanları ($\bar{X} = 4.208$), Anadolu Lisesi öğrencilerinin puanları ($\bar{X} = 4.743$) ve Sosyal Bilimler Lisesi öğrencilerinin

puanlarından ($\bar{X} = 3.986$); Meslek Lisesi öğrencilerinin KKDY puanları ($\bar{X} = 4.965$), Fen Lisesi öğrencilerinin puanları ($\bar{X} = 4.208$) ile Sosyal Bilimler Lisesi öğrencilerinin puanlarından ($\bar{X} = 3.986$) daha yüksek bulunmuştur.

Bu bulgular, literatürde yer alan araştırmaların sonuçlarıyla tutarlılık göstermektedir. Efeler (2023) tarafından lise öğrencileriyle yapılan bir çalışmada İmam Hatip lisesi ve Meslek Lisesi öğrencilerinin dindarlık düzeyleri Fen Lisesi öğrencilerinden daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Kavun (2016) tarafından gerçekleştirilen bir araştırmada en yüksek dindarlık puanının İmam Hatip Lisesi öğrencilerinin ve bu öğrencilerin dindarlık puanlarının Fen Lisesi ve Meslek Lisesi öğrencilerin puanlarından fazla olduğu saptanmıştır. Benzer şekilde Gürsu'nun (2011) yaptığı araştırmada da İmam Hatip lisesi öğrencilerinin diğer lisede öğrenim gören öğrencilere göre daha dindar olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Kontbay'ın (2005) Konya'da farklı liselerde öğrenim gören öğrenciler üzerinde yaptığı araştırmada İmam Hatip Lisesi öğrencilerin dini tutum düzeylerinin diğer lise türlerinde eğitim gören öğrencilerin düzeylerine göre daha yüksek olduğu görülmüştür.

Eleştirel düşünmenin SDY ile ilişkisi dikkate alındığında, Duran'ın (2020) üniversite örneklemini üzerinde gerçekleştirdiği araştırmada Fen Lisesinden mezun olan öğrencilerin eleştirel düşünme puanları diğer liselerden mezun olanlara göre daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Lise ve üniversite örneklemini üzerinde gerçekleştirilen bir çalışmada İmam hatip lisesi ve ilahiyat fakültesinin İDY, DDY ve KKDY düzeylerinin diğer okul türlerine göre daha yüksek; Anadolu Lisesi ve Fen Lisesi ile mühendislik fakültesi ve insan ve toplum bilimleri fakültesinin diğer okullara göre SDY düzeyi daha yüksek bulunmuştur (Bilge, 2024).

İsgilip (2023) tarafından yapılan çalışmada Güzel Sanatlar Lisesinden mezun olan öğrencilerin Mesleki ve Teknik Lise ile İmam Hatip Lisesinden mezun olan katılımcılara göre SDY düzeylerinin daha yüksek olduğu sonucunu ortaya çıkarmıştır. Ayrıca İmam Hatip Lisesinden mezun olan katılımcıların Anadolu Lisesinde mezun olan katılımcılara göre KKDY düzeylerinin daha yüksek olduğu saptanmıştır.

İmam Hatip okulları, mesleki eğitim, din eğitimi ve akademik eğitimi bir arada sunarak kendine özgü bir işlev kazanmaktadır. Bu okullar, başlangıçta mesleki eğitimi hedeflese de, zamanla din eğitimi ve akademik eğitimle de bütünleşmiştir. Günümüzde bu okulların tercih edilmesinde, akademik eğitimin yanında din eğitimi verilmesi ana etken olarak görülmektedir (Acar, 2022).

Sonuç olarak, Anadolu İmam Hatip Lisesinde öğrenim gören öğrencilerin dindarlık düzeylerinin yüksek olması, bu okullarda alınan din eğitiminin bireylerin dindarlık düzeyi üzerinde önemli bir etkisi olduğunu göstermektedir. Anadolu İmam Hatip Lisesi öğrencilerinin yoğun din eğitimi almaları, onların yaşamlarını ve davranışlarını şekillendirerek dini emir ve yasaklara uyma konusunda belirgin bir etki yaratmaktadır. Bu tür okullarda eğitim gören öğrencilerin din bilgileri daha fazla ve güçlü olduğu için, dini konularda sorgulama ihtiyacının daha az olmasına veya sorgulama sürecinin bazı aşamalarını atlamalarına yol açabilir.

3.3.4. Dini Yönelim Biçimleri Puanlarının Öğrenim Gördükleri Liseye Yerleşme Biçimine Göre Değişimi

Ortaöğretim öğrencilerinin Dini Yönelim puanları ile öğrenim gördükleri liseye yerleşme biçimi arasındaki ilişkinin istatistiksel anlamlılığını değerlendirmek için Bağımsız Gruplar t Testi uygulanmış ve sonuçlar Tablo 8'de sunulmuştur.

Tablo 8. Ortaöğretim Öğrencilerinin Dini Yönelim Puanlarının Liseye Yerleşme Biçimine Göre Bağımsız Gruplar t Testi Sonuçları

Alt boyut	Liseye Yerleşme biçimi	N	\bar{X}	SS	t	p
İçsel Dini Yönelim	LGS Puanı	590	6.00	.74	-4.71	.00*
	Başarı Puanı	327	6.24	.66		
Dışsal Dini Yönelim	LGS Puanı	590	4.93	1.06	-4.20	.00*
	Başarı Puanı	327	5.26	1.19		
Sorgulayıcı Dini Yönelim	LGS Puanı	590	4.47	1.28	4.87	.00*
	Başarı Puanı	327	4.03	1.37		
Katı Kuralcı Dini Yönelim	LGS Puanı	590	4.64	1.14	-7.13	.00*
	Başarı Puanı	327	5.19	1.12		

*p<.01

Tablo 8 incelendiğinde, öğrencilerin dini yönelim alt boyut puanlarının tümünde liseye yerleşme biçimleri bakımından anlamlı farklılıklar olduğu görülmektedir.

Okul başarı puanı ile liseye yerleşen öğrencilerin İçsel Dini Yönelim (İDY) puanı ($\bar{X}=6.24$) , Dışsal Dini Yönelim (DDY) puanı ($\bar{X}=5.26$) ve Katı Kuralcı Dini Yönelim (KKDY) puanı ($\bar{X}=5.19$) LGS puanıyla okula yerleşen öğrencilerin İDY puanı ($\bar{X}=6.00$), DDY puanı ($\bar{X}=4.93$) ve KKDY puanından ($\bar{X}=4.64$) anlamlı derecede daha yüksek bulunmuştur.

Sorgulayıcı Dini Yönelim (SDY) puanlarına göre ise, LGS puanı ile yerleşen öğrencilerin ortalama puanı ($\bar{X}=4.465$), okul başarı puanı ile liseye yerleşen öğrencilerin ortalama puanından ($\bar{X}=4.025$) daha yüksek bulunmuştur.

Araştırmaya katılan öğrencilerin dini yönelim alt boyut puanlarının tümünde, liseye yerleşme biçimlerine göre anlamlı farklılıklar gözlemlenmiştir. Okul başarı puanıyla liseye yerleşen öğrencilerin İDY, DDY ve KKDY puanları, LGS puanı ile liseye yerleşen öğrencilerin puanlarından daha yüksek bulunmuştur. Buna karşılık, LGS puanıyla liseye yerleşen öğrencilerin SDY puanlarının, okul başarı puanıyla liseye yerleşen öğrencilerin puanlarından daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

LGS puanı, merkezi sınavla öğrenci alan liselere (fen liseleri, sosyal bilimler liseleri, bazı Anadolu liseleri, proje okulları) yerleşimde önemli rol oynar. Bu okullar, akademik açıdan daha yüksek performans gösteren ve genellikle daha nitelikli kabul edilen okullardır. Bu nedenle, LGS puanı yüksek olan öğrenciler, bu tür okullara yerleşme konusunda avantajlıdır. Yücel'in (2022) lisede öğrenim gören kız öğrenciler üzerinde gerçekleştirdiği bir araştırmada, İDY ve DDY alt boyutlarında akademik başarıya göre anlamlı bir farklılık saptanmamıştır. Ancak, SDY ve KKDY alt boyutlarında akademik başarıya göre anlamlı farklılıklar tespit edilmiştir. Buna göre, SDY sahip kız öğrencilerin akademik başarıları daha yüksek bulunurken, KKDY sahip kız öğrencilerin akademik başarılarının daha düşük olduğu sonucuna varılmıştır. LGS puanıyla okula yerleşen öğrencilerin akademik başarılarının daha yüksek olduğu göz

önüne alındığında bu araştırmanın sonuçları ile elde ettiğimiz bulgular arasında benzerlikler olduğu görülmektedir.

Sorgulayıcı öğrenme, öğrencilerin karar verme becerilerini ve yaratıcı ile eleştirel düşünme yeteneklerini geliştirir. Sorgulayıcı öğrenme sayesinde, öğrenciler daha derinlemesine düşünmeyi, problem çözme yetilerini geliştirmeyi ve öğrenmelerini anlamlı bir şekilde yapılandırmayı öğrenirler (Aydın - Atalay, 2015). SDY'e sahip öğrencilerin akademik başarılarının yüksek olması, bu öğrencilerin eleştirel ve yaratıcı düşünme becerilerinin gelişmiş olduğunu göstermektedir. Bu becerinin bireyin akademik başarısına katkısı büyüktür. KKDY sahip öğrencilerin düşük akademik başarıları ise, bu öğrencilerin daha sınırlı düşünme becerilerine sahip olabileceklerini düşündürmektedir.

3.3.5. Dini Yönelim Biçimleri Puanlarının Sınıf Seviyesine Göre Değişimi

Ortaöğretim öğrencilerinin Dini Yönelim puanları ile sınıf seviyeleri arasındaki ilişkinin istatistiksel anlamlılığını değerlendirmek için Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) testi uygulanmış ve sonuçlar Tablo 9'da sunulmuştur.

Tablo 9. Ortaöğretim Öğrencilerinin Dini Yönelim Puanlarının Sınıf Seviyesine İlişkin ANOVA Sonuçları

Alt Boyut	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p	Anlamlı fark
İçsel Dini Yönelim	Gruplar arası	3.92	3	1.31	2.53	.06	
	Gruplar içi	472.39	913	.52			
	Toplam	476.31	916				
Dışsal Dini Yönelim	Gruplar arası	16.05	3	5.35	4.30	.01*	9>11 9>12
	Gruplar içi	1136.29	913	1.24			
	Toplam	1152.34	916				
Sorgulayıcı Dini Yönelim	Gruplar arası	7.84	3	2.61	1.49	.22	
	Gruplar içi	1599.86	913	1.75			
	Toplam	1607.70	916				
Katı Kuralcı Dini Yönelim	Gruplar arası	9.63	3	3.21	2.39	.07	
	Gruplar içi	1225.06	913	1.34			
	Toplam	1234.69	916				

*p<.05

Tablo 9 incelendiğinde, ANOVA testi sonucuna göre; öğrenim gördükleri sınıf seviyesinin puanlarında İçsel Dini Yönelim (İDY) ($F_{(3-913)} = 2.53$; $p > .05$), Sorgulayıcı Dini Yönelim (SDY) ($F_{(3-913)} = 1.49$; $p > .05$) ve Katı Kuralcı Dini Yönelim (KKDY) ($F_{(3-913)} = 2.39$; $p > .05$) alt boyutlarında anlamlı bir farklılık tespit edilmemiştir.

Dışsal Dini Yönelim (DDY) alt boyutunda ($F_{(3-913)} = 4.30$; $p < .05$) bulunan anlamlılığı tespit etmek için uygulanan Scheffe testi sonucuna göre, 9. sınıf öğrencilerinin DDY puanları ($\bar{X} = 5.21$), 11. sınıf öğrencilerinin puanları ($\bar{X} = 4.88$) ile 12. sınıf öğrencilerinin puanlarından ($\bar{X} = 4.92$) anlamlı derecede yüksek bulunmuştur.

Bilge'nin (2024) lise ve üniversite örneklemleri üzerinde gerçekleştirdiği çalışmasında, dini yönelim ile sınıf düzeyi arasında anlamlı bir farklılık tespit edilmemiştir. Benzer şekilde, Gökmen (2020) tarafından yapılan araştırmada da lise öğrencilerinin dini tutumları ile sınıf düzeyi arasında anlamlı bir farklılık görülmemiştir.

3.3.6. Dini Yönelim Biçimleri Puanlarının Anne-Baba Tutumlarına Göre Değişimi

Ortaöğretim öğrencilerinin Dini Yönelim puanları ile algılanan anne-baba tutumları arasındaki ilişkinin istatistiksel anlamlılığını değerlendirmek için Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) testi uygulanmış ve sonuçlar Tablo 10 ve Tablo 11'de sunulmuştur. Araştırmamızın anketinde öğrencilerin algıladıkları anne-baba tutumları ile ilgili sorular arasında "Beni dinler ve düşüncelerime değer verir", "Bana karşı ilgisizdir", "Otoriterdir, her zaman kendi bildiğini yapar", "Benim düşüncelerime hiç değer vermez" ve "Bana karşı davranışlarında tutarsızdır" ifadeleri yer almaktadır.

Tablo 10. Ortaöğretim Öğrencilerinin Dini Yönelim Puanlarının Anne Tutumlarına İlişkin ANOVA Sonuçları

Alt Boyut	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p	Anlamli fark
İçsel Dini Yönelim	Gruplar arası	9.00	4	2.25			
	Gruplar içi	467.31	912	0.51	4.39	0.00*	Beni dinler >Tutarsız
	Toplam	476.31	916				
Dışsal Dini Yönelim	Gruplar arası	8.50	4	2.12			
	Gruplar içi	1143.84	912	1.25	1.69	0.15	
	Toplam	1152.34	916				
Sorgulayıcı Dini Yönelim	Gruplar arası	16.43	4	4.11			
	Gruplar içi	1591.27	912	1.74	2.35	0.05	
	Toplam	1607.70	916				
Katı Kuralcı Dini Yönelim	Gruplar arası	31.25	4	7.81			
	Gruplar içi	1203.44	912	1.32	5.92	0.00*	Beni dinler >Tutarsız
	Toplam	1234.69	916				

Beni dinler: Beni dinler ve düşüncelerime değer verir, **Tutarsız:** Bana karşı davranışlarında tutarsızdır.

*p<.01

İDY alt boyutunda bulunan anlamlı farklılığı tespit etmek için uygulanan Scheffe testi sonucuna göre, "Beni dinler ve düşüncelerime değer verir" tutumuna sahip annelerin çocuklarının İDY puanları ($\bar{X} = 6.14$), "Bana karşı davranışlarında tutarsızdır" tutumuna sahip annelerin çocuklarının puanlarından ($\bar{X} = 5.86$) anlamlı derecede yüksektir.

KKDY alt boyutunda bulunan anlamlı farklılığı tespit etmek için uygulanan Scheffe testi sonucuna göre, "Beni dinler ve düşüncelerime değer verir" tutumuna sahip annelerin çocuklarının KKDY puanları ($\bar{X} = 4.92$), "Bana karşı davranışlarında tutarsızdır" tutumuna sahip annelerin çocuklarının puanlarından ($\bar{X} = 4.45$) anlamlı derecede yüksektir.

Tablo 11. Ortaöğretim Öğrencilerinin Dini Yönelim Puanlarının Baba Tutumlarına İlişkin ANOVA Sonuçları

Alt Boyut	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p	Anlamli fark
İçsel Dini Yönelim	Gruplar arası	8.23	4	2.06			
	Gruplar içi	468.08	912	.51	4.01	.00	Beni dinler> Değer vermez, Otoriter> Değer vermez
	Toplam	476.31	916				
Dışsal Dini Yönelim	Gruplar arası	11.12	4	2.78			
	Gruplar içi	1141.22	912	1.25	2.22	.06	
	Toplam	1152.34	916				
Sorgulayıcı Dini Yönelim	Gruplar arası	30.80	4	7.70			
	Gruplar içi	1576.90	912	1.73	4.45	.00	Tutarsız> Beni dinler
	Toplam	1607.70	916				
Katı Kuralcı Dini Yönelim	Gruplar arası	20.22	4	5.05			
	Gruplar içi	1214.47	912	1.33	3.80	.00	Beni dinler> Değer vermez
	Toplam	1234.69	916				

Beni dinler: Beni dinler ve düşüncelerime değer verir, **Değer vermez:** Benim düşüncelerime hiç değer vermez, **Otoriter:** Otoriterdir, her zaman kendi bildiğini yapar., **Tutarsızdır:** Bana karşı davranışlarında tutarsızdır.

*p<.01

Tablo 11 incelendiğinde, ANOVA testi sonucuna göre; İDY ($F_{(4-912)}= 4.01$; $p<.01$), SDY ($F_{(4-912)}= 4.45$; $p < .01$) ve KKDY ($F_{(4-912)}= 3.80$; $p<.01$) alt boyutlarında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmuştur. DDY ($F_{(4-912)}= 2.22$; $p > .05$) alt boyutunda ise anlamlı bir fark bulunmamıştır.

İDY alt boyutunda tespit edilen anlamlı farklılığı bulmak için varyansların homojenlik durumuna göre uygulanan Tamhane's T2, Dunnetts T3, Games Howels ve Dunnetts C testleri sonucuna göre hangi gruplar arasında farklılık olduğu bulunamamıştır. Bu nedenle uygulanan Scheffe testi sonucuna göre, "Beni dinler ve düşüncelerime değer verir." tutumuna sahip babaların çocuklarının İDY ($\bar{X} = 6.13$), "Benim düşüncelerime hiç değer vermez." tutumuna sahip babaların çocuklarının puanlarından ($\bar{X} 5.54$) anlamlı derecede yüksektir. Ayrıca "Otoriterdir, her zaman

kendi bildiğini yapar.” tutumuna sahip babalarının çocuklarının İDY puanları ($\bar{X} = 6.10$), “Benim düşüncelerime hiç değer vermez.” tutumuna sahip babalarının çocuklarının puanları ($\bar{X} = 5.54$) arasında otoriter tutuma sahip babalar lehine anlamlı fark bulunmuştur.

SDY alt boyutunda anlamlı farklılığı tespit etmek için uygulanan Scheffe testi sonucuna göre, "Bana karşı davranışlarında tutarsızdır." tutumuna sahip babaların çocuklarının SDY puanları ($\bar{X} = 4.65$), "Beni dinler ve düşüncelerime değer verir." tutumuna sahip babaların çocuklarının puanlarından ($\bar{X}=4.19$) anlamlı derecede yüksektir.

KKDY alt boyutunda anlamlı farklılığı tespit etmek için uygulanan Scheffe testi sonucuna göre, "Beni dinler ve düşüncelerime değer verir" tutumuna sahip babaların çocuklarının KKDY puanları ($\bar{X} = 4.91$), "Benim düşüncelerime hiç değer vermez" tutumuna sahip babaların çocuklarının puanlarından ($\bar{X}= 4.06$) anlamlı derecede yüksektir.

Ceylan'ın (2010) farklı lise türlerinde öğrenim gören öğrenciler ile gerçekleştirdiği çalışmada anne veya babanın öğrenciye karşı tutumlarının çocukların dini boyutlarına etki etmediği tespit edilmiştir.

3.3.7. Dini Yönelim Biçimleri Puanlarının Anne-Baba Dindarlık Düzeylerine Göre Değişimi

Ortaöğretim öğrencilerinin Dini Yönelim puanları ile algılanan anne-baba dindarlık düzeyleri arasındaki ilişkinin istatistiksel anlamlılığını değerlendirmek için Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) testi uygulanmış ve sonuçlar Tablo 12 ve Tablo 13'te sunulmuştur.

Tablo 12. Ortaöğretim Öğrencilerinin Dini Yönelim Puanlarının Anne Dindarlık Düzeyine İlişkin ANOVA Sonuçları

Alt Boyut	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p	Anlamlı fark
İçsel Dini Yönelim	Gruplar arası	7.98	3	2.66	5.19	.00**	Çok dindar>Az dindar
	Gruplar içi	468.33	913	.51			
	Toplam	476.31	916				
Dışsal Dini Yönelim	Gruplar arası	13.59	3	4.53	3.63	.01*	Çok dindar>Az dindar Çok dindar>Dine ilgisiz Dindar>Dine ilgisiz
	Gruplar içi	1138.74	913	1.25			
	Toplam	1152.34	916				
Sorgulayıcı Dini Yönelim	Gruplar arası	9.03	3	3.01	1.72	0.16	
	Gruplar içi	1598.67	913	1.75			
	Toplam	1607.70	916				
Katı Kuralcı Dini Yönelim	Gruplar arası	111.11	3	37.04	30.09	.00**	Çok dindar>Dindar Çok dindar>Az dindar Çok dindar>Dine ilgisiz
	Gruplar içi	1123.58	913	1.23			
	Toplam	1234.69	916				

*p<.05; **p<.01

Tablo 12 incelendiğinde, ANOVA testi sonucuna göre; İçsel Dini Yönelim (İDY) ($F_{(3-913)} = 5.19$; $p < .01$), Dışsal dini Yönelim (DDY) ($F_{(3-913)} = 3.63$; $p < .05$) ve Katı Kuralcı Dini Yönelim (KKDY) ($F_{(3-913)} = 30.09$; $p < .01$) alt boyutlarında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmuştur. Sorgulayıcı Dini yönelim (SDY) ($F_{(3-913)} = 1.72$; $p > .05$) alt boyutunda ise anlamlı bir farklılık tespit edilmemiştir.

İDY alt boyutunda anlamlı farklılığı tespit etmek için varyansların homojenlik durumuna göre uygulanan Dunnett C çoklu karşılaştırma testi sonucuna göre, "Çok dindar" annelerin çocuklarının İDY puanları ($\bar{X} = 6.20$), "Az Dindar" annelerin çocuklarının puanlarından ($\bar{X} 5.92$) anlamlı derecede yüksek bulunmuştur.

DDY alt boyutunda anlamlı farklılığın belirlenmesi amacıyla yapılan çoklu karşılaştırma testi Scheffe sonuçları farklılık tespit edilemediği için LSD testi

uygulanmıştır. Bu testin sonucuna göre "Çok dindar" annelerin çocuklarının DDY puanları ($\bar{X} = 5.14$), "Az dindar" annelerin çocuklarının puanları ($\bar{X} = 4.86$) ile "Dine ilgisiz" annelerin çocuklarının puanlarından ($\bar{X} = 4.31$) anlamlı derecede yüksek bulunmuştur. Benzer şekilde, "Dindar" annelerin çocuklarının DDY puanları ($\bar{X} = 5.08$) ile "Dine ilgisiz" annelerin çocuklarının puanları ($\bar{X} = 4.31$) arasında da dindar annelerin lehine anlamlı farklılık saptanmıştır.

KKDY alt boyutunda anlamlı farklılığı belirlemek amacıyla yapılan Scheffé testi sonuçlarına göre, "Çok dindar" annelerin çocuklarının KKDY puanları ($\bar{X} = 5.32$), "Dindar" annelerin çocuklarının puanları ($\bar{X} = 4.82$), "Az dindar" annelerin çocuklarının puanları ($\bar{X} = 4.27$) ve "Dine ilgisiz" annelerin çocuklarının puanlarından ($\bar{X} = 3.45$) anlamlı derecede daha yüksek bulunmuştur.

Tablo 13. Ortaöğretim Öğrencilerinin Dini Yönelim Puanlarının Baba Dindarlık Düzeyine İlişkin ANOVA Sonuçları

Alt Boyut	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p	Anlamlı fark
İçsel Dini Yönelim	Gruplar arası	6.51	4	1.63	3.16	.01*	Çok dindar>Az dindar
	Gruplar içi	469.80	912	.52			
	Toplam	476.31	916				
Dışsal Dini Yönelim	Gruplar arası	8.69	4	2.17	1.73	.14	
	Gruplar içi	1143.65	912	1.25			
	Toplam	1152.34	916				
Sorgulayıcı Dini Yönelim	Gruplar arası	45.00	4	11.25	6.57	.00**	Az dindar>Çok dindar, Az dindar>Dindar, Dine mesafeli>Çok dindar, Dine mesafeli>Dindar, Dine mesafeli>Az dindar
	Gruplar içi	1562.70	912	1.71			
	Toplam	1607.70	916				
Katı Kuralcı Dini Yönelim	Gruplar arası	113.84	4	28.46	23.16	.00**	Çok dindar>Az dindar, Çok dindar>Dindar, Çok dindar>Dine ilgisiz, Dindar>Az dindar, Dindar>Dine ilgisiz
	Gruplar içi	1120.85	912	1.23			
	Toplam	1234.69	916				

*p<.05; **p<.01

Tablo 13 incelendiğinde, ANOVA testi sonucuna göre; İDY ($F_{(4-912)} = 3.16$; $p < .05$), SDY ($F_{(4-912)} = 6.57$; $p < .01$) ve KKDY ($F_{(3-913)} = 23.16$; $p < .01$) alt boyutlarında

anlamli farkliliklar tespit edilmiştir. DDY ($F_{(3-913)} = 1.73$; $p > .05$) alt boyutunda ise anlamli bir fark tespit edilmemiştir.

İDY alt boyutunda anlamli farklilikı belirlemek amacıyla uygulanan çoklu karşılaştırma testi Scheffe sonucuna göre, "Çok dindar" babaların çocuklarının İDY puanları ($\bar{X} = 6.22$), "Az Dindar" babaların çocuklarının puanlarından ($\bar{X}=5.98$) anlamli derecede yüksek bulunmuştur.

SDY alt boyutunda anlamli farklilikı belirlemek amacıyla varyansların homojenlik durumuna göre uygulanan Dunnett C çoklu karşılaştırma testi sonucuna göre "Az dindar" babaların çocuklarının SDY puanları ($\bar{X} = 4.52$), "Çok dindar" babaların çocuklarının puanları ($\bar{X}= 4.11$) ve "Dindar" babaların çocuklarının puanlarından ($\bar{X}= 4.23$) anlamli derecede yüksek bulunmuştur. Ayrıca "Dine mesafeli" babaların çocuklarının SDY puanları ($\bar{X} = 5.66$) ile "Çok dindar" babaların çocuklarının puanları ($\bar{X}= 4.11$), "Dindar" babaların çocuklarının puanları ($\bar{X} = 4.23$), "Az dindar" babaların çocuklarının puanları ($\bar{X} = 4.52$) arasında dine mesafeli babaların lehine anlamli farklilik tespit edilmiştir.

KKDY alt boyutunda anlamli farklilikı belirlemek amacıyla varyansların homojenlik durumuna göre uygulanan Dunnett C çoklu karşılaştırma testi sonucuna göre, "Çok dindar" babaların çocuklarının KKDY puanları ($\bar{X} = 5.36$), "Dindar" babaların çocuklarının puanları ($\bar{X}= 4.89$), "Az dindar" babaların çocuklarının puanları ($\bar{X}= 4.46$) ve "Dine ilgisiz" babaların çocuklarının puanlarından ($\bar{X}= 4.07$) anlamli derecede yüksek bulunmuştur. Ayrıca "Dindar" babaların çocuklarının KKDY puanları ($\bar{X} = 4.89$) ile "Az dindar" babaların çocuklarının puanları ($\bar{X}= 4.46$) ve "Dine ilgisiz" babaların çocuklarının puanları ($\bar{X}= 4.07$) arasında dindar babaların lehine anlamli farklilik tespit edilmiştir.

Duran (2020) tarafından üniversite öğrencileriyle gerçekleştirilen çalışmanın sonuçlarına göre, ailenin dindarlık düzeyi düşük olan öğrencilerin en yüksek eleştirel düşünce puanlarına sahip olduğu bulunmuştur. Orta düzeyde dindarlık düzeyine sahip ailelerden gelen öğrencilerin ise eleştirel düşünce yeteneklerinin en düşük olduğu belirlenmiştir.

Lise öğrencileri üzerinde yapılan diğer araştırmalarda, aile dindarlık düzeyi yüksek olan öğrencilerin dini gelişim puanları ve dini tutumlarının, diğer aile dindarlık düzeyine sahip öğrencilere göre anlamlı derecede daha yüksek olduğu tespit edilmiştir(Gökmen, 2020; Kaleci, 2016).

Bu sonuçlar, ailenin dindarlık düzeyinin, öğrencilerin eleştirel düşünme becerileri üzerinde önemli bir etkiye sahip olabileceğini işaret etmektedir. Daha düşük dindarlık düzeyine sahip ailelerin, çocuklarının eleştirel düşünme yeteneklerini teşvik etme eğiliminde olduğu veya bu yeteneklerin gelişimine daha açık oldukları düşünülebilir. Diğer yandan, orta düzeyde dindarlık düzeyine sahip ailelerin, belki de daha geleneksel düşünce kalıplarına bağlı kalarak veya otoriteye daha fazla değer vererek, eleştirel düşünmeyi teşvik etmedikleri veya desteklemedikleri düşünülebilir. Bu bulgular, aile dinamiklerinin ve dindarlık düzeyinin, öğrencilerin düşünsel yeteneklerinin gelişiminde önemli bir rol oynayabileceğini vurgulamaktadır.

3.3.8. Dini Yönelim Biçimleri Puanlarının Aile Mutluluğu Algısına Göre Değişimi

Ortaöğretim öğrencilerinin Dini Yönelim puanları ile algılanan aile mutluluğu düzeyleri arasındaki ilişkinin istatistiksel anlamlılığını değerlendirmek için Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) testi uygulanmış ve sonuçlar Tablo 14’te sunulmuştur.

Tablo 14. Ortaöğretim Öğrencilerinin Dini Yönelim Puanlarının Aile Mutluluğu Algısına İlişkin ANOVA Sonuçları

Alt Boyut	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p	Anlamlı fark
İçsel Dini Yönelim	Gruplar arası	13.82	4	3.46	6.81	.00**	Çok mutlu>Mutlu Çok mutlu>Orta Çok mutsuz>Çok mutlu Çok mutsuz>Mutlu Çok mutsuz>Orta Çok mutsuz>Mutlu değil
	Gruplar içi	462.49	912	0.51			
	Toplam	476.31	916				
Dışsal Dini Yönelim	Gruplar arası	10.75	4	2.69	2.15	.07	
	Gruplar içi	1141.59	912	1.25			
	Toplam	1152.34	916				

Sorgulayıcı Dini Yönelim	Gruplar arası	20.42	4	5.11			
	Gruplar içi	1587.27	912	1.74	2.93	.02*	Çok mutsuz> Çok mutlu
	Toplam	1607.70	916				
Katı Kuralcı Dini Yönelim	Gruplar arası	18.02	4	4.50			
	Gruplar içi	1216.67	912	1.33	3.38	.01*	Çok mutlu> Orta
	Toplam	1234.69	916				

"Çok mutlu" → "Çok mutlu bir ailede büyüdüğümü söyleyebilirim.",
"Mutlu" → "Çok olmasa da mutlu bir ailede büyüdüğümü söyleyebilirim.",
"Orta" → "Ne mutlu ne de mutsuz bir ailede büyüdüğümü söyleyebilirim.",
"Mutlu değil" → "Çok mutsuz olmasa da mutlu bir ailede büyüdüğümü söyleyemem.",
"Çok mutsuz" → "Çok mutsuz bir ailede büyüdüğümü söyleyebilirim."

*p<.05; **p<.01

Tablo 14 incelendiğinde, ANOVA testi sonuçlarına göre; İçsel Dini Yönelim (İDY) ($F_{(4-912)} = 6.81$; $p < .01$), Sorgulayıcı Dini Yönelim (SDY) ($F_{(4-912)} = 2.93$; $p < .05$) ve Katı Kuralcı Dini Yönelim (KKDY) ($F_{(4-912)} = 3.38$; $p < .05$) alt boyutlarında anlamlı farklılıklar tespit edilmiştir. Dışsal Dini Yönelim (DDY) ($F_{(4-912)} = 2.15$; $p > .05$) alt boyutunda ise anlamlı bir farklılık saptanmamıştır.

İDY alt boyutunda tespit edilen anlamlı farklılığın kaynağını belirlemek için varyansların homojenlik durumuna göre yapılan Dunnett C testi sonucuna göre, "Çok mutlu" grubunun puanları ($\bar{X} = 6.22$), "Mutlu" ($\bar{X} = 6.05$), "Orta" ($\bar{X} = 5.91$) ve "Mutlu değil" ($\bar{X} = 6.03$) gruplarından anlamlı derecede yüksektir. Ayrıca, "Çok mutsuz" ($\bar{X} = 6.62$) grubunun puanları "Çok mutlu" ($\bar{X} = 6.22$), "Mutlu" ($\bar{X} = 6.05$), "Orta" ($\bar{X} = 5.91$) ve "Mutlu değil" ($\bar{X} = 6.03$) gruplarından anlamlı derecede yüksek bulunmuştur.

SDY alt boyutunda tespit edilen anlamlı farklılığın kaynağını belirlemek için yapılan çoklu karşılaştırma Scheffe testi sonucuna göre, "Çok mutsuz" ($\bar{X} = 5.47$) grubunun puanları "Çok mutlu" ($\bar{X} = 4.20$), grubundan anlamlı derecede yüksek bulunmuştur.

KKDY alt boyutunda tespit edilen anlamlı farklılığın kaynağını belirlemek için yapılan çoklu karşılaştırma Scheffe testi sonucuna göre, "Çok mutlu" ($\bar{X} = 4.99$), grubunun puanları "Orta" ($\bar{X} = 4.61$) grubundan anlamlı derecede yüksek bulunmuştur.

3.4. Dördüncü Alt Probleme İlişkin Bulgular

Araştırmamızın dördüncü alt probleminde ortaöğretim öğrencilerinin aldıkları din eğitimlerinin dini yönelimleri üzerinde anlamlı bir farklılık oluşturup oluşturmadığı sorusuna cevap aranacaktır.

3.4.1. Dini Yönelim Biçimleri Puanlarının Ortaokulda Seçmeli Din Dersi Alıp Almama Durumuna Göre Değişimi

Ortaöğretim öğrencilerinin Dini Yönelim puanları ile mezun oldukları ortaokulda seçmeli din derslerini (Peygamberimizin Hayatı, Kur'an-ı Kerim ve Temel Dini Bilgiler) alıp almama durumu arasındaki ilişkinin istatistiksel anlamlılığını değerlendirmek için Bağımsız Gruplar t Testi uygulanmış ve sonuçlar aşağıdaki tablolarda sunulmuştur.

Tablo 15. Ortaöğretim Öğrencilerinin Dini Yönelim Puanlarının Ortaokulda Peygamberimizin Hayatı Dersi Alma Durumuna İlişkin Bağımsız Gruplar t testi Sonuçları

Altboyut	Peygamberimizin Hayatı	N	\bar{X}	SS	t	p
İçsel Dini Yönelim	Aldım	644	6.12	.68	2.13	.03*
	Almadım	273	6.00	.80		
Dışsal Dini Yönelim	Aldım	644	5.03	1.14	-.70	.48
	Almadım	273	5.09	1.07		
Sorgulayıcı Dini Yönelim	Aldım	644	4.20	1.33	-3.78	.00**
	Almadım	273	4.56	1.28		
Katı Kuralcı Dini Yönelim	Aldım	644	4.94	1.10	4.27	.00**
	Almadım	273	4.57	1.25		

*p<.05; **p<.01

Tablo 15'te sunulan bulgular incelendiğinde, ortaokulda Peygamberimizin Hayatı dersinin öğrencilerin bazı dini yönelim alt boyutları üzerinde farklı etkileri olduğunu göstermektedir. Peygamberimizin Hayatı dersi alan öğrencilerin İçsel Dini Yönelim (İDY) puanları ($\bar{X} = 6.12$) ile Katı Kuralcı Dini Yönelim (KKDY) puanları ($\bar{X} = 4.94$), bu dersi almayan öğrencilerin İDY ($\bar{X} = 6.00$) ve KKDY puanları ($\bar{X} = 4.57$) kıyasla anlamlı derecede daha yüksek ortalama puana sahiptir.

Dışsal Dini Yönelim (DDY) puanlarına ilişkin olarak, Peygamberimizin Hayatı dersini alan öğrenciler ile bu dersi almayan öğrenciler arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark tespit edilmemiştir.

Sorgulayıcı Dini Yönelim (SDY) puanlarına göre Peygamberimizin Hayatı dersi almayan öğrenciler ($\bar{X} = 4.56$), alan öğrencilere ($\bar{X} = 4.20$) kıyasla anlamlı derecede daha yüksek ortalama puana sahiptir.

Tablo 16. Ortaöğretim Öğrencilerinin Dini Yönelim Puanlarının Ortaokulda Kur'an-ı Kerim Dersi Alma Durumuna İlişkin Bağımsız Gruplar t Testi Sonuçları

Altboyut	Kur'an-ı Kerim	N	\bar{X}	SS	t	p
İçsel Dini Yönelim	Aldım	656	6.12	.68	1.96	.05
	Almadım	261	6.01	.81		
Dışsal Dini Yönelim	Aldım	656	5.06	1.09	0.24	.81
	Almadım	261	5.04	1.20		
Sorgulayıcı Dini Yönelim	Aldım	656	4.23	1.33	-2.96	.00*
	Almadım	261	4.51	1.30		
Katı Kuralcı Dini Yönelim	Aldım	656	4.88	1.11	1.76	.08
	Almadım	261	4.72	1.27		

*p<.01

Tablo 16 incelendiğinde, İDY, DDY ve KKDY alt boyutlarında Kur'anı Kerim dersini alan öğrenciler ile almayan öğrenciler arasında anlamlı bir farklılık tespit edilmemiştir.

SDY puanlarına göre Kur'an-ı Kerim dersini almayan öğrencilerin puanları ($\bar{X} = 4.51$), alan öğrencilerin puanlarından ($\bar{X} = 4.23$) anlamlı derecede yüksek bulunmuştur.

Bu sonuçlar, ortaokulda Kur'an-ı Kerim dersini alıp almama durumunun SDY alt boyutu üzerinde etkili olduğunu, ancak diğer boyutlarda belirgin farklar yaratmadığını ortaya koymaktadır.

Tablo 17. Ortaöğretim Öğrencilerinin Dini Yönelim Puanlarının Ortaokulda Temel Dini Bilgiler Dersi Alma Durumuna İlişkin Bağımsız Gruplar t testi Sonuçları

Altboyut	Temel Dini Bilgiler	N	\bar{X}	SS	t	p
İçsel Dini Yönelim	Aldım	564	6.13	0.67	2.45	.01*
	Almadım	353	6.01	0.79		
Dışsal Dini Yönelim	Aldım	564	5.07	1.11	.78	.44
	Almadım	353	5.01	1.14		
Sorgulayıcı Dini Yönelim	Aldım	564	4.24	1.33	-2.06	.04*
	Almadım	353	4.42	1.31		
Katı Kuralcı Dini Yönelim	Aldım	564	4.93	1.11	3.29	.00**
	Almadım	353	4.67	1.22		

*p<.05; **p<.01

Tablo 17 incelendiğinde, ortaokulda seçmeli Temel Dini Bilgiler dersini alan ve almayan öğrenciler arasında bazı dini yönelim alt boyutları üzerinde anlamlı farklılıklar görülmektedir. İDY puanlarına göre Temel Dini Bilgiler dersi alan öğrenciler ($\bar{X} = 6.13$), almayan öğrencilere ($\bar{X} = 6.01$) kıyasla anlamlı derecede daha yüksek ortalama puana sahiptir.

DDY puanlarına göre, Temel Dini Bilgiler dersi alan öğrenciler ile almayan öğrenciler arasında anlamlı bir farklılık tespit edilmemiştir.

SDY puanlarına göre Temel Dini Bilgiler dersi almayan öğrenciler ($\bar{X} = 4.42$), alan öğrencilere ($\bar{X} = 4.24$) göre anlamlı derecede daha yüksek ortalama puana sahiptir.

KKDY puanlarına göre, Temel Dini Bilgiler dersi alan öğrencilerin puanları ($\bar{X} = 4.93$), almayan öğrencilerin puanlarına ($\bar{X} = 4.67$) göre anlamlı derecede daha yüksek bulunmuştur.

Ortaokullarda seçmeli olarak okutulan Temel Dini Bilgiler (İslam 1-2) Dersi Öğretim Programı, 1739 Sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu'nda belirtilen Türk Millî Eğitiminin Genel Amaçları ve Temel İlkeleri doğrultusunda, öğrencilerin dinin temel özelliklerini kavrayarak İslam'ın hayata bakışı hakkında bilgi sahibi olmalarını, İslam

dininin temel iman esaslarını anlamalarını, temel ibadetleri ve bunların uygulamaları hakkında bilgi edinmelerini ve toplumu oluşturan ve toplumun devamını sağlayan temel ilkeleri öğrenmelerini amaçlamaktadır. (Milli Eğitim Bakanlığı, 2018)

Tablo 18. Ortaöğretim Öğrencilerinin Dini Yönelim Puanlarının Ortaokulda Seçmeli Din Dersi Alma Durumuna İlişkin Bağımsız Gruplar t Testi Sonuçları

Altboyut	Seçmeli Din Dersi	N	\bar{X}	SS	t	p
İçsel Dini Yönelim	Hiçbirini almadım	134	5.91	0.89	-2.58	0.01*
	En az birini aldım	783	6.12	0.68		
Dışsal Dini Yönelim	Hiçbirini almadım	134	4.93	1.24	-1.23	0.22
	En az birini aldım	783	5.07	1.10		
Sorgulayıcı Dini Yönelim	Hiçbirini almadım	134	4.68	1.30	3.57	0.00**
	En az birini aldım	783	4.24	1.32		
Katı Kuralcı Dini Yönelim	Hiçbirini almadım	134	4.59	1.28	-2.62	0.01*
	En az birini aldım	783	4.87	1.13		

*p<.05; **p<.01

Tablo 18 incelendiğinde, ortaokulda seçmeli din derslerinden en az birini alan ve hiçbirini almayan öğrenciler arasında bazı dini yönelim alt boyutları üzerinde anlamlı farklılıklar görülmektedir. En az bir seçmeli dersi alan öğrencilerin İDY puanları ($\bar{X} = 6.12$), hiç seçmeli ders almayan öğrencilerin puanlarından ($\bar{X} = 5.91$) anlamlı derecede daha yüksek bulunmuştur.

DDY puanlarına göre, ortaokulda seçmeli din derslerinden en az birini alan öğrenciler ve hiçbirini almayan öğrenciler arasında anlamlı bir farklılık tespit edilmemiştir.

SDY puanlarına göre hiçbir seçmeli ders almayan öğrenciler ($\bar{X} = 4.68$), en az birini alan öğrencilere ($\bar{X} = 4.24$) göre anlamlı derecede daha yüksek ortalama puana sahiptir.

KKDY puanlarına göre, seçmeli derslerden en az birini alan öğrencilerin puanları ($\bar{X} = 4.87$), almayan öğrencilerin puanlarına ($\bar{X} = 4.59$) göre anlamlı derecede daha yüksek bulunmuştur.

3.4.2. Dini Yönelim Biçimleri Puanlarının Lisede Seçmeli Din Dersi Alıp Almama Durumuna Göre Değişimi

Ortaöğretim öğrencilerinin Dini Yönelim puanları ile lisede seçmeli din derslerini (Peygamberimizin Hayatı, Kur'an-ı Kerim ve Temel Dini Bilgiler) alıp almama durumu arasındaki ilişkinin istatistiksel anlamlılığını değerlendirmek için Bağımsız Gruplar t Testi uygulanmış ve sonuçlar aşağıdaki tablolarda sunulmuştur.

Tablo 19. Ortaöğretim Öğrencilerinin Dini Yönelim Puanlarının Lisede Peygamberimizin Hayatı Dersi Alma Durumuna İlişkin Bağımsız Gruplar T Testi Sonuçları

Altboyut	Peygamberimizin Hayatı	N	\bar{X}	SS	t	p
İçsel Dini Yönelim	Aldım	371	6.06	0.72	-0.94	0.35
	Almadım	546	6.10	0.73		
Dışsal Dini Yönelim	Aldım	371	4.97	1.12	-1.86	0.06
	Almadım	546	5.11	1.12		
Sorgulayıcı Dini Yönelim	Aldım	371	4.26	1.33	-0.86	0.39
	Almadım	546	4.34	1.32		
Katı Kuralcı Dini Yönelim	Aldım	371	4.81	1.15	-0.49	0.62
	Almadım	546	4.85	1.17		

Tablo 19 incelendiğinde, Peygamberimizin Hayatı dersini alan ve almayan öğrenciler arasında dini yönelim biçimlerinin tüm alt boyutlarında anlamlı bir fark bulunmamıştır.

Tablo 20. Ortaöğretim Öğrencilerinin Dini Yönelim Puanlarının Lisede Kur'an-ı Kerim Dersi Alma Durumuna İlişkin Bağımsız Gruplar T testi Sonuçları

Altboyut	Kur'an-ı Kerim	N	\bar{X}	SS	t	p
İçsel Dini Yönelim	Aldım	327	6.08	0.73	-0.09	0.93
	Almadım	590	6.09	0.72		
Dışsal Dini Yönelim	Aldım	327	5.04	1.15	-0.25	0.80
	Almadım	590	5.06	1.11		
Sorgulayıcı Dini Yönelim	Aldım	327	4.21	1.35	-1.74	0.08
	Almadım	590	4.36	1.31		
Katı Kuralcı Dini Yönelim	Aldım	327	4.97	1.15	2.67	0.01*
	Almadım	590	4.76	1.16		

*p<.05

Tablo 20 incelendiğinde, İçsel Dini Yönelim (İDY), Dışsal Dini Yönelim (DDY) ve Sorgulayıcı Dini Yönelim (SDY) alt boyutlarında Kur'anı Kerim dersini alan öğrenciler ve almayan öğrencilerin puanları arasında anlamlı bir farklılık tespit edilmemiştir.

Katı kuralcı Dini Yönelim (KKDY) puanlarına göre Kur'an-ı Kerim dersini alan öğrencilerin puanları ($\bar{X} = 4.97$), almayan öğrencilerin puanlarından ($\bar{X} = 4.76$) anlamlı derecede yüksek bulunmuştur.

Tablo 21. Ortaöğretim Öğrencilerinin Dini Yönelim Puanlarının Lisede Temel Dini Bilgiler Dersi Alma Durumuna İlişkin Bağımsız Gruplar T testi Sonuçları

Altboyut	Temel Dini Bilgiler	N	\bar{X}	SS	t	p
İçsel Dini Yönelim	Aldım	412	6.12	0.67	1.27	0.20
	Almadım	505	6.06	0.76		
Dışsal Dini Yönelim	Aldım	412	5.08	1.11	0.67	0.50
	Almadım	505	5.03	1.13		
Sorgulayıcı Dini Yönelim	Aldım	412	4.18	1.34	-2.65	0.01*
	Almadım	505	4.41	1.30		
Katı Kuralcı Dini Yönelim	Aldım	412	5.01	1.09	4.30	0.00**
	Almadım	505	4.69	1.20		

*p<.05; **p<.01

Tablo 21 incelendiğinde, Temel Dini Bilgiler dersini alan ve almayan öğrenciler arasında İDY ve DDY puanlarında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır.

SDY puanlarına göre Temel Dini Bilgiler dersi almayan öğrencilerin puanları ($\bar{X} = 4.41$), alan öğrencilerin puanlarına ($\bar{X} = 4.18$) göre anlamlı derecede daha yüksek bulunmuştur.

KKDY puanlarına göre, Temel Dini Bilgiler dersi alan öğrencilerin puanları ($\bar{X} = 5.01$), almayan öğrencilerin puanlarına ($\bar{X} = 4.69$) göre anlamlı derecede daha yüksek bulunmuştur.

Tablo 22. Ortaöğretim Öğrencilerinin Dini Yönelim Puanlarının Lisede Seçmeli Din Dersi Alma Durumuna İlişkin Bağımsız Gruplar T testi Sonuçları

Altboyut	Seçmeli Din Dersi	N	\bar{X}	SS	t	p
İçsel Dini Yönelim	Hiçbirini almadım	236	6.11	0.76	0.70	0.48
	En az birini aldım	681	6.08	0.71		
Dışsal Dini Yönelim	Hiçbirini almadım	236	5.08	1.11	0.46	0.65
	En az birini aldım	681	5.04	1.13		
Sorgulayıcı Dini Yönelim	Hiçbirini almadım	236	4.42	1.32	1.46	0.15
	En az birini aldım	681	4.27	1.33		
Katı Kuralcı Dini Yönelim	Hiçbirini almadım	236	4.80	1.18	-0.49	0.63
	En az birini aldım	681	4.84	1.16		

Tablo 22 incelendiğinde, lisede seçmeli en az bir seçmeli din dersi alan ve hiçbirini almayan öğrenciler arasında dört dini yönelim alt boyutunda da anlamlı bir fark bulunmadığını göstermektedir.

3.4.3. Dini Yönelim Biçimleri Puanlarının Kur'an-ı Kerim Okumayı Bilme Durumuna Göre Değişimi

Ortaöğretim öğrencilerinin Dini Yönelim puanları ile Kur'an-ı Kerim okumayı bilme düzeyleri arasındaki ilişkinin istatistiksel anlamlılığını değerlendirmek için Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) testi uygulanmış ve sonuçlar Tablo 23'te sunulmuştur.

Tablo 23. Ortaöğretim Öğrencilerinin Dini Yönelim Puanlarının Kur'an-ı Kerim Okumayı Bilme Durumuna İlişkin ANOVA Sonuçları

Alt Boyut	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p	Anlamli fark
İçsel Dini Yönelim	Gruplar arası	2.97	2	1.49			
	Gruplar içi	473.34	914	.52	2.87	.06	
	Toplam	476.31	916				
Dışsal Dini Yönelim	Gruplar arası	4.49	2	2.25			
	Gruplar içi	1147.84	914	1.26	1.79	.17	
	Toplam	1152.34	916				
Sorgulayıcı Dini Yönelim	Gruplar arası	30.49	2	15.25			
	Gruplar içi	1577.20	914	1.73	8.84	.00*	Bilmiyorum> Biliyorum
	Toplam	1607.70	916				
Katı Kuralcı Dini Yönelim	Gruplar arası	24.48	2	12.24			
	Gruplar içi	1210.21	914	1.32	9.24	.00*	Biliyorum> Bilmiyorum
	Toplam	1234.69	916				

*p<.01

Tablo 23 incelendiğinde, ANOVA testi sonuçlarına göre; Sorgulayıcı Dini Yönelim (SDY) ($F_{(4-912)}= 8.84$; $p<.01$) ve Katı Kuralcı Dini Yönelim (KKDY) ($F_{(4-912)}= 9.24$; $p<.01$) alt boyutlarında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmuştur. İçsel Dini Yönelim (İDY) ($F_{(4-912)}= 2.87$; $p > .05$) ve Dışsal Dini Yönelim (DDY) ($F_{(4-912)}= 1.79$; $p > .05$) alt boyutlarında ise anlamlı bir farklılık tespit edilmemiştir.

SDY alt boyutunda tespit edilen anlamlı farklılığın kaynağını belirlemek için yapılan çoklu karşılaştırma Scheffe testi sonucuna göre, "Kur'an-ı Kerim okumayı bilmiyorum" diyen öğrencilerin SDY puanları"($\bar{X} =4.24$), "biliyorum" diyen öğrencilere ($\bar{X} =4.84$) göre anlamlı derecede yüksek bulunmuştur.

KKDY alt boyutunda tespit edilen anlamlı farklılığın kaynağını belirlemek için varyansların homojenlik durumuna göre yapılan Dunnett C testi sonucunda, "Kur'an-

1 " Kerim okumayı biliyorum" diyen katılımcıların KKDY puanları (\bar{X} =4.89), "bilmiyorum" diyen öğrencilere (\bar{X} =4.32) göre anlamlı derecede yüksek bulunmuştur.

3.4.4. Dini Yönelim Biçimleri Puanlarının Öğrencilerin Din Eğitimiyle İlgili Derslerin Seçmeli Olarak Okutulması Konusundaki Görüşlerine Göre Değişimi

Ortaöğretim öğrencilerinin Dini Yönelim puanları ile din eğitimiyle ilgili derslerin (Kur'an-ı Kerim, Temel Dini Bilgiler ve Peygamberimizin Hayatı) seçmeli olarak okutulması konusundaki görüşlerine ilişkin istatistiksel anlamlılığını değerlendirmek için Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) testi uygulanmış ve sonuçlar Tablo 24'te sunulmuştur.

Tablo 24. Ortaöğretim Öğrencilerinin Dini Yönelim Puanlarının Din Eğitimiyle İlgili Derslerin Seçmeli Olarak Okutulması Konusundaki Görüşlerine İlişkin ANOVA Sonuçları

Alt Boyut	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p	Anlamlı fark
İçsel Dini Yönelim	Gruplar arası	33.34	2	16.67			
	Gruplar içi	442.97	914	0.48	34.39	.00*	Mevcut> Gereksiz, Yetersiz> Gereksiz
	Toplam	476.31	916				
Dışsal Dini Yönelim	Gruplar arası	43.75	2	21.88			
	Gruplar içi	1108.59	914	1.21	18.04	.00*	Mevcut> Yetersiz, Mevcut> Gereksiz
	Toplam	1152.34	916				
Sorgulayıcı Dini Yönelim	Gruplar arası	59.33	2	29.66			
	Gruplar içi	1548.37	914	1.69	17.51	.00*	Gereksiz> Mevcut, Gereksiz> Yetersiz
	Toplam	1607.70	916				
Katı Kuralcı Dini Yönelim	Gruplar arası	163.32	2	81.66			
	Gruplar içi	1071.37	914	1.17	69.66	.00*	Mevcut> Gereksiz, Yetersiz> Gereksiz
	Toplam	1234.69	916				

Mevcut: Gereklidir, mevcut haliyle seçmeli ders olarak okutulmalıdır., **Yetersiz:** Gereklidir, ancak bu dersler mevcut haliyle yetersizdir., **Gereksiz:** Gereksizdir, seçmeli ders olarak okutulmamalıdır.

*p<.01

Tablo 24 incelendiğinde, ANOVA testi sonuçlarına göre; İçsel Dini Yönelim (İDY) ($F_{(2-914)} = 34.39$; $p < .01$), Dışsal Dini Yönelim (DDY) ($F_{(2-914)} = 18.04$; $p > .05$), Sorgulayıcı Dini Yönelim (SDY) ($F_{(2-914)} = 17.51$; $p < .01$) ve Katı Kuralcı Dini Yönelim (KKDY) ($F_{(2-914)} = 69.66$; $p < .01$) alt boyutlarında anlamlı bir farklılık bulunmuştur.

İDY alt boyutunda bulunan anlamlı farklılığı tespit etmek için yapılan Dunnett C sonucuna göre, "Mevcut haliyle yeterlidir" grubundaki öğrencilerin İDY puanları ($\bar{X} = 6.24$), "Gereksizdir" grubundaki öğrencilerin puanları ($\bar{X} = 5.79$) arasında anlamlı derecede farklılık göstermektedir ve bu fark "Mevcut haliyle yeterlidir" grubundaki öğrencilerin lehine bulunmuştur. Aynı şekilde, "Mevcut haliyle yetersizdir" grubundaki öğrencilerin İDY puanları ($\bar{X} = 6.15$) ile "Gereksizdir" grubundaki öğrencilerin puanları ($\bar{X} = 5.79$) arasında da anlamlı derecede farklılık tespit edilmiştir ve bu fark da "Mevcut haliyle yetersizdir" grubundaki öğrencilerin lehine bulunmuştur.

Dışsal Dini Yönelim (DDY) alt boyutunda tespit edilen farklılığı belirlemek için uygulanan Scheffe testi sonucuna göre, "Mevcut haliyle yeterlidir" grubundaki öğrencilerin DDY puanları ($\bar{X} = 5.28$), "Mevcut haliyle yetersizdir" grubundaki öğrencilerin puanları ($\bar{X} = 4.98$) ve "Gereksizdir." grubundaki öğrencilerin puanlarından ($\bar{X} = 4.76$) anlamlı derecede yüksek bulunmuştur.

Sorgulayıcı Dini Yönelim (SDY) alt boyutunda tespit edilen farklılığı belirlemek için uygulanan Scheffe testi sonucuna göre, "Gereksizdir" grubundaki öğrencilerin SDY puanları ($\bar{X} = 4.71$), "Mevcut haliyle yeterlidir" grubundaki öğrencilerin puanları ($\bar{X} = 4.17$) ve "Mevcut haliyle yetersizdir." grubundaki öğrencilerin puanlarından ($\bar{X} = 4.12$) anlamlı derecede yüksek bulunmuştur.

KKDY alt boyutunda tespit edilen farklılığı belirlemek için uygulanan Dunnett C testi sonucuna göre, "Mevcut haliyle yeterlidir" grubundaki öğrencilerin KDDY puanları ($\bar{X} = 5.16$), "Mevcut haliyle yetersizdir." grubundaki öğrencilerin puanlarından ($\bar{X} = 4.99$) ve "Gereksizdir." Grubundaki öğrencilerin puanlarından ($\bar{X} = 4.17$) anlamlı derecede farklı bulunmuştur.

3.4.5. Dini Yönelim Biçimleri Puanlarının Okulda Verilen Din Eğitiminin İnanç ile İlgili Sorulara Cevap Vermede Yeterli Olma Durumuna İlişkin Görüşlere Göre Değişimi

Ortaöğretim öğrencilerinin Dini Yönelim puanları ile okulda verilen din eğitiminin inanç ile ilgili sorulara cevap vermede yeterli olup olmadığına ilişkin görüşlere ilişkin istatistiksel anlamlılığını değerlendirmek için Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) testi uygulanmış ve sonuçlar Tablo 25'te sunulmuştur.

Tablo 25. Ortaöğretim Öğrencilerinin Dini Yönelim Puanlarının Okulda Verilen Din Eğitiminin İnanç ile İlgili Sorulara Cevap Vermede Yeterli Olma Durumuna İlişkin ANOVA Sonuçları

Alt Boyut	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	P	Anlamlı fark
İçsel Dini Yönelim	Gruplar arası	10.45	2	5.22	10.25	.00*	Yeterli> Yetersiz,
	Gruplar içi	465.86	914	.51			Yeterli> Kısmen yeterli
	Toplam	476.31	916				
Dışsal Dini Yönelim	Gruplar arası	40.69	2	20.35	16.73	.00*	Yeterli> Yetersiz,
	Gruplar içi	1111.64	914	1.22			Yeterli> Kısmen yeterli
	Toplam	1152.34	916				
Sorgulayıcı Dini Yönelim	Gruplar arası	35.39	2	17.70	10.29	.00*	Yetersiz> Yeterli,
	Gruplar içi	1572.30	914	1.72			Yetersiz> Kısmen yeterli
	Toplam	1607.70	916				
Katı Kuralcı Dini Yönelim	Gruplar arası	70.31	2	35.16	27.60	.00*	Yeterli> Yetersiz,
	Gruplar içi	1164.38	914	1.27			yeterli> Kısmen yeterli
	Toplam	1234.69	916				

*p<.01

Tablo 25 incelendiğinde, ANOVA testi sonuçlarına göre; İçsel Dini Yönelim (İDY) ($F_{(2-914)} = 10.25$; $p < .01$), Dışsal Dini Yönelim (DDY) ($F_{(2-914)} = 16.73$; $p > .05$),

Sorgulayıcı Dini Yönelim (SDY) ($F_{(2-914)}= 10.29; p<.01$) ve Katı Kuralcı Dini Yönelim (KKDY) ($F_{(2-914)}= 27.60; p<.01$) alt boyutlarında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmuştur.

İDY alt boyutundaki farklılığı tespit etmek adına gerçekleştirilen Scheffe testi sonucuna göre, okulda verilen din eğitimini inançla ilgili sorulara cevap vermede yeterli olup olmadığına ilişkin sorulara "Yeterli" grubundaki öğrencilerin İDY puanları ($\bar{X} = 6.24$), "Yetersiz" grubundaki öğrencilerin puanları ($\bar{X} = 5.97$) ile "Kısmen yeterli" grubundaki öğrencilerin puanlarından ($\bar{X} = 6.06$) anlamlı derecede yüksektir.

DDY alt boyutundaki bu anlamlı farklılığın kaynağını belirlemek adına gerçekleştirilen Scheffe testi sonucuna göre, "Yeterli" bulan öğrencilerin DDY puanları ($\bar{X} = 5.37$), "Yetersiz" bulan öğrencilerin puanları ($\bar{X} = 4.86$) ile "Kısmen yeterli" grubundaki öğrencilerin puanlarından ($\bar{X} = 4.95$) anlamlı derecede yüksek bulunmuştur.

SDY alt boyutundaki farklılığı tespit etmek adına gerçekleştirilen Scheffe testi sonucuna göre, "Yetersiz" grubundaki öğrencilerin SDY puanları ($\bar{X} = 4.59$) ile "Yeterli" bulan öğrencilerin puanları ($\bar{X} = 4.09$) arasında "Yetersiz" bulan öğrenci puanları lehine farklılıklar bulunmuştur. Aynı şekilde "Yetersiz" grubundaki öğrencilerin SDY puanları ($\bar{X} = 4.59$) ile "Kısmen yeterli" grubundaki öğrencilerin puanları ($\bar{X} = 4.26$) arasında "Yetersiz" grubundaki öğrenci puanları lehine farklılıklar bulunmuştur

KKDY alt boyutundaki bu anlamlı farklılığın kaynağını belirlemek adına gerçekleştirilen Scheffe testi sonuçlarına göre, "Yeterli" grubundaki öğrencilerin KKDY puanları ($\bar{X} = 5.19$), "Yetersiz" grubundaki öğrencilerin puanları ($\bar{X} = 4.47$) ile "Kısmen yeterli" grubundaki öğrencilerin puanlarından ($\bar{X} = 4.83$) anlamlı derecede yüksektir.

3.4.6. Dini Yönelim Biçimleri Puanlarının Öğrencilerin Dini Konularda Aklına Takılan Sorularda İlk Müracaat Ettikleri Kişi/Kuruma Göre Değişimi

Ortaöğretim öğrencilerinin Dini Yönelim puanları ile dini konularda aklına takılan sorularda ilk müracaat ettikleri kişi/kuruma ilişkin istatistiksel anlamlılığını

değerlendirmek için Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) testi uygulanmış ve sonuçlar Tablo 26’da sunulmuştur.

Tablo 26. Dini Yönelim Biçimleri Puanlarının Öğrencilerin Dini Konularda Aklına Takılan Sorularda İlk Müracaat Ettikleri Kişi/Kuruma Göre Değişimine İlişkin ANOVA Sonuçları

Alt Boyut	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p	Anlamlı fark
İçsel Dini Yönelim	Gruplar arası	13.62	5	2.72	5.36	.00**	Anne-baba> İnternet, İmam>İnternet
	Gruplar içi	462.69	911	0.51			
	Toplam	476.31	916				
Dışsal Dini Yönelim	Gruplar arası	21.79	5	4.36	3.51	.00**	İmam> Anne-baba, Anne- baba> Kitaplar, Anne baba> İnternet, Anne- Baba> Diğer, İmam>Kitaplar, İmam>İnternet, İmam>Diğer, İmam>Öğretmen
	Gruplar içi	1130.55	911	1.24			
	Toplam	1152.34	916				
Sorgulayıcı Dini Yönelim	Gruplar arası	28.00	5	5.60	3.23	.01*	Kitap> Anne-baba, Diğer> Anne - baba, Diğer>Öğretmen Diğer>İmam, Diğer>İnternet, Kitap>İmam
	Gruplar içi	1579.69	911	1.73			
	Toplam	1607.70	916				
Katı Kuralcı Dini Yönelim	Gruplar arası	64.80	5	12.96	10.09	.00**	Anne-Baba> İnternet, Anne-Baba> Kitaplar, İmam>Kitaplar, İmam>İnternet
	Gruplar içi	1169.89	911	1.28			
	Toplam	1234.69	916				

*p<.05; **p<.01

Tablo 26 incelendiğinde, ANOVA testi sonucuna göre; İçsel Dini Yönelim (İDY) ($F_{(5-911)} = 5.36$; $p < .01$), Dışsal Dini Yönelim (DDY) ($F_{(5-911)} = 3.51$; $p < .01$),

Sorgulayıcı Dini Yönelim (SDY) ($F_{(5-911)}= 3.23$; $p > .05$) ve Katı Kuralcı Dini Yönelim (KKDY) ($F_{(5-911)}= 10.09$; $p < .01$) alt boyutlarında istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar bulunmuştur.

İDY alt boyutundaki tespit edilen farklılığı belirlemek adına homojenlik durumuna göre uygulanan Dunnett C testi sonucuna göre, öğrencilerin dini konularda aklına takılan sorularda ilk anne-babalarına müracaat eden öğrencilerin İDY puanları ($\bar{X} = 6.18$), internete müracaat eden öğrencilerin puanlarından ($\bar{X} = 5.96$) anlamlı derece yüksektir. Ayrıca internete müracaat eden öğrencilerin puanları ($\bar{X} = 5.96$) ile imama müracaat eden öğrencilerin puanları ($\bar{X} = 6.37$) arasında internete müracaat edenlerin lehine anlamlı fark bulunmuştur.

DDY alt boyutundaki tespit edilen farklılığı belirlemek adına gerçekleştirilen Scheffe testi sonuçlarına göre, öğrencilerin dini konularda aklına takılan sorularda ilk imama müracaat eden öğrencilerin DDY puanları ($\bar{X} = 5.59$), anne-babaya müracaat eden öğrencilerin puanlarından ($\bar{X} = 5.14$), kitaplara müracaat eden öğrencilerin puanlarından ($\bar{X} = 4.71$), öğretmene müracaat eden öğrencilerin puanlarından ($\bar{X} = 5.03$), internete müracaat eden öğrencilerin puanlarından ($\bar{X} = 4.96$) ve diğer kaynaklara müracaat eden öğrencilerin puanlarından ($\bar{X} = 4.80$) anlamlı derece yüksektir. Ayrıca anne-babaya müracaat eden öğrencilerin DDY puanları ($\bar{X} = 5.14$), internete müracaat eden öğrencilerin puanlarından ($\bar{X} = 4.96$), kitaplara müracaat eden öğrencilerin puanlarından ($\bar{X} = 4.71$) ve internete müracaat eden öğrencilerin puanlarından ($\bar{X} = 4.96$) anlamlı derecede yüksek bulunmuştur.

SDY alt boyutunda tespit edilen farklılığı belirlemek adına gerçekleştirilen Scheffe testi sonucuna göre, öğrencilerin dini konularda aklına takılan sorularda ilk kitaba müracaat eden öğrencilerin DDY puanları ($\bar{X} = 4.76$), anne-babaya müracaat eden öğrencilerin puanlarından ($\bar{X} = 4.20$) ve imama müracaat eden öğrencilerin puanlarından ($\bar{X} = 3.98$) anlamlı derecede yüksektir. Ayrıca diğer kaynaklara müracaat eden öğrencilerin SDY puanları ($\bar{X} = 4.76$), internete müracaat eden öğrencilerin puanlarından ($\bar{X} = 4.37$), imama müracaat eden öğrencilerin puanlarından ($\bar{X} = 3.98$), anne-babaya müracaat eden öğrencilerin puanlarından ($\bar{X} = 4.20$) ve öğretmene müracaat eden öğrencilerin puanlarından ($\bar{X} = 4.29$) anlamlı derecede yüksek bulunmuştur.

KKDY alt boyutunda tespit edilen farklılığı belirlemek adına homojenlik durumuna göre uygulanan Dunnett C testi sonucuna göre, öğrencilerin dini konularda aklına takılan sorularda ilk anne-babalarına müracaat eden öğrencilerin KDDY puanları ($\bar{X} = 5.03$), internete müracaat eden öğrencilerin puanlarından ($\bar{X} = 4.54$) ve kitaba müracaat eden öğrencilerin puanlarından ($\bar{X} = 4.29$) anlamlı derece yüksektir. Ayrıca imama müracaat eden öğrencilerin puanları ($\bar{X} = 5.53$), internete müracaat eden öğrencilerin puanlarından ($\bar{X} = 4.54$) ve kitaba müracaat eden öğrencilerin puanlarından ($\bar{X} = 4.29$) anlamlı derecede yüksek bulunmuştur.

3.4.7. Dini Yönelim Biçimleri Puanlarının Öğrencilerin Dini Anlayışının Oluşmasında En Etkili Olan Kişi/Kaynak/Kuruma Göre Değişimi

Ortaöğretim öğrencilerinin Dini Yönelim puanları ile dini anlayışlarının oluşmasında en etkili olan kişi, kaynak ve kuruma ilişkin istatistiksel anlamlılığını değerlendirmek için Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) testi uygulanmış ve sonuçlar Tablo 27’de sunulmuştur.

Tablo 27. Dini Yönelim Biçimleri Puanlarının Öğrencilerin Dini Anlayışının Oluşmasında En Etkili Olan Kişi/Kaynak/Kuruma İlişkin ANOVA Sonuçları

Alt Boyut	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p	Anlamlı fark
İçsel Dini Yönelim	Gruplar arası	18.00	5	3.60	7.16	.00*	Aile> İnternet, Din Görevlileri>
	Gruplar içi	458.31	911	0.50			Kitap, Din Görevlileri>
	Toplam	476.31	916				İnternet,
Dışsal Dini Yönelim	Gruplar arası	43.97	5	8.79	7.23	.00*	Din Görevlileri> Öğretmen, Din Görevlileri>
	Gruplar içi	1108.37	911	1.22			Kitap, Din Görevlileri>
	Toplam	1152.34	916				İnternet
Sorgulayıcı Dini Yönelim	Gruplar arası	46.81	5	9.36	5.46	.00*	Kitap>Aile, Kitap>Öğretmen,
	Gruplar içi	1560.88	911	1.71			
	Toplam	1607.70	916				
Katı Kuralcı Dini Yönelim	Gruplar arası	65.38	5	13.08	10.19	.00*	Din Görevlileri>Aile, Din Görevlileri> Öğretmen, Din Görevlileri>
	Gruplar içi	1169.31	911	1.28			Kitap, Din Görevlileri>
	Toplam	1234.69	916				İnternet, Aile> İnternet

*p<.01

Tablo 27’de verilen ANOVA sonucuna göre; İçsel Dini Yönelim (İDY) ($F_{(5-911)} = 7.16$; $p < .01$), Dışsal Dini Yönelim (DDY) ($F_{(5-911)} = 7.23$; $p < .01$), Sorgulayıcı Dini Yönelim (SDY) ($F_{(5-911)} = 5.46$; $p < .01$) ve Katı Kuralcı Dini Yönelim (KKDY) ($F_{(5-911)} = 10.19$; $p < .01$) alt boyutlarında anlamlı farklılıklar tespit edilmiştir.

İDY alt boyutunda tespit edilen farklılığı belirlemek amacıyla homojenlik durumuna göre uygulanan Dunnett C testi sonucuna göre, öğrencilerin dini anlayış ve birikiminin oluşmasında en etkili faktörün aile olan öğrencilerin İDY puanları ($\bar{X} = 6.30$) ile en etkili faktörün internet olan öğrencilerin puanları ($\bar{X} = 5.75$) arasında aile lehine anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Ayrıca dini birikim ve anlayışlarının oluşmasında en etkili faktörün din görevlilerin olduğu öğrencilerin İDY puanları ($\bar{X} = 6.30$), kitabın en etkili faktör olduğu öğrencilerin puanlarından ($\bar{X} = 5.93$) ve internetin en etkili faktör olduğu öğrencilerin puanlarından ($\bar{X} = 5.75$) daha yüksektir.

DDY alt boyutunda tespit edilen farklılığı belirlemek amacıyla uygulanan Scheffe testi sonucuna göre, öğrencilerin dini anlayış ve birikimlerinin oluşmasında en etkili faktörün din görevlileri olduğu öğrencilerin DDY puanları ($\bar{X} = 5.54$), en etkili faktörün kitaplar olduğu öğrencilerin puanlarından ($\bar{X} = 4.67$), en etkili faktörün öğretmenler olduğu öğrencilerin puanlarından ($\bar{X} = 4.94$) ve en etkili faktörün internet olduğu öğrencilerin puanlarından ($\bar{X} = 4.75$) daha yüksektir.

SDY alt boyutunda tespit edilen farklılığı belirlemek amacıyla uygulanan Scheffe testi sonucuna göre, öğrencilerin dini anlayış ve birikimlerinin oluşmasında en etkili faktörün kitap olduğu öğrencilerin SDY puanları ($\bar{X} = 4.89$), en etkili faktörün aile olduğu öğrencilerin puanlarından ($\bar{X} = 4.23$) ve en etkili faktörün öğretmenler olduğu öğrencilerin puanlarından ($\bar{X} = 4.17$) daha yüksektir.

KKDY alt boyutunda tespit edilen farklılığı belirlemek amacıyla homojenlik durumuna göre uygulanan Dunnett C testi sonucuna göre, öğrencilerin dini anlayış ve birikimlerinin oluşmasında en etkili faktörün din görevlileri olduğu öğrencilerin KKDY puanları ($\bar{X} = 5.35$), en etkili faktörün kitaplar olduğu öğrencilerin puanlarından ($\bar{X} = 4.44$), en etkili faktörün öğretmenler olduğu öğrencilerin puanlarından ($\bar{X} = 4.70$), en etkili faktörün aile olduğu öğrencilerin puanlarından ($\bar{X} =$

4.92) ve en etkili faktörün internet olduğu öğrencilerin puanlarından ($\bar{X} = 4.28$) daha yüksektir. Ayrıca dini birikim ve anlayışlarının oluşmasında en etkili faktörün aile olduğu öğrencilerin KKDY puanları ($\bar{X} = 4.92$) ile en etkili faktörün internet olduğu öğrencilerin puanların ($\bar{X} = 4.28$) arasında aile lehine anlamlı farklılık bulunmaktadır.

Gökmen (2020) tarafından yapılan bir araştırmada, öğrencilere dini düşüncelerinin oluşumunda en fazla katkı sağlayan unsurlar sorulduğunda, %60.6 oranında aile ve yakın çevrelerinin etkili olduğunu belirtmişlerdir. Benzer şekilde, Mendiş'in (2010) çalışmasında da katılımcılar, inanç kabullerinin oluşmasında en çok etkili olan unsurun aile olduğunu ifade etmişlerdir.

3.4.8. Dini Yönelim Biçimleri Puanlarının Okul Dışında Alınan Din Eğitime Göre Değişimi

Ortaöğretim öğrencilerinin Dini Yönelim puanları ile okul dışında din eğitimi alma durumu arasındaki ilişkinin istatistiksel anlamlılığını değerlendirmek için Bağımsız Gruplar t Testi uygulanmış ve sonuçlar Tablo 28' de sunulmuştur.

Tablo 28. Dini Yönelim Biçimleri Puanlarının Okul Dışında Din Eğitimi Alma Durumuna İlişkin Bağımsız Gruplar T Testi Sonuçları

Alt boyut	Okul Dışında Din Eğitimi	N	\bar{X}	SS	t	p
İçsel Dini Yönelim	Aldım	838	6.12	0.68	3.34	.00*
	Almadım	79	5.74	0.99		
Dışsal Dini Yönelim	Aldım	838	5.09	1.10	3.14	.00*
	Almadım	79	4.62	1.29		
Sorgulayıcı Dini Yönelim	Aldım	838	4.29	1.33	-1.59	.11
	Almadım	79	4.53	1.23		
Katı Kuralcı Dini Yönelim	Aldım	838	4.89	1.13	3.98	.00*
	Almadım	79	4.27	1.32		

*p<.01

Tablo 28 incelendiğinde, İçsel Dini Yönelim (İDY), Dışsal Dini Yönelim (DDY) ve Katı kuralcı Dini Yönelim (KKDY) alt boyutlarında okul dışı din eğitimi alan öğrenciler ile almayan öğrenciler arasında anlamlı farklılık bulunmuştur. Ancak

Sorgulayıcı Dini Yönelim (SDY) alt boyutunda ise anlamlı farklılık tespit edilmemiştir.

İDY puanlarına göre okul dışı din eğitimi alan öğrencilerin puanları ($\bar{X} = 6.12$), almayan öğrencilerin puanlarından ($\bar{X} = 5.74$) anlamlı derecede yüksek bulunmuştur.

DDY puanlarına göre okul dışı din eğitimi alan öğrencilerin puanları ($\bar{X} = 5.09$), almayan öğrencilerin puanlarından ($\bar{X} = 4.62$) anlamlı derecede yüksek bulunmuştur.

KDDY puanlarına göre okul dışı din eğitimi alan öğrencilerin puanları ($\bar{X} = 4.89$), almayan öğrencilerin puanlarından ($\bar{X} = 4.27$) anlamlı derecede yüksek bulunmuştur.

Kavun (2016) tarafından lise öğrencileri üzerinde gerçekleştirilen bir araştırmada, din eğitimi alan öğrencilerin dindarlık düzeylerinin din eğitimi almayan öğrencilerden daha yüksek olduğu görülmüştür. Kontbay (2005) tarafından lisede öğrenim gören öğrencilerin dini tutumlarına yönelik yapılan bir başka araştırmada ise, okul dışında din eğitimi alan öğrencilerin dini tutum düzeylerinin, bu eğitimi almayan öğrencilerden yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Lise öğrencileri üzerinde yapılan bir araştırmada okul dışında din eğitimi alanların inanç boyutu dışarıdan din eğitimi almayanlara göre daha olumlu olduğu görülmüştür (Ceylan, 2010).

Ortaöğretim öğrencilerinin Dini Yönelim puanları ile ailede din eğitimi alma durumu arasındaki ilişkinin istatistiksel anlamlılığını değerlendirmek için Bağımsız Gruplar t Testi uygulanmış ve sonuçlar Tablo 29'ta sunulmuştur.

Tablo 29. Dini Yönelim Biçimleri Puanlarının Ailede Din Eğitimi Alma Durumuna İlişkin Bağımsız Gruplar T Testi Sonuçları

Alt boyut	Ailede Din Eğitimi	N	\bar{X}	SS	t	p
İçsel Dini Yönelim	Aldım	302	6.12	0.68	0.28	0.78
	Almadım	615	5.74	0.99		
Dışsal Dini Yönelim	Aldım	302	5.09	1.10	-1.30	0.19
	Almadım	615	4.62	1.29		
Sorgulayıcı Dini Yönelim	Aldım	302	4.29	1.33	-0.39	0.70
	Almadım	615	4.53	1.23		
Katı Kuralcı Dini Yönelim	Aldım	302	4.89	1.13	1.76	0.08
	Almadım	615	4.27	1.32		

Tablo 29 incelendiğinde, öğrencilerin ailede din eğitimi alıp almama durumlarının dini yönelim biçimlerinin tüm alt boyutlarında anlamlı bir fark bulunmamıştır. Çakmak (2018) tarafından lise öğrencileri üzerinde yapılan bir araştırmada da, katılımcıların büyük bir kısmı din eğitimi kaynağı olarak ailelerini belirttiği görülmektedir.

Ortaöğretim öğrencilerinin Dini Yönelim puanları ile camide din eğitimi alma durumu arasındaki ilişkinin istatistiksel anlamlılığını değerlendirmek için Bağımsız Gruplar t Testi uygulanmış ve sonuçlar Tablo 30 'ta sunulmuştur.

Tablo 30. Dini Yönelim Biçimleri Puanlarının Camide Din Eğitimi Alma Durumuna İlişkin Bağımsız Gruplar T Testi Sonuçları

Alt boyut	Camide Din Eğitimi	N	\bar{X}	SS	t	p
İçsel Dini Yönelim	Aldım	445	6.12	0.66	1.22	.22
	Almadım	472	6.06	0.77		
Dışsal Dini Yönelim	Aldım	445	5.08	1.12	.71	.48
	Almadım	472	5.02	1.13		
Sorgulayıcı Dini Yönelim	Aldım	445	4.19	1.33	-2.72	.01*
	Almadım	472	4.42	1.31		
Katı Kuralcı Dini Yönelim	Aldım	445	4.93	1.09	2.51	.01*
	Almadım	472	4.74	1.21		

*p<.05

Tablo 30 incelendiğinde, Sorgulayıcı Dini Yönelim (SDY) ve Katı Kuralcı Dini Yönelim (KKDY) alt boyutlarında camide din eğitimi alan ve almayan öğrenciler arasında anlamlı farklılık bulunmuştur. Ancak İçsel Dini Yönelim (İDY) ve Dışsal Dini Yönelim (DDY) alt boyutunda ise anlamlı farklılık tespit edilmemiştir.

SDY puanlarına göre camide din eğitimi almayan öğrencilerin puanları ($\bar{X} = 4.42$), alan öğrencilerin puanlarından ($\bar{X} = 4.19$) anlamlı derecede yüksek bulunmuştur.

KDDY puanlarına göre camide din eğitimi alan öğrencilerin puanları ($\bar{X} = 4.93$), alan öğrencilerin puanlarından ($\bar{X} = 4.74$) anlamlı derecede yüksek bulunmuştur.

Ortaöğretim öğrencilerinin Dini Yönelim puanları ile Kur'an Kursunda din eğitimi alma durumu arasındaki ilişkinin istatistiksel anlamlılığını değerlendirmek için Bağımsız Gruplar t Testi uygulanmış ve sonuçlar Tablo 31'de sunulmuştur.

Tablo 31. Dini Yönelim Biçimleri Puanlarının Kur'an Kursunda Din Eğitimi Alma Durumuna İlişkin Bağımsız Gruplar T Testi Sonuçları

Alt Boyut	Kuran Kursunda Din Eğitimi	N	\bar{X}	SS	t	p
İçsel Dini Yönelim	Aldım	614	6.14	0.66	2.88	.00*
	Almadım	303	5.98	0.83		
Dışsal Dini Yönelim	Aldım	614	5.10	1.06	1.87	.06
	Almadım	303	4.95	1.23		
Sorgulayıcı Dini Yönelim	Aldım	614	4.20	1.35	-3.66	.00*
	Almadım	303	4.53	1.24		
Katı Kuralcı Dini Yönelim	Aldım	614	4.88	1.10	1.48	.14
	Almadım	303	4.75	1.28		

*p<.05

Tablo 31 incelendiğinde, İçsel Dini Yönelim (İDY) ve Sorgulayıcı Dini Yönelim (SDY) alt boyutlarında Kur'an Kursunda din eğitimi alan öğrenciler ile almayan öğrenciler arasında anlamlı farklılık bulunmuştur. Ancak Dışsal Dini Yönelim (DDY) ve Katı Kuralcı Dini Yönelim (KKDY) alt boyutlarında ise anlamlı bir farklılık bulunmamıştır.

İDY puanlarına göre Kuran Kursunda din eğitimi alan öğrencilerin puanları (\bar{X} = 6.14), almayan öğrencilerin puanlarından (\bar{X} = 5.98) anlamlı derecede yüksek bulunmuştur.

SDY puanlarına göre Kuran Kursunda din eğitimi almayan öğrencilerin puanları (\bar{X} = 4.53), alan öğrencilerin puanlarından (\bar{X} = 4.20) anlamlı derecede yüksek bulunmuştur.

Ortaöğretim öğrencilerinin Dini Yönelim puanları ile Dini grup ve cemaatlerde din eğitimi alma durumu arasındaki ilişkinin istatistiksel anlamlılığını değerlendirmek için Bağımsız Gruplar t Testi uygulanmış ve sonuçlar Tablo 31'de sunulmuştur.

Çalışkanoglu (2018) tarafından İmam Hatip Liseleri öğrencileri üzerinde yapılan bir araştırmada, katılan öğrencilerin çoğunluğu din eğitimini cami ve Kur'an kurslarından aldığını ifade etmiştir.

Tablo 32. Dini Yönelim Biçimleri Puanlarının Dini Grup ve Cemaatlerde Din Eğitimi Alma Durumuna İlişkin Bağımsız Gruplar T Testi Sonuçları

Alt boyut	Dini Grup ve Cemaatlerde Din Eğitimi	N	\bar{X}	SS	t	p
İçsel Dini Yönelim	Aldım	97	6.09	0.69	0.06	.96
	Almadım	820	6.09	0.73		
Dışsal Dini Yönelim	Aldım	97	4.92	1.14	-1.21	.23
	Almadım	820	5.07	1.12		
Sorgulayıcı Dini Yönelim	Aldım	97	4.18	1.48	-0.92	.36
	Almadım	820	4.32	1.30		
Kati Kuralcı Dini Yönelim	Aldım	97	4.89	1.24	0.54	.59
	Almadım	820	4.83	1.15		

Tablo 32 incelendiğinde, öğrencilerin dini grup ve cemaatlerde din eğitimi alıp almama durumlarının dini yönelim biçimlerinin tüm alt boyutlarında anlamlı bir fark bulunmamıştır.

Ortaöğretim öğrencilerinin Dini Yönelim puanları ile Diğer yerlerde din eğitimi alma durumu arasındaki ilişkinin istatistiksel anlamlılığını değerlendirmek için Bağımsız Gruplar t Testi uygulanmış ve sonuçlar Tablo 33'de sunulmuştur.

Tablo 33. Dini Yönelim Biçimleri Puanlarının Diğer yerlerden Din Eğitimi Alma Durumuna İlişkin Bağımsız Gruplar T Testi Sonuçları

Alt boyut	Diğer	N	\bar{X}	SS	t	p
İçsel Dini Yönelim	Aldım	30	6.10	.71	.13	.90
	Almadım	887	6.09	.72		
Dışsal Dini Yönelim	Aldım	30	4.97	1.32	-.38	.70
	Almadım	887	5.05	1.12		
Sorgulayıcı Dini Yönelim	Aldım	30	4.11	1.63	-.69	.49
	Almadım	887	4.31	1.31		
Katı Kuralcı Dini Yönelim	Aldım	30	4.98	1.41	.70	.48
	Almadım	887	4.83	1.15		

Tablo 33 incelendiğinde, öğrencilerin diğer yerlerden din eğitimi alıp almama durumlarının dini yönelim biçimlerinin tüm alt boyutlarında anlamlı bir fark bulunmamıştır.

SONUÇ ve ÖNERİLER

Bu araştırmanın sonuçları, ortaöğretim öğrencilerinin dini yönelimlerinin, aldıkları din eğitimi ve sosyo-demografik değişkenlere göre farklılık gösterdiğini ortaya koymuştur. Araştırma kapsamında, 917 öğrenciye uygulanan Yeniden Yapılandırılmış Müslüman Dini Yönelim Ölçeği'nin alt boyutları (içsel dini yönelim, dışsal dini yönelim, katı kuralcı dini yönelim ve sorgulayıcı dini yönelim) incelenmiş ve elde edilen bulgular değerlendirilmiştir.

Araştırma sonuçları, içsel dini yönelim (İDY) puanlarının en yüksek, sorgulayıcı dini yönelim (SDY) puanlarının ise en düşük olduğunu göstermiştir. İçsel dini yönelimin yüksek olması, öğrencilerin dini inançları kişisel ve içten bir şekilde benimsediklerini, sorgulayıcı dini yönelimin düşük olması ise dini inançları sorgulama ve eleştirel bir bakış açısıyla değerlendirme eğilimlerinin zayıf olduğunu ortaya koymaktadır.

Araştırmaya katılan öğrencilerin dini yönelim alt boyutları açısından cinsiyete göre genel bir farklılık göstermediğini, ancak katı kuralcı dini yönelim (KKDY) alt boyutunda erkek öğrencilerin kız öğrencilerden anlamlı derecede daha yüksek puanlara sahip olduğunu ortaya koymaktadır. Bu durum erkeklerin dini inanç ve uygulamalarda daha katı ve kurallara bağlı bir yönelime sahip olabileceğini düşündürmektedir. Ancak, literatürde yer alan farklı bulgular, cinsiyetin bu konudaki değerlendirme için tek başına yeterli bir değişken olmayabileceğini ve diğer faktörlerin de dikkate alınması gerektiğini göstermektedir.

Mezun olunan okul türüne göre, imam hatip ortaokulu mezunlarının İDY ve KKDY puanlarının diğer ortaokul mezunlarına göre daha yüksek olduğu, SDY puanlarının ise daha düşük olduğu bulunmuştur. Bu sonuçlar, imam hatip ortaokullarında verilen yoğun din eğitiminin, öğrencilerin dini inançlarını içselleştirme ve katı kurallarla benimseme eğilimlerini artırdığı görülmektedir. Buna karşın, normal ortaokul öğrencilerinin dini inançlarını sorgulama ve eleştirel düşünme becerilerinin daha gelişmiş olduğunu ve imam hatip ortaokullarında verilen din eğitiminin bu yönelimi yeterince desteklememiş olabileceğini düşündürmektedir.

Lise türüne göre yapılan değerlendirmelerde, Anadolu İmam Hatip Lisesi (AİHL) öğrencilerinin İDY düzeyleri, Fen Lisesi ve Sosyal Bilimler Lisesi öğrencilerine göre daha yüksek bulunmuştur. Bu durum, AİHL öğrencilerinin dini inanç ve pratikleriyle daha derin bir şekilde özdeşleştiklerini ve bunları yaşamlarının merkezine yerleştirdiklerini düşündürmektedir. Anadolu Lisesi öğrencilerinin DDY puanlarının, Fen Lisesi ve Sosyal Bilimler Lisesi öğrencilerine göre yüksek çıkması bu öğrencilerin dini pratikleri ve ibadetleri toplumsal statü ve kabul görme aracı olarak kullanabileceklerini göstermektedir. Fen liseleri ve Anadolu liseleri öğrencilerinin sorgulayıcı dini yönelim puanlarının diğer lise türlerine göre daha yüksek olması bu öğrencilerin daha eleştirel ve sorgulayıcı bir dini tutuma sahip olduklarını göstermektedir. Bu, Fen Lisesi öğretim programının bilimsel düşünce ve sorgulama becerilerini teşvik etmesinin bir sonucu olabilir. AİHL, Meslek Lisesi ve Anadolu Lisesinin KKDY puanları Fen Lisesi ve Sosyal Bilimler Lisesi puanlarından daha yüksek bulunmuştur. AİHL'deki yüksek KKDY puanlarının din eğitiminin yoğunluğundan kaynaklanabileceğini, ancak Meslek Lisesi ve Anadolu Lisesi'ndeki yüksek puanların diğer faktörlerden etkilendiğini göstermektedir. Aile yapısı, sosyal ve kültürel çevreler gibi faktörler bu öğrencilerin dini yönelimleri üzerinde etkili olabilir. Bu nedenle, daha kapsamlı ve derinlemesine çalışmalar yapılarak, farklı lise türlerindeki dini yönelimlerin nedenleri daha iyi anlaşılmalıdır.

Liseye yerleşme biçimine göre elde edilen sonuçlara göre, okul başarı puanıyla liseye yerleşen öğrencilerin İDY, DDY ve KKDY puanlarının, LGS puanı ile liseye yerleşen öğrencilerin puanlarından daha yüksek olması, bu öğrencilerin dini değerleri ve kuralları daha güçlü bir şekilde benimsediklerini ve uyguladıklarını gösterebilir. Buna karşılık, LGS puanı ile yerleşen öğrencilerin daha yüksek SDY puanına sahip olmaları, bu öğrencilerin daha sorgulayıcı ve eleştirel düşünme yeteneklerine sahip olduklarını gösterebilir. Bu öğrenciler, genellikle daha rekabetçi ve çeşitli eğitim ortamlarından gelerek, farklı bakış açıları ve düşünme yöntemleriyle dini konuları değerlendirebilirler.

Ortaokul seçmeli din derslerinden en az birini alan öğrencilerin İDY ve KKDY puanları, hiç seçmeli ders almayan öğrencilere göre daha yüksek bulunmuştur. Hiç seçmeli ders almayan öğrencilerin SDY puanları, en az bir seçmeli ders alan

öğrencilere göre anlamlı derecede daha yüksek bulunmuştur. Bu durum, din eğitimi almanın, öğrencilerin dini değerleri içselleştirmelerini ve dini kurallara sıkı sıkıya bağlı kalmalarını sağlarken, din eğitimi almayan öğrencilerin dini konuları daha eleştirel ve sorgulayıcı bir şekilde ele aldıklarını göstermektedir.

Lise öğrencileri arasında seçmeli din derslerinden en az birini alan ile hiçbirini almayan öğrenciler arasında, bütün dini yönelim alt boyutlarında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Ancak, Kur'an-ı Kerim veya Temel Dini Bilgiler derslerini alan öğrencilerin KKDY düzeylerinin, bu dersleri almayan öğrencilere göre daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca, Temel Dini Bilgiler dersini almayan öğrencilerin SDY puanlarının, dersi alan öğrencilerden daha yüksek olduğu görülmüştür. Bu sonuçlar, belirli din derslerinin öğrencilerin dini yönelim biçimlerine farklı etkileri olduğunu ortaya koymaktadır.

Araştırma sonuçları 9. Sınıf öğrencilerinin DDY puanlarının 11. ve 12. sınıf öğrencilerine göre anlamlı derecede daha yüksek olduğunu ortaya koymaktadır. Bu farklılık, 9. sınıf öğrencilerinin, ergenliğin başlarında olup sosyal çevrelerinin ve akran baskısının etkisine daha fazla maruz kalmaları ile açıklanabilir. Bu durum, bu yaş grubunun öğrencilerinin dini etkinliklere ve inançlara dışsal motivasyonlarla daha fazla katılım göstermesine neden olabilir.

Anne-baba tutumlarının dini yönelime etkileri incelendiğinde; "Beni dinler ve düşüncelerime değer verir" tutumuna sahip annelerin çocuklarının İDY ve KKDY puanları, "Bana karşı davranışlarında tutarsızdır" tutumuna sahip annelerin çocuklarının puanlarından anlamlı derecede yüksektir. Anne tutumunun diğer alt boyutlarda anlamlı bir fark yaratmadığı bulunmuştur. "Beni dinler ve düşüncelerime değer verir" ve "Otoriterdir, her zaman kendi bildiğini yapar" tutumuna sahip babaların çocuklarının İDY ve KKDY puanları, "Benim düşüncelerime hiç değer vermez" tutumuna sahip babaların puanlarından daha yüksek bulunmuştur. "Bana karşı davranışlarında tutarsızdır" tutumuna sahip babaların çocuklarının SDY puanları, "Beni dinler ve düşüncelerime değer verir" tutumuna sahip babaların puanlarından anlamlı derecede yüksek olduğu tespit edilmiştir. "Beni dinler ve düşüncelerime değer verir" tutumuna sahip babaların çocuklarının KKDY puanları, "Benim düşüncelerime hiç değer vermez" tutumuna sahip babaların puanlarından anlamlı derecede yüksektir.

Araştırma sonuçları, anne ve baba tutumlarının çocukların dini yönelimleri üzerinde önemli etkileri olduğunu ortaya koymaktadır. Özellikle ebeveynlerin çocuklarının düşüncelerine değer vermesi ve onlara saygılı davranması, çocukların dini inançlarını içselleştirmelerinde ve dini kurallara bağlı kalmalarında olumlu etkiler yaratmaktadır. Babaların otoriter ve tutarsız tutumları, çocukların dini yönelimlerini farklı şekillerde etkileyebilir. Otoriter babalar, çocukların dini inançlarını içselleştirmelerinde etkili olabilirken, tutarsız babalar çocukların dini konuları daha fazla sorgulamalarına neden olabilir. Tutarsızlık, çocuklarda dini inançlara karşı eleştirel ve sorgulayıcı bir yaklaşımı teşvik edebilir.

Araştırma sonuçları, anne-baba dindarlığının çocukların dini yönelimleri üzerinde önemli bir etkiye sahip olduğunu göstermektedir. Çok dindar anneler ve babaların çocuklarının İDY puanları, az dindar anneler ve babaların çocuklarının puanlarından anlamlı derecede yüksek bulunmuştur. Dindar anne-babaların, dini inanç ve pratikleri çocuklarına daha etkin bir şekilde aktardıkları söylenebilir. Çok dindar annelerin çocuklarının DDY puanları, az dindar ve dine ilgisiz annelerin çocuklarının puanlarından anlamlı derecede yüksektir. Ayrıca, dindar annelerin çocuklarının DDY puanları, dine ilgisiz annelerin çocuklarının puanlarından anlamlı derecede yüksektir. Ancak baba dindarlığına göre DDY alt boyutunda anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Bu bulgu, annenin dindarlık seviyesinin, çocukların dini inanç ve pratiklere dışsal motivasyonlarla yönelme eğilimlerini etkilediğini ancak babanın dindarlık seviyesinin bu alanlarda belirleyici bir rolü olmadığını göstermektedir. Çok dindar anne ve babaların çocuklarının KKDY puanları, dindar, az dindar ve dine ilgisiz anne ve babaların çocuklarının puanlarından anlamlı derecede daha yüksektir. Bu durum, çok dindar anne-babaların, çocuklarının dini kurallara sıkı sıkıya bağlı kalmalarını teşvik ettiğini göstermektedir. Anne dindarlığına göre SDY alt boyutunda anlamlı bir fark bulunmamıştır. Az dindar babaların çocuklarının SDY puanları, çok dindar ve dindar babaların çocuklarının puanlarından anlamlı derecede yüksektir. Ayrıca, dine mesafeli babaların çocuklarının SDY puanları, çok dindar, dindar ve az dindar babaların çocuklarının puanlarından anlamlı derecede daha yüksektir. Bu durum, babanın dindarlık seviyesinin düşük veya dine ilgisiz olduğu durumlarda, çocukların dini konuları daha fazla sorguladıklarını göstermektedir. Annenin dindarlık seviyesinin ise

çocukların dini konuları sorgulama eğilimlerinde belirleyici bir rol oynamadığını göstermektedir.

Araştırmaya katılan öğrencilerin ailelerinin mutluluk düzeyleri dini yönelim biçimlerini farklı şekilde etkilemektedir. Çok mutlu bir ailede büyüyen öğrencilerin İDY puanları, mutlu, ne mutlu ne mutsuz ve mutsuz ailelerde büyüyen öğrencilere göre anlamlı derecede daha yüksektir. Bu bulgu, mutlu aile ortamının, çocukların dini değerleri daha derin ve anlamlı bir şekilde benimsemelerini sağlayabileceğini göstermektedir. İlginç bir şekilde, çok mutsuz bir ailede büyüyen öğrencilerin İDY puanları da diğer tüm gruplara göre anlamlı derecede yüksek bulunmuştur. Bu durum, bazı öğrencilerin zorlayıcı aile koşullarında dini inançlarına daha fazla sarılarak manevi bir destek arayışına girdiklerini gösterebilir. Çok mutsuz ailede büyüyen öğrencilerin SDY puanları, çok mutlu ailede büyüyen öğrencilerin puanlarından anlamlı derecede daha yüksektir. Bu bulgu, zorluklar ve tutarsızlıklarla dolu aile ortamlarının, çocukların dini inançlarını eleştirel bir şekilde değerlendirmelerine ve sorgulamalarına yol açabileceğini göstermektedir. Çok mutlu bir ailede büyüyen öğrencilerin KKDY puanları, ne mutlu ne mutsuz bir ailede büyüyen öğrencilerin puanlarından anlamlı derecede daha yüksek bulunmuştur. Bu bulgu, mutlu aile ortamlarının, çocuklara dini norm ve kuralların önemini ve değerini daha etkili bir şekilde aktarabileceğini göstermektedir.

Araştırmaya katılan öğrencilerden Kur'an-ı Kerim okumayı bilenlerin KKDY puanları, okumayı bilmeyen öğrencilere göre daha yüksek; buna karşı Kur'an-ı Kerim okumayı bilmeyen öğrencilerin SDY puanları ise bilen öğrencilere göre daha yüksek bulunmuştur. Bu sonuçlar, Kur'an-ı Kerim okuma becerisinin öğrencilerin dini yönelim biçimlerinde etkili olduğunu göstermektedir.

Din eğitimiyle ilgili derslerin seçmeli olarak okutulması konusunda; mevcut haliyle din derslerini yeterli bulan öğrencilerin İDY, DDY ve KDDY puanları, bu derslerin okutulması gerektiğini düşünen ama mevcut haliyle yetersiz bulan ve okutulmasını gereksiz bulan öğrencilerin puanlarından anlamlı derecede yüksek bulunmuştur. Ancak seçmeli din derslerinin okutulmasını gereksiz bulan öğrencilerin SDY puanları, mevcut haliyle yeterli olduğunu düşünen ve bu derslerin okutulması gerektiğini düşünen ama mevcut haliyle yetersiz bulan öğrencilerin puanlarından

anlamalı derecede daha yüksek bulunmuştur. Bu sonuçlar, din eğitiminin içeriği, yöntemi ve öğrencilerin bu eğitime karşı tutumları gibi faktörlerin, dini yönelimi etkileyebileceğini düşündürmektedir.

Okulda verilen din eğitiminin inanç ile ilgili sorulara cevap vermede yeterli olduğunu düşünen öğrencilerin İDY, DDY ve KKDY puanları, yetersiz ve kısmen yeterli olduğunu düşünen öğrencilerin puanlarından anlamalı derecede yüksek olduğu tespit edilmiştir. Ancak okulda verilen din eğitiminin inanç ile ilgili sorulara cevap vermede yetersiz olduğunu düşünen öğrencilerin SDY puanları ise, yeterli ve kısmen yeterli olduğunu düşünen öğrencilerin puanlarından anlamalı derecede yüksek olduğu bulunmuştur. Bu sonuçlar, din eğitiminin niteliği ve kapsamının öğrencilerin dini yönelimleri üzerindeki etkisini ortaya koymaktadır.

Dini konularla ilgili soruları için ilk olarak anne-babalarına ve imama müracaat eden öğrencilerin İDY puanlarının, internete müracaat eden öğrencilerin puanlarından anlamalı derecede yüksek bulunmuştur. Bu durum, bu öğrenciler dini konularda ailelerinden aldıkları desteğe önem verdiklerini ve interneti güvenilir bir kaynak olarak görmediklerini ifade edebilir. Aynı şekilde, anne-babalarına ve imama başvuran öğrencilerin DDY puanlarının, diğer kişi ve kurumlara başvuran öğrencilerin puanlarından daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Bu bulgu, DDY düzeyi yüksek bireylerin, otoriter figürlerden alınan bilgileri sosyal kabul ve statü açısından önemli gördüklerini göstermektedir. Diğer kaynaklara müracaat eden öğrencilerin SDY puanlarının, anne-baba, öğretmen, imam ve internete başvuranların puanlarından daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Kitaplara başvuran öğrencilerin SDY puanlarının da anne-baba ve imama başvuran öğrencilerin puanlarından daha yüksek olduğu görülmüştür. Bu durum, kitaplara başvuran öğrencilerin dini bilgileri daha derinlemesine ve bağımsız bir şekilde araştırma eğiliminde olduklarını göstermektedir. Ayrıca, diğer kaynaklara başvuran öğrenciler arasında "kendime" cevabının çoğunlukta olduğu dikkat çekmektedir. Son olarak, anne-baba ve imama başvuran öğrencilerin KKDY puanlarının, internete ve kitaplara başvuran öğrencilere göre daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Bu sonuçlar, dini bilgi kaynaklarının öğrencilerin dini yönelimlerini nasıl şekillendirdiğini anlamak açısından önemli veriler sunmaktadır.

Öğrencilerin dini anlayış ve birikiminin oluşmasında en etkili faktörün aile ve din görevlilerinin olduğunu belirten öğrencilerin İDY puanları, interneti en etkili faktör olarak gören öğrencilerin puanlarından anlamlı derecede yüksek bulunmuştur. Bu durum, öğrencilerin din görevlilerinde alınan bilgileri daha güvenilir bulduğunu göstermektedir. Dini anlayış ve birikimlerinin oluşmasında en etkili faktörün din görevlileri olduğunu belirten öğrencilerin DDY puanları, kitaplar, öğretmenler ve interneti en etkili faktör olarak gören öğrencilerin puanlarından daha yüksek bulunmuştur. Bu durum, öğrencilerin otoriter figürlerden aldıkları bilgileri sosyal kabul ve dışsal motivasyonla ilişkilendirebilirler. Dini anlayış ve birikimlerinin oluşmasında en etkili faktörün kitap olduğunu belirten öğrencilerin SDY puanlarının, aile ve öğretmenleri en etkili faktör olarak gören öğrencilerin puanlarından daha yüksek bulunmuştur. Kitapları en etkili faktör olarak gören öğrencilerin, dini bilgileri bağımsız olarak araştırma ve sorgulama eğiliminde olduğunu söyleyebiliriz. Dini anlayış ve birikimlerinin oluşmasında en etkili faktörün din görevlileri olduğunu belirten öğrencilerin puanları, kitaplar, öğretmenler, aile ve interneti en etkili faktör olarak gören öğrencilerin puanlarından daha yüksek bulunmuştur. Din görevlilerini en etkili faktör olarak gören öğrenciler, dini kurallara ve normlara sıkı sıkıya bağlı olabilirler.

Okul dışı din eğitimi alan öğrencilerin İDY, DDY ve KKDY puanlarının, almayan öğrencilerin puanlarından anlamlı derecede yüksek bulunmuştur. Ailede din eğitimi alıp almama durumu, dini yönelim biçimlerinin tüm alt boyutlarında anlamlı bir fark oluşturmamıştır. Camide din eğitimi almayan öğrencilerin SDY puanları, alan öğrencilerin puanlarından anlamlı derecede yüksek bulunmuştur. Ayrıca camide din eğitimi alan öğrencilerin KKDY puanları, alan öğrencilerin puanlarından anlamlı derecede yüksek bulunmuştur. Kuran Kursunda din eğitimi alan öğrencilerin İDY puanları, almayan öğrencilerin puanlarından anlamlı derecede yüksek bulunmuştur. Kuran Kursunda din eğitimi almayan öğrencilerin SDY puanları, alan öğrencilerin puanlarından anlamlı derecede yüksek bulunmuştur. Dini grup ve cemaatler ile diğer kurumlardan din eğitimi alıp almama durumu, dini yönelim biçimlerinin tüm alt boyutlarında anlamlı bir fark oluşturmadığı görülmektedir. Araştırmanın sonuçları,

öğrencilerin din eğitimi alma durumlarının dini yönelimleri üzerinde belirgin etkiler yarattığını göstermektedir.

Bu tez çalışmasında elde edilen bulgular doğrultusunda, öğrencilerin dini yönelimlerine ilişkin çeşitli faktörler üzerinde durulmuştur. Araştırmanın sonuçlarına dayanarak geliştirilen öneriler şu şekildedir:

Araştırmanın sonuçları, lise türlerine göre öğrencilerin dini yönelimlerinin farklılık gösterdiğini ve eğitim programlarının bu farklılıkları dikkate alacak şekilde yapılandırılabilceğini ortaya koymaktadır. Ortaöğretimde uygulanacak programların içeriği, lise türüne göre yeniden gözden geçirilebilir. Özellikle, Anadolu İmam Hatip Liseleri'nde öğrencilerin sorgulayıcı düşünme becerilerini geliştirmeye yönelik stratejiler eklenerek, onların daha geniş bir perspektife sahip olmalarına katkıda bulunabilir. Aynı şekilde, Fen Liseleri ve Sosyal Bilimler Liselerinde mevcut programların, öğrencilerin sorularına daha etkili yanıtlar bulmalarını sağlayacak şekilde güçlendirilmesi faydalı olabilir. Bu düzenlemeler, öğrencilerin hem dini hem de akademik alanlarda daha dengeli ve kapsamlı bir eğitim almasını destekleyebilir.

Araştırmanın sonuçları seçmeli din derslerinin, öğrencilerin dini yönelimleri üzerinde önemli etkisi olduğunu ortaya koymaktadır. Bu doğrultuda, seçmeli din derslerinin içeriği ve sunum biçimi üzerinde kapsamlı bir değerlendirme yapılabilir. Öğrencilerin bu derslerden daha fazla fayda sağlayabilmesi için öğretim yöntemleri çeşitlendirilerek ders içerikleri zenginleştirilebilir. Seçmeli din derslerinin, öğrencilerin inançlarıyla ilgili merak ettikleri sorulara yanıt bulmalarını sağlayacak şekilde yapılandırılması, onların dini bilgi ve anlayışlarını derinleştirebilir. Ayrıca, din derslerinin içeriği, öğrencilerin bireysel inançları ve soruları doğrultusunda daha kişiselleştirilmiş ve ilgi çekici hale getirilebilir. Bu yaklaşım, öğrencilerin dini eğitimden daha yüksek verim almasını ve dini yönelimlerinin daha kapsamlı bir şekilde gelişmesini sağlayabilir.

Öğretmenlerin, öğrencilerin dini yönelimlerini etkileyen önemli bir etken olduğu göz önüne alındığında, öğretmenlerin bu yönelimleri daha iyi anlayıp eğitim süreçlerine etkili bir şekilde dahil edebilmeleri için hizmet içi eğitimler düzenlenebilir. Eğitim programları, öğretmenlerin öğrencilerin çeşitli dini bakış açılarını tanımasını

ve bu bakış açılarını sınıf ortamında nasıl yönetebileceklerini öğrenmelerine yardımcı olacak şekilde tasarlanmalıdır. Ayrıca, din öğretmenlerinin sürekli olarak güncel eğitim yöntemleri ve pedagojik yaklaşımlar hakkında bilgi sahibi olmalarını sağlamak, öğrencilerin dini yönelimlerinin daha iyi desteklenmesine ve eğitimde daha bütüncül bir yaklaşımın benimsenmesine katkıda bulunabilir.

Ailelerin dini tutumları ve dindarlık seviyelerinin öğrencilerin dini yönelimlerini etkilediği bulgusundan hareketle, ailelerin eğitim sürecine daha aktif katılımlarının sağlanması önerilmektedir. Bu bağlamda, okul-aile iş birliğinin artırılması yoluyla ailelerin çocuklarının din eğitimine yönelik bilinçlendirilmesi ve desteklenmesi sağlanabilir. Ailelerin ve toplulukların din eğitimine katkısı ve etkisi üzerine araştırmalar yapılabilir.

Öğrencilere, dini konularda araştırma ve tartışma yapabilecekleri platformlar ve destek hizmetleri sunulabilir. Bu tür hizmetler, öğrencilerin sorularına doğru ve güvenilir kaynaklardan erişim sağlamalarına yardımcı olabilir. Ayrıca, öğrencilerin dini konular üzerindeki anlayışlarını derinleştirmelerine ve daha olumlu ve bilinçli dini tutumlar geliştirmelerine katkıda bulunabilir.

Öğrencilerin dini yönelimlerine etki eden çeşitli faktörlerin daha derinlemesine incelenebilmesi için gelecekte daha geniş çaplı ve farklı bölgelerdeki öğrencileri kapsayan araştırmalar yapılabilir. Ayrıca, nicel bulguların yanında nitel verilerle desteklenen çalışmaların gerçekleştirilmesi, konuya dair daha kapsamlı ve ayrıntılı bilgi edinilmesine olanak tanıyacaktır. Yeni yapılacak çalışmaların lise örneğinde dini yönelimlerinin farklı değişkenlerle ilişkisi incelenebilir. Farklı okul türlerindeki öğrencilerin dindarlık düzeyleri ve dini yönelimleri üzerine yapılacak araştırmalar, okul türlerinin öğrencilerin dini anlayışları üzerindeki etkisini anlamaya yardımcı olabilir.

Bu öneriler, öğrencilerin dini yönelimlerinin daha sağlıklı bir şekilde gelişmesine katkı sağlayacak adımların atılmasına yardımcı olabilir. Eğitim politikalarının ve uygulamalarının bu doğrultuda düzenlenmesi, öğrencilerin hem dini hem de akademik alanlarda dengeli bir şekilde gelişmelerine destek olacaktır.

KAYNAKÇA

- Abay, Kader Cansu. "Türk Din Psikolojisi Çalışmalarında 'Ergenlik Dönemi Dinsel Gelişimi' (1963-2020) Üzerine Bir Araştırma". *Türk Din Psikolojisi Dergisi* 2/2 (2020), 161-220.
- Acar, Ali Kemal. "İmam Hatip Okullarına Dair Betimsel Bir Analiz". *Kilis 7 Aralık Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 9/1 (2022), 303-326.
- Adam, Baki. *Dinler Tarihi*. Grafiker Yayınları, 2015.
- Ağırbaş, Abdulhekim. "Camilerde Hafta Sonu Kur'ân Öğretimi: DİB ve DİTİB Örneği". *Kocatepe İslami İlimler Dergisi* 5/2 (2022), 275-294.
- Akyürek, Süleyman. *Din Öğretiminde Kavram Öğretimi*. İstanbul: Değerler Eğitim Merkezi Yayınları, 2004.
- Allport, Gordon W. "Behavioral Science, Religion, and Mental Health". *Journal of Religion and Health* 2 (1963), 187-197.
- Allport, Gordon W. - Ross, J. Michael. "Personal Religious Orientation And Prejudice". *Journal of Personality and Social Psychology* 5/4 (1967), 432-443.
- Altemeyer, Bob - Hunsberger, Bruce. "Authoritarianism, religious fundamentalism, quest, and prejudice". *International Journal for the Psychology of Religion* 2/2 (1992), 113-133. https://doi.org/10.1207/s15327582ijpr0202_5
- Apaydın, Halil. "Aile İçi İletişimin Çocuğun Dinsel Gelişimine Etkisi". *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 12/12-13 (2001), 319-337.
- Arık, Durmuş. *Kavram Atlası Dinler Tarihi I*. ed. Bülent Akot. Ankara: Gazi Kitabevi, 2020.
- Arkan, Nilda. *Üniversitede okuyan kız öğrencilerin manevi ihtiyaçlarının belirlenmesi (Denizli örneği)*. Ankara: Ankara Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2023.
- Arslan, Mehmet. "Eğitimle İlgili Temel Kavramlar". *Eğitim Bilimine Giriş*. ed. Mehmet Arslan. 17. Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık, 2009.
- Ateş, Sinan. *Türkiye'de Din Politikaları ve Din - Siyaset İlişkisi*. İstanbul: Ötüken Neşriyat, 2. Baskı., 2018. <https://www.libraryturk.com/kitap-detaylari-turkiyede-din-politikalari-ve-din-siyaset-iliskisi?v=9786051556963>
- Ay, Mehmet Emin. "Aile Ortamında Yerine Getirilen İbadetlerin Çocuk Üzerindeki Etkileri". *Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi* 1 (1994), 163-170.
- Ay, Mehmet Emin - Gücen, Merve. "Ergenlik Dönemi Din Eğitimi Yöntem ve Yaklaşımları". *In international congress on islamic education*. 293-311. İstanbul: Yaygın eğitim ve Kültür Derneği, 2018.
- Aybey, Salih. "Gençlik Dönemi Problemleri Karşısında Din Eğitimi". *Pamukkale Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 9/3 (Aralık 2022), 932-963.

- Aydın, Ali Rıza. “Çocuğun Dini Şahsiyet Kazanmasında Ailenin Önemi”. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 8/8 (1996), 211-220.
- Aydın, Betül. “Bireysel Özgürlük ve Erdem”. *21. Yüzyılda Eğitim ve Türk Eğitim Sistemi*. ed. Orhan Oğuz vd. 98-99. İstanbul: Sedar Eğitim Araştırma Yayıncılık, 2001.
- Aydın, Betül. *Çocuk ve Ergen Psikolojisi*. Nobel Yayınları, 2010.
- Aydın, Mahmut. *Anahatlarıyla Dinler Tarihi: Tarih, İnanç ve İbadet*. İstanbul: Ensar Neşriyat, 6. Basım., 2016.
- Aydın, Muhammet Şevki. *Din Eğitimi Bilimi*. Kayseri: Kimlik Yayınları, 2017.
- Aydın, Mustafa. “Dinin Toplum ve Diğer Kurumlarla İlişkisi”. *Din ve Toplum*. ed. Yasin Aktay. 90-98. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayını, 2019.
- Aydın, Solmaz - Atalay, Tazegül Demir. *Öz-Düzenlemeli Öğrenme*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık, 2. Basım., 2015.
- Ayten, Ali. *Kendini Gerçekleştirme ve Dindarlık İlişkisi*. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2004.
- Bahadır, Abdulkerim. “Ergenlik Döneminde Dini Şüphe ve Tereddütler (Lise Öğrencileri Üzerinde Bir Araştırma)”. *Gençlik, Din ve Değerler Psikolojisi*. ed. Hayati Hökelekli. İstanbul: Dem Yayınları, 3. Baskı., 2018.
- Bahadır, Abdülkerim. “Dindarlığın Kaynakları”. *Din Psikolojisi*. ed. Hayati Hökelekli. 64-65. Eskişehir: T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını, 1. Baskı., 2010.
- Batson, C. Daniel. “Religion as Prosocial: Agent or Double Agent?” *Journal for the Scientific Study of Religion* 15/1 (1976), 29-45.
- Batson, C. Daniel - Schoenrade, Patricia A. “Measuring religion as Quest: I. Validity concerns”. *Journal for the Scientific Study of Religion* 30/4 (1991), 416-429.
- Batson, C. Daniel - Ventis, W. Larry. *The Religious Experience: A Social-psychological Perspective*. New York: Oxford University Press, 1982.
- Batson, Charles Daniel vd. *Religion and the individual : A social-psychological perspective*. Oxford University Press, 1993.
- Bayraktar, Faruk. “Ailenin Eğitim Görevi”. *Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi* 2 (1995), 117-142.
- Bayram, Arslan. “Eğitimle İlgili Temel Kavramlar”. *Eğitim Bilimine Giriş*. ed. Veysel Sönmez. Ankara: Anı Yayıncılık, 16. Baskı., 2021.
- Beyazkılınc, Eminenur. *Yüksek din öğretimi öğrencilerinde Allah'a bağlanma ve psikolojik sağlamlık: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi*. Ankara: Ankara Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2019.
- Bilge, Emine Zehra. *Tanrı Algısı, Dini Yönelim Biçimleri ve Psikolojik İyi Oluş Arasındaki İlişkiler (Lise ve Üniversite Örneklemleri Üzerinde Karşılaştırmalı Bir Alan Araştırması)*. Eskişehir: Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2024.

- Bilge, Şadiye Sümeyye. *Yükseköğretimde alınan din eğitiminin öğrencilerin dindarlıklarına etkisine ilişkin algıları (Akdeniz Üniversitesi İlahiyat Fakültesi örneği)*. Antalya: Akdeniz Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2020.
- Bilgin, Beyza. *Eğitim Bilimi ve Din Eğitimi*. Ankara: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, 1988.
- Bozgeyikli, Hasan - Çalışkan, Mustafa. “Ortaöğretim Öğrencilerinin Psikolojik İyi oluşlarının Yordayıcısı Olarak İyimserlik-Kötümserlik Düzeyi ve Dini Yönelimler”. *OPUS International Journal of Society Researches* 16/28 (2020), 909-928.
- Budak, Selçuk. *Psikoloji Sözlüğü*. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınevi, 2009.
- Büyükkara, Mehmet Ali. “Dinî Grup Yapılarında Dine İlişkin Muhtemel Anlama ve Temsil Sorunları”. *Usul İslam Araştırmaları* 7/7 (2007), 108.
- Büyüköztürk, Şener vd. *Eğitimde Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık, 29. Baskı., 2020.
- Büyüköztürk, Şener vd. *Sosyal Bilimler İçin İstatistik*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık, 7. Baskı., 2011.
- Ceylan, Yılmaz. *Lise Öğrencilerinin Din algısı*. Sakarya: Sakarya Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2010.
- Cirhinlioğlu, Fatma Gül. *Üniversite öğrencilerinde utanç eğilimi, dini yönelimler, benlik kurguları ve psikolojik iyilik hali arasındaki ilişkiler*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi, Doktora, 2006.
- Coştu, Yakup. “Dine Normatif ve Popüler Yaklaşım: ‘Bir Dini Yönelim Ölçeği Denemesi’”. *Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 8/15 (2009).
- Çakmak, Ahmet. *Din Eğitiminde Hayatı Anlamlandırma*, 2020.
- Çakmak, Fatih. “Öğrencilerin Lise Din Kültürü Ve Ahlak Bilgisi Dersinden Beklentileri”. *Uluslararası Bilim ve Eğitim Dergisi* 1/1 (2018), 24-47.
- Çalışkanoğlu, Şahin. *İmam-hatip lisesi öğrencilerinin sorun ve beklentileri (Çorum örneği)*. Çorum: Hitit Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2018.
- Demir, Remzi - Aybek, Birsal. “Lise Öğrencilerinin Eleştirel Düşünme Eğilimlerinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi”. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 32 (2014), 122-140.
- Dirimeşe, Erdem - Ev, Halit. “Din Eğitiminde Sosyal Duygusal Öğrenme Modeli”. *Küreselleşme Sürecinde Din Eğitimi : Uluslararası Sempozyumu Bildiri Kitabı*. ed. Hüseyin Aydın - Mizrap Polat. 176-186. Eskişehir, 2013.
- Doğan, Lütfi. “Din ve Toplum”. *İstanbul Journal of Sociological Studies* 17 (1979), 75.
- Duran, Mehmet emrullah. *Eleştirel Düşünme ve dindarlık*. Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2020.

- Efeler, Nursaç. *Lise Öğrencilerinde Dindarlık ve Sosyal Medya Bağımlılığı Arasındaki İlişki Üzerine Bir Araştırma (Gaziantep Şahinbey Örneği)*. Amasya: Amasya Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2023.
- Ekiz, Durmuş. *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Anı Yayıncılık, 6. Baskı., 2020.
- Ercan, Nilüfer. *A Thesis Submitted To The Graduate School Of social Sciences Of Middle East Technical University*. Ankara: Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Doktora, 2009.
- Erden, Münire. *Eğitim Bilimlerine Giriş*. Ankara: Arkadaş Yayınevi, 6. Baskı., 2011.
- Erdoğan, Emine. *Tanrı Algısı, Dini Yönelim Biçimleri ve Dindarlığın Psikolojik Dayanıklılıkla İlişkisi*. Ankara: Ankara Üniversitesi, Doktora, 2014.
- Erdoğan, İrfan. *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmen Adaylarının Eleştirel Düşünme Eğilim Düzeyleri Üzerine Bir İnceleme*. Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2012.
- Eren, Selim. “İnanç Ve Sosyo-Kültürel Çevre Etkileşimi”. *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 1/11 (2007), 129-152.
- Eroğlu, Ahmet Hikmet. *Kavram Atlası Dinler Tarihi II*. ed. Bülent Akot. Ankara: Gazi Kitabevi, 2020.
- Ertürk, Selahattin. *Eğitimde Program Geliştirme*. Yelkentepe Yayınları, 1972.
- Eryücel, Sema. “Din Hizmetleri Çalışanlarında Dini Yönelim ve Psikolojik İyi Olma”. *Journal of Turkish Studies* 12/10 (2017), 101-122.
- Evcimen, Uğur Can. *Mutluluk Düzeyinin Kişilik Özellikleri, Dini Yönelim Biçimi ve Demografik Özelliklerle İlişkisi*. Lefkoşa: Yakın Doğu Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2019.
- Fidan, Nurettin. *Okulda Öğrenme ve Öğretme*. Ankara: Alkım Yayınevi, 1996.
- Garrison, Ray C. vd. “Ergenliğin Anlamı ve Tarihsel Gelişimi”. *Psychology of Adolescence*, 1965.
- Gencer, Nevzat. “Dini Yönelimler ve PERMA İyi Oluş Modeli Arasındaki İlişki Üzerine Bir Araştırma”. *İlahiyat Tetkikleri Dergisi* 59 (2023), 82-97.
- Genia, Vicky - Shaw, Dale G. “Religion, Intrinsic-Extrinsic Orientation, And Depression”. *Review of Religious Research* 32/3 (1991), 274-283.
- George, Darren - Mallery, Paul. *SPSS for Windows Step by Step: A Simple Guide and Reference*. New York: Routledge, 2016.
- Gökmen, Rabia. *Lise Öğrencilerinin İnanç Gelişimini Etkileyen Faktörler (Lüleburgaz Örneği)*. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2020.
- Gündüz, Muhammed Muhdi. “Gelişim Özellikleri Doğrultusunda Gençliğin Din Eğitimi”. *Şarkiyat* 12 (2020), 1092-1117.

- Güngör, Erol. *Ahlak Psikolojisi ve Sosyal Ahlak*. İstanbul: Ötüken Neşriyat, 4. Baskı., 1998.
- Gürsel, Musa. *Türk Eğitim Sistemi ve Okul Yönetimi*. Konya: Eğitim Kitabevi Yayınları, 7. Baskı., 2007.
- Gürsu, Orhan. *Ergenlik Döneminde Psikolojik Sağlık ve Dindarlık İlişkisi*. Konya: Selçuk Üniversitesi, Doktora, 2011.
- Harlak, Hacer vd. "The development and the psychometric investigation of the Muslim religious orientation scale". *Oral presentation in XXIX*, 2008.
- Harlak, Hacer - Eskin, Mehmet. "Dini Yönelim ve Dindarlık Ölçeklerinin Geliştirilmesi ve Psikometrik Özelliklerinin İncelenmesi". *Yeni Symposium* 56/2 (Nisan 2018), 24-32.
- Hökelekli, Hayati. "Gençlik ve Din". *Gençlik, Din ve Değerler Psikolojisi*. ed. Hayati Hökelekli. Dem Yayınları, 2018.
- Hunsberger, Bruce vd. "Religious fundamentalism and religious doubts: Content, connections, and complexity of thinking". *International Journal for the Psychology of Religion* 6/3 (1996), 201-220.
https://doi.org/10.1207/s15327582ijpr0603_7
- Hunsberger, Bruce. "Religious fundamentalism, right-wing authoritarianism, and hostility toward homosexuals in non-christian religious groups". *International Journal for the Psychology of Religion* 6/1 (1996), 39-49.
https://doi.org/10.1207/s15327582ijpr0601_5
- Huyut, Betül Çetintulum. *Dini Yönelim, İntihar ve İntihara Yönelik Tutumlar*. Aydın: Adnan Menderes Üniveristesi, Yüksek Lisans Tezi, 2013.
- İkis, Mehmet - Kuşat, Ali. "Öz-Duyarlık ve Dini Yönelim İlişkisi". *Avrasya Sosyal Ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi* 8/1 (2021), 109-125.
- İmamoğlu, Abdulvahit - Yavuz, Adem. "Üniversite Gençliğinde Dini İnanç ve Umutsuzluk İlişkisi". *Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 205-244.
- İnanç, Banu Yazgan vd. *Gelişim Psikolojisi I*. Pegem Akademi, 2020.
- İsgilip, Hakan. *Dini Yönelim Biçimleri, Enneagram Kişilik Tipleri Ve Enneagram Temelli Dini Kişilik Tipolojileri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. Kastamonu: Kastamonu Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2023.
- Kaleci, Feyza Nur. *Ergenlik Dönemi Kimlik Oluşumunda Dinin Rolü: Konya Örneği*. Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2016.
- Karaca, Faruk. "Dindarlığın Etkileri". *Din Psikolojisi*. ed. Hayati Hökelekli. 86. Eskişehir: T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını, 2010.
- Karaca, Faruk. "Dindarlığın Gelişimi". *Din Psikolojisi*. ed. Hayati Hökelekli. 120-133. Eskişehir: T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını, 2010.
- Karasar, Niyazi. *Bilimsel Araştırma Yöntemleri Kavramlar-İlkeler- Teknikler*. Ankara: Nobel Akademi Yayıncılık, 23. Basım., 2012.

- Karasu, Teceli. *Din Eğitiminde İşlevsel Akıl*. Ankara: Araştırma Yayınları, 2020.
- Karşlı, Necmi. “Din Eğitimi Bağlamında Küresel Sorunlar ve Çözümler”. *Küreselleşme sürecinde din eğitimi : Uluslararası Sempozyumu Bildiri Kitabı*. ed. Hüseyin Aydın - Mizrap Polat. 97-108. Eskişehir, 2013.
- Kavun, Yusuf. *Ergenlerde dindarlık ve insani değerler*. Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2016.
- Kaya, Murat. “Gençliğin Ruhsal Problemleri Çerçevesinde Hz. Pergamber’in Eğitim Anlayışı Ve Uygulama Örnekleri”. *Diyanet İlmî Dergi* 55/4 (2019), 951-973.
- Kaymakcan, Recep. “Türkiye’de Din Eğitimi Politikaları Üzerine Düşünceler”. *EKEV Akademi Dergisi* 10/27 (2006), 21-36.
- Keyifli, Şükrü. “Eğitim ve Din Eğitimi”. *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 13/2 (2013), 103-126.
- Kıraç, Ferdi. “Çocukluk Çağı Travmaları ile Hayatın Anlamı Arasındaki İlişkide Dindarlık Yöneliminin Aracı Rolü”. *Gaziantep University Journal of Social Sciences* 22/2 (2023), 414-430.
- Kimter, Nurten. “Dini İnanç, İbadet ve Duanın Umutsuzlukla İlişkisi Üzerine Bir Araştırma”. *Gençlik, Din ve Değerler Psikolojisi*. ed. Hayati Hökelekli. İstanbul: Dem Yayınları, 3. Baskı., 2018.
- Koç, Ahmet. “Diyanet İşleri Başkanlığı ve Yaygın Din Eğitimi”. *Din Hizmetleri ve Din eğitiminde Türkiye Tecrübesi*. 135. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2019.
- Koç, Mustafa. “Din Psikolojisi Açısından Ergenlik Döneminde Dini Yaşam”. *Diyanet İlmî Dergi* 42/3 (2006).
- Koç, Mustafa. “Din Psikolojisi Araştırmalarında Ergenlik Dönemi Üzerine Türkçe Yapılan Çalışmalarla İlgili Bir Literatür İncelemesi”. *Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 12 (2005), 41-69.
- Koç, Mustafa. “Gelişim Psikolojisi Açısından Ergenlik Dönemi ve Genel Özellikleri”. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 17/2 (2004).
- Kontbay, Semra. *Psiko-Sosyal Değişkenlere Göre Ortaöğretim Öğrencilerinin Dini Tutumları*. Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2005.
- Köylü, Mustafa. “Çocukluk Dönemi Dini İnanç Gelişimi ve Din Eğitimi”. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 45/2 (2004), 137-154.
- Leventoğlu, Ece. *Öğretmen Adaylarının Eleştirel Düşünme Becerilerinin Çeşitli Değişkenler Doğrultusunda İncelenmesi*. Ankara: Gazi Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2024.
- Lewis, Christopher Alan vd. “Religious Orientation, Religious Coping And Happiness Among UK Adults”. *Personality and Individual Differences* 38/5 (2005), 1193-1202.
- Mcfarland, Sam G. “Religious Orientations and the Targets of Discrimination”. *Journal for the Scientific Study of Religion* 28/3 (1989), 324-336.

- MEB. Sınavla Öğrenci Alacak Ortaöğretim Kurumlarına İlişkin Merkezî Sınav Başvuru ve Uygulama Kılavuzu, Sınavla Öğrenci Alacak Ortaöğretim Kurumlarına İlişkin Merkezî Sınav Başvuru ve Uygulama Kılavuzu. (2024).
- Mendeş, Necip Fazıl. *Ortaöğretim Öğrencilerinin İnanç Esaslarını Algılayış Biçimleri (Tuzla Örneği)*. Sakarya: Sakarya Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2010.
- Milli Eğitim Bakanlığı. *Ortaokul-İmam hatip Ortaokulu Temel Dini Bilgiler Dersi (5-8. Sınıflar) Öğretim Programı*. Ankara: Devlet Kitapları Basımevi, 2018.
- Milli Eğitim Bakanlığı. *Ortaöğretim Kur'an-ı Kerim dersi (9-12. sınıflar) öğretim programı*. Ankara: Devlet Kitapları Basımevi, 2018.
- Milli Eğitim Bakanlığı. *Ortaöğretim Peygamberimizin Hayatı Dersi (9, 10, 11 ve 12. Sınıflar) Öğretim Programı*. Ankara: Devlet Kitapları Basımevi, 2018.
- Milli Eğitim Bakanlığı. *Ortaöğretim Temel Dinî Bilgiler Dersi (İslam 1-2) Öğretim Programı*. Ankara: Devlet Kitapları Basımevi, 2018.
- Morgan, George A. vd. *Spss for Introductory Statistics Use and Interpretation*. London: Lawrence Erlbaum Associates, Second Edition., 2004.
- Mücahit, Mustafa. “Öğrencilerin Gözüyle İmam Hatip Lisesi Meslek Dersleri ve Meslek Dersleri Öğretmenleri (Sivas İli Örneği)”. *Cumhuriyet Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi* 41/1 (2017), 73-99.
- Okumuşlar, Muhiddin. “Din Eğitimi’nin Bilimselleşmesi/Neliği”. *Din Eğitimi*. ed. Recai Doğan - Remziye Ege. 60. Ankara: Grafiker Yayınları, 7. Basım., 2020.
- Öcal, Mustafa. “Türkiye’de Din Eğitimi Tarihi Literatürü”. *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi* 12 (2008), 399-430.
- Önder, Mustafa. *Sınıf Öğretmenleri İçin Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi ve Öğretimi*. Ankara: Asil Yayın Dağıtım, 2003.
- Özer, Mehmet Fatih. “Türkiye’de Din Eğitimi”. *İslam Dünyasında Din Eğitimi ve Öğretimi : Türkiye Diyanet Vakfı I. Uluslararası Öğrenci Sempozyumu*. ed. Abdulkadir Sylka - Esen Sezen Kılıç. 281-287. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı, 2015.
- Paloutzian, Raymond F. *Invitation to the Psychology of Religion*. New York: The Guilford Press, 3. Basım., 2017.
- Parlak, Sıdıka Nur. *Ortaöğretim Öğrencilerinin Dini Tutumlarına Din Eğitiminin Etkisi (İstanbul-Tuzla Örneği)*. Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2019.
- Peker, Hüseyin. *Din Psikolojisi*. İstanbul: Çamlıca Yayınları, 17. Baskı., 2019.
- Seidm Mahmoodi, Jawad vd. “Resiliency and Religious Orientation: Factors Contributing to Posttraumatic Growth in Iranian Subjects”. *Iran J Psychiatry* 6/4 (2011), 145-150.

- Senemoğlu, Nuray. *Gelişim Öğrenme ve Öğretim Kuramdan Uygulamaya*. Ankara: Gönül Yayıncılık, 2007.
- Senseker, Erkan - Kartal, Hülya. “Öğretmen Adaylarının Eleştirel Düşünme Eğilimleri”. *Education Sciences* 5/3 (2010), 839-857.
- Sözer, Ömer Taha. *Üniversite öğrencilerinde kimlik duygusu, dini yönelim ve psikolojik iyi oluş*. Aydın: Adnan Menderes Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2017.
- Şahin, Ali Ekber. “Eğitimle İlgili Temel Kavramlar”. *Eğitim bilimine Giriş*. ed. Veysel Sönmez. 11. Ankara: Anı Yayıncılık, 7. Baskı., 2010.
- Şahin, Mehmet Cem. *Kavram Atlası - Din Sosyolojisi I*. Ankara: Gazi Kitabevi, 2020.
- Şişman, Mehmet. *Eğitim Bilimine Giriş*. İstanbul: Pegem Akademi, 2016.
- Tabachnick, Barbara G. - Fidell, Linda S. *Using Multivariate Statistics*. USA: Pearson Education Limited, 6. Baskı., 2013.
- Taymaz, Haydar. *Hizmet İçi Eğitim: Kavramlar, İlkeler, Yöntemler*. Ankara: Sevinç Matbaası, 1981.
- Tezcan, Mahmut. “Eğitimin Toplumsal Temelleri”. *Eğitim Bilimine Giriş*. ed. Veysel Sönmez. 98-99. Ankara: Anı Yayıncılık, 7. Basım., 2010.
- Tosun, Cemal. *Din Eğitimi Bilimine Giriş*. Ankara: Pegem Akademi, 10. Baskı., 2020.
- Türkmen, Kübra. *Boyun eğici davranış biçimlerine dindarlık tiplerinin ve demografik özelliklerin etkisinin incelenmesi*. Ankara: Ankara Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2022.
- Ulusal, Rumeysa. *Ergenlik döneminde narsisizm, dindarlık ve sosyal medya tutumları ilişkisi*. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2019.
- Williamsona, W. Paul vd. “The intratextual fundamentalism scale: Cross-cultural application, validity evidence, and relationship with religious orientation and the big 5 factor markers”. *Mental Health, Religion and Culture* 13/7 (Kasım 2010), 721-747. <https://doi.org/10.1080/13674670802643047>
- Yağbasanlar, Osman. *Üniversite öğrencilerinin psikolojik dayanıklılıkları ile dini yönelimleri ve öz-şefkatleri arasındaki ilişkilerin incelenmesi*. Ankara: Gazi Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2018.
- Yapıcı, Asım. “Cinsiyete Göre Farklılaşan Dindarlıklar Ve Kadınlarda Dinsel Yaşamın Farklı Görüntüleri”. *Dini Araştırmalar* 19/49 (2016), 131-161.
- Yavuzer, Hasan - Cihan, Esra. “Din Toplum İlişkisi”. *Uluslararası Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi* 6/4 (Ekim 2023), 109-124. <https://doi.org/10.59182/tudad.1359850>
- Yörükoğlu, Atalay. *Gençlik Çağı Ruh Sağlığı ve Ruhsal Sorunlar*. Ankara: Özgür Yayınları, 11. Baskı., 2000.

Yücel, Esra. *Liseli Kız Öğrencilerin Romantik İlişkilerinin Aile Bağları Ve Dindarlık Düzeyleri İle İlişkisi*. Kayseri: Erciyes Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2022.

Yüksel, Büşranur. “Dini Yönelim Biçimleri ile Dini İçerikli Obsesyon Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi: İlahiyat Fakültesi Örneği”. *İlahiyat Tetkikleri Dergisi* 52 (2019), 217-239.

<https://hugaum.hacettepe.edu.tr/>. “<https://hugaum.hacettepe.edu.tr/>”. 06 Temmuz 2024

EKLER

Ek-1. Kişisel Bilgiler Formu

Cinsiyetiniz: ► ☒ Kız ☐ Erkek	Mezun olduğunuz ortaokul: ► ☐ Normal Ortaokul ☐ İmam Hatip Ortaokulu
▼ Öğrenim gördüğünüz lise türü: ☐ Fen Lisesi ☐ Anadolu Lisesi ☐ Anadolu İmam Hatip Lisesi ☐ Meslek Lisesi ☐ Sosyal Bilimler Lisesi	▼ Ortaokulda hangi seçmeli dersleri aldınız? [Birden fazla seçenek işaretleyebilirsiniz] ☐ Kur'an-ı Kerim ☐ Peygamberimizin Hayatı ☐ Temel Dini Bilgiler ☐ Hiçbirini almadım
Sınıfınız: ► ☐ 9 ☐ 10 ☐ 11 ☐ 12	Öğrenim gördüğünüz liseye yerleşme biçiminiz: ► ☐ LGS puanı ☐ Başarı puanı
▼ Annenizin size karşı tutumu nasıldır? ☐ Beni dinler ve düşüncelerime değer verir. ☐ Bana karşı ilgisizdir. ☐ Otoriterdir, her zaman kendi bildiğini yapar. ☐ Benim düşüncelerime hiç değer vermez. ☐ Bana karşı davranışlarında tutarsızdır.	▼ Lisede hangi seçmeli dersleri aldınız/alıyorsunuz? [Birden fazla seçenek işaretleyebilirsiniz] ☐ Kur'an-ı Kerim ☐ Peygamberimizin Hayatı ☐ Temel Dini Bilgiler ☐ Hiçbirini almadım
▼ Babanızın size karşı tutumu nasıldır? ☐ Beni dinler ve düşüncelerime değer verir. ☐ Bana karşı ilgisizdir. ☐ Otoriterdir, her zaman kendi bildiğini yapar. ☐ Benim düşüncelerime hiç değer vermez. ☐ Bana karşı davranışlarında tutarsızdır.	▼ Kur'an-ı Kerim okumayı biliyor musunuz? ☐ Biliyorum ☐ Bilmiyorum ☐ Öğrenme aşamasındayım
▼ Annenizin dindarlık düzeyini nasıl tanımlarsınız? ☐ Çok dindar ☐ Dindar ☐ Az dindar ☐ Dine ilgisiz ☐ Dine mesafeli	▼ Kur'an-ı Kerim, Temel Dini Bilgiler, Peygamberimizin Hayatı derslerinin seçmeli olarak okutulması konusunda ne düşünüyorsunuz? ☐ Gereklidir, mevcut haliyle seçmeli ders olarak okutulmalıdır. ☐ Gereklidir, ancak bu dersler mevcut haliyle yetersizdir. ☐ Gereksizdir, seçmeli ders olarak okutulmamalıdır.
▼ Babanızın dindarlık düzeyini nasıl tanımlarsınız? ☐ Çok dindar ☐ Dindar ☐ Az dindar ☐ Dine ilgisiz ☐ Dine mesafeli	▼ Okulda verilen din eğitiminin inanç ile ilgili aklınıza takılan sorulara cevap vermede yeterli olduğunu düşünüyor musunuz? ☐ Yeterli ☐ Yetersiz ☐ Kısmen yeterli
▼ Kendi aralarında ve çocuklarıyla ilişkilerini göz önünde bulundurduğunuzda aşağıdakilerden hangisi genel olarak sizin ailedeki durumunuzu en iyi tanımlar? ☐ Çok mutlu bir ailede büyüdüğümü söyleyebilirim. ☐ Çok olmasa da, mutlu bir ailede büyüdüğümü söyleyebilirim. ☐ Ne mutlu ne de mutsuz bir ailede büyüdüğümü söyleyebilirim. ☐ Çok mutsuz olmasa da mutlu bir ailede büyüdüğümü söyleyemem. ☐ Çok mutsuz bir ailede büyüdüğümü söyleyebilirim.	▼ Dini konularda kafanıza takılan bir soru olduğunda ilk olarak kime/hereye müracaat edersiniz? ☐ Annem-babam ☐ Öğretmenlerim ☐ İmam ☐ Kitaplar ☐ İnternet ☐ Diğer:
Okul dışında din eğitimi aldınız mı? ► ☐ Evet ☐ Hayır ▼ Okul dışında din eğitimi aldıysanız nerelerde aldınız? [Birden fazla seçenek işaretleyebilirsiniz] ☐ Ailede ☐ Camide ☐ Kur'an Kursunda ☐ Dini grup ve cemaatlerde ☐ Diğer:	▼ Dini anlayışınızda ve dini birikiminizde en etkili olan kişi, kurum ya da kaynak hangisidir? [Lütfen tek seçenek işaretleyiniz] ☐ Ailem ☐ Öğretmenlerim ☐ Din görevlileri (imam, vaiz vb.) ☐ Dini grup veya cemaatler ☐ Kitaplar ☐ İnternet

Ek-2. Yeniden Yapılandırılmış Müslüman Dini Yönelim Ölçeği

Değerli Öğrenciler; Lütfen aşağıdaki ifadelerden her birini okuyarak, sizin için en uygun olan seçeneği işaretleyiniz. Soruların doğru bir cevabı yoktur, sizin durumunuza en uygun cevabı işaretlemeniz araştırmanın amacına ulaşması için oldukça önemlidir. Her bir soru için <u>yalnızca bir seçeneği</u> işaretleyiniz. Betül Zehra UYANIK Necmettin Erbakan Üniversitesi - Sosyal Bilimler Enstitüsü - Din Eğitimi Bilim Dalı Yüksek Lisans Öğrencisi	Kesinlikle katılmıyorum	Çoğunlukla katılmıyorum	Kısmen katılmıyorum	Kararsızım	Kısmen katılıyorum	Çoğunlukla katılıyorum	Kesinlikle katılıyorum
	1	2	3	4	5	6	7
1. İçimden geldiği için Allah'a inanırım.	1	2	3	4	5	6	7
2. Allah'ın varlığını hissettiğim zamanlarda şükrederim.	1	2	3	4	5	6	7
3. Dinimin gerekli gördüğü bütün kuralları yerine getirmeye çalışırım.	1	2	3	4	5	6	7
4. Birçok dini konu hakkındaki görüşlerim hâlâ değişmektedir.	1	2	3	4	5	6	7
5. Din kuralları değiştirilemez bir bütündür; ya hepsini olduğu gibi kabul edersiniz, ya da hepsini reddedersiniz.	1	2	3	4	5	6	7
6. Dini, sorgulamadan sunulduğu gibi kabul edemem.	1	2	3	4	5	6	7
7. Allah'ın varlığını sık sık derinden hissederim.	1	2	3	4	5	6	7
8. İbadet, benim için Allah'tan bir şey dileme fırsatı değil, sükûnet ve Allah'ın varlığını hissetme yoludur.	1	2	3	4	5	6	7
9. Dinin kurallarını sorgular ve kendime göre uygularım.	1	2	3	4	5	6	7
10. Dua etmemin amacı mutlu ve sakin bir hayatı garanti etmektir.	1	2	3	4	5	6	7
11. Din, her şeyden önce, başıma acı ve felaket geldiği zaman beni teselli eder.	1	2	3	4	5	6	7
12. İnançlı bir kişi olarak dini kuralların yarım yamalak uygulanmasına karşıyım.	1	2	3	4	5	6	7
13. Allah'a gönülden bağlı olmanın doğru ve mükemmel bir din anlayışına sahip olmaktan daha önemli olduğunu düşünüyorum.	1	2	3	4	5	6	7
14. Ben değiştikçe dini inançlarım da benimle birlikte değişip gelişir.	1	2	3	4	5	6	7
15. İbadet etmek için en önemli sebep Allah'ın yardımını ve korumasını sağlamaktır.	1	2	3	4	5	6	7
16. Öbür dünyada cezalandırılmamak adına dini kurallara bağlı yaşamaya çalışırım.	1	2	3	4	5	6	7
17. Toplumda iyi bir yer edinmek için dinime bağlı kalmaya çalışırım.	1	2	3	4	5	6	7
18. İçimden geldiği için dua ederim.	1	2	3	4	5	6	7
19. Dine şüpheli yaklaşmanın beni yeni açılımlara yönlendirdiğini düşünüyorum.	1	2	3	4	5	6	7
20. Hayatta her konuda dini kuralları temel alırım.	1	2	3	4	5	6	7
21. Dinimin ön gördüğü kurallar üzerinde sorgulanıp, yorum yapılmasını dine karşı gelmekle bir tutarım.	1	2	3	4	5	6	7

Ek-3. Necmettin Erbakan Üniversitesi Etik Kurul Onayı

NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL VE BEŞERİ BİLİMLER BİLİMSEL ARAŞTIRMALAR ETİK KURULU
ETİK KURUL KARARI

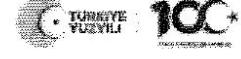
Etik Kurul Toplantı Tarihi/Sayısı ve Karar No	Tarih :13/10/2023 Toplantı Sayısı:10 Karar No :2023/425
Araştırmanın Başlığı	Ortaöğretim Öğrencilerinde Dini Yönelim ve Din Eğitimi.
Sorumlu Araştırmacı	Doç. Dr. İrfan ERDOĞAN
Yardımcı Araştırmacı	Lisansüstü Öğrenci Betül Zehra UYANIK
Etik Kurul Kararı	15984 sayılı başvuru Etik Kurul tarafından değerlendirilmiş olup, başvurunun bilimsel araştırma etiği açısından “Uygun” olduğuna karar verilmiştir.

ASLI GİBİDİR
13/10/2023
ETİK KURULU

Ek-4. İl Millî Eğitim Müdürlüğü Araştırma İzni

T.C.
KONYA VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı : E-83688308-605.99-94350203
Konu : Araştırma İzni

15.01.2024

DAĞITIM YERLERİNE

- İlgi : a) Millî Eğitim Bakanlığının (Yenilik ve Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğü) 21.01.2020 tarihli ve 2020/2 sayılı Genelgesi.
b) 13/12/2023 tarihli ve E-83688308-605.99-92000741 sayılı yazımız.
c) 15/01/2024 tarihli ve 94304124 sayılı dilekçe.

İlgi (b) yazı ile "Ortaöğretim Öğrencilerinde Dini Yönelim ve Din Eğitimi" konulu araştırmanıza Müdürlüğümüz tarafından verilmiş olan uygulama izninin, Konya merkez ilçelerinde uygulamasına ilişkin ilgi (c) talebiniz incelenmiştir.

Araştırmanın; Karatay, Meram ve Selçuklu ilçelerinde bulunan ortaöğretim kurumlarında eğitim gören öğrencilere eğitim öğretimi aksatmamak ve ilgi (a) Genelgede belirtilen açıklamalara uyulması kaydıyla gerçekleştirilmesi uygun görülmektedir. Müdürlüğümüze bağlı eğitim kurumlarındaki çalışmaların 2023-2024 eğitim öğretim yılı içerisinde tamamlanması zorunludur. Araştırma kapsamında yürütülecek çalışmaların 2023-2024 eğitim öğretim yılında tamamlanmaması durumunda Müdürlüğümüzden tekrar izin alınması gerekmektedir.

Araştırmada Müdürlüğümüz tarafından onaylanarak gönderilen veri toplama araçlarının kullanılması, elde edilecek kişisel verilerin gizliliği hususuna dikkat edilmesi ve araştırma sonucunun çalışma bitiminden itibaren 30 gün içerisinde elektronik ortamda Müdürlüğümüz istatistik42@meb.gov.tr e-posta adresine gönderilmesi gerekmektedir.

Arz/rica ederim.

Murat YİĞİT
İl Millî Eğitim Müdürü

Ek:

- 1-Genelge (3 Sayfa)
- 2-Veli Onam Formu (1 Sayfa)
- 3-Katılımcı Onam Formu (1 Sayfa)
- 4-Kişisel Bilgi Formu (1 Sayfa)
- 5-Yeniden Yapılandırılmış Müslüman Dini Yönelim Ölçeği (2 Sayfa)

Dağıtım:

Gereği:

Sayın Betül Zehra UYANIK
Kayacıkaraplar Mah.Demirlihan Sokak
Aksinan Yapı Kop. 3 Blok Kat:5 No:22
Karatay/Konya

Bilgi:

Karatay İlçe Millî Eğitim Müdürlüğüne
Meram İlçe Millî Eğitim Müdürlüğüne
Selçuklu İlçe Millî Eğitim Müdürlüğüne

Bu belge güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Adres : Akçeşme Mahallesi Garaj Cad. No:4 42020 Karatay/Konya

Belge Doğrulama Adresi : <https://www.turkiye.gov.tr/meb-ebys>

Bilgi için: Ali Naci İŞİK-1223

Telefon No : 0 (332) 353 30 50

E-Posta: istatistik42@meb.gov.tr

Unvan : Veri Hazırlama ve Kontrol İşletmeni

Keş Adresi : meb@hs01.kep.tr

İnternet Adresi: <http://konya.meb.gov.tr>

Faks:3323515940

Bu evrak güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır. <https://evraksorgu.meb.gov.tr> adresinde e6b0-7914-305c-a3d8-57a2 kodu ile teyit edilebilir.

Ek-5. Konya İl Merkezindeki Lise Öğrenci Sayıları: MEM Verileri

Satır Etiketleri	Toplam ÖĞRENCİ SAYISI
KARATAY	20.360
Anadolu İmam Hatip Lisesi	1.893
Anadolu Lisesi	5.188
Anadolu Meslek Programı	4.058
Fen Lisesi	439
İmam Hatip Lisesi	2.976
Mesleki Eğitim Merkezi	3.833
Özel Anadolu Lisesi	760
Özel Eğitim Meslek Okulu (Zihinsel Engelliler)	93
Özel Eğitim Uygulama Okulu (III. Kademe)	79
Özel Fen Lisesi	52
Sosyal Bilimler Lisesi	540
Spor Lisesi	449
MERAM	20.542
Anadolu İmam Hatip Lisesi	2.067
Anadolu Lisesi	6.316
Anadolu Meslek Programı	5.871
Fen Lisesi	472
İmam Hatip Lisesi	1.160
Mesleki Eğitim Merkezi	2.440
Özel Anadolu Lisesi	1.895
Özel Eğitim Meslek Okulu (Zihinsel Engelliler)	79
Özel Eğitim Uygulama Okulu (III. Kademe)	49
Özel Fen Lisesi	193
SELÇUKLU	43.134
Anadolu İmam Hatip Lisesi	3.159
Anadolu İmam Hatip Lisesi(Yabancı Uyruklular)	329
Anadolu Lisesi	14.085
Anadolu Meslek Programı	10.747
Fen Lisesi	511
Güzel Sanatlar Lisesi	257
İmam Hatip Lisesi	2.457
Mesleki Eğitim Merkezi	4.242
Özel Anadolu Lisesi	4.454
Özel Eğitim Meslek Lisesi(İşitme Engelliler)	74
Özel Eğitim Meslek Okulu (Zihinsel Engelliler)	202
Özel Eğitim Uygulama Okulu (III. Kademe)	139
Özel Fen Lisesi	1.573
Özel Hazırlık Sınıfı Bulunan Anadolu Lisesi	170
Özel Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi	293
Spor Lisesi	442
Genel Toplam	84.036

Satır Etiketleri	Toplam ÖĞRENCİ SAYISI
KARATAY	20.360
5GENEL ORTAÖĞRETİM	7.428
6MESLEKİ VE TEKNİK EĞİTİM	8.063
7İMAM HATİP LİSESİ	4.869
MERAM	20.542
5GENEL ORTAÖĞRETİM	8.876
6MESLEKİ VE TEKNİK EĞİTİM	8.439
7İMAM HATİP LİSESİ	3.227
SELÇUKLU	43.134
5GENEL ORTAÖĞRETİM	21.492
6MESLEKİ VE TEKNİK EĞİTİM	15.697
7İMAM HATİP LİSESİ	5.945
Genel Toplam	84.036

04.06.2024 tarihli MEİS sorgu modülü baz alınmıştır.

Ek-6. Yeniden Yapılandırılmış Müslüman Dini Yönelim Ölçeği Kullanım İzni

Re: Araştırma Ölçeği Kullanım İzni

Nilüfer Ercan <
Kime: Siz;

>

Yanıtla Tümüü yanıtla İlet

18.11.2023 Cmt 21:06

Tabi kullanabilirsiniz kolay gelsin

Nilüfer Ercan

[iOS için Outlook](#) uygulamasını edinin

Gönderen: betül zehra <

>

Gönderildi: Wednesday, November 15, 2023 2:16:29 PM

Kime:

<

>

; Nilüfer Ercan <

>

Konu: Araştırma Ölçeği Kullanım İzni

Sayın Hocam,

"Ortaöğretim Öğrencilerinde Dini Yönelim ve Din Eğitimi" başlıklı yüksek lisans tezi çalışmamda, revize ederek geçerlilik ve güvenlik çalışmasını yapmış olduğunuz "Yeniden Yapılandırılmış Müslüman Dini Yönelim" Ölçeğini kullanmak istiyorum. İzin verirseniz memnun olurum.

Teşekkürler. İyi çalışmalar dilerim